

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

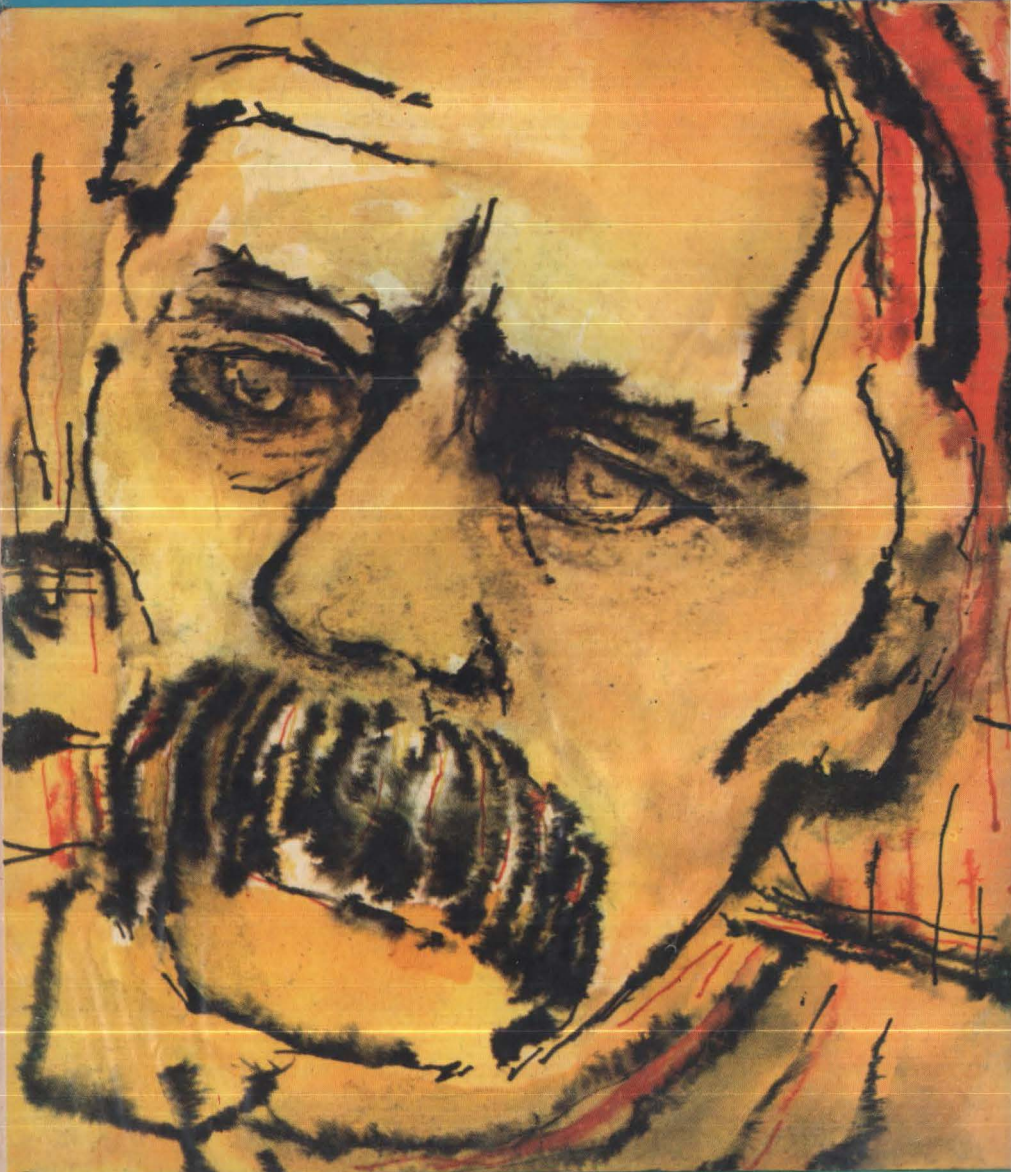
- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

GORKİ'NİN YAŞAMI

VLADIMIR POZNER

GORKİ'NİN YAŞAMI

V. Pozner

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

ARARAT YAYINEVİ

GORKI'NİN YAŞAMI
(Gorki'nin Dünyası)
Par VLADIMIR POZNER

Çeviren:
ATALAY MORGÜL

ARARAT YAYINEVİ

ARARAT YAYINEVİ KOLL. ŞTİ.
Nuruosmaniye Cad. 24/2 Cağaloğlu — İstanbul

Dizgi : **Bilgiç Matbaası**
Baskı : **Doyuran Matbaası,**
Kapak : **Mehpare Aksoy**
Kapak Baskı : **Matbaası 78**
İstanbul — 1973

**Hayatı seviyorum. Ona çılgınca
aşıkım ve bunu ona ispat etmekten
şeref duyacağım.**

**Maksim Gorki, Sredin'e Mektup'tan.
5 Ocak 1900**

A. N. Wulf, dostu Puşkin'in birgün bilardo oynarken şöyle dediğini anlatır: «Bize inanılıp güvenilebilmesi için, çağdaş olayları mutlaka incelemeliyiz.»

Gorki'nin hayatını, hiç kimse, Çocukluğum, Ekmeğimi Kazanırken, Benim Üniversitelerim ve diğer birçok kitaplarında kendisinin anlattığından daha iyi anlatamaz.

Bu sayfalar, — ki ne Gorki'nin bir biyografisi, ne portresi, hatta ne de eserleri ve kendisi üzerine bir yargılamadırlar —, sadece, Puşkin'in belirttiği biricik amaçla yazılmışlardır.

Yazar, birlikte yaşadıkları bazı «çağdaş olaylar»ın anılarını kendilerinininkilerle karşılaştıran ve hafızasının yanılmalarını anılarıyla gideren Bayan Elisabeth Lotar'a, NinaTikanova'ya, M. I. Zakrevskaya'ya, Bay Georges Posener'e ve Andre Şaykeviç'e teşekkürü bir borç bilir.

Paris, 2 Nisan 1957

Lamba ellerimin dışındaydı. Beyaz astarlı yeşil abajuru, makaralı, denkleştirme ağırlıklı sistemiyle birlikte tavandan sarkıyordu. Bu sistem odada dolaştırılmasını; örneğin, evde ışıklar sönmüş olsa bile, örtülerin altında yakıp Fenimore Cooper'den, ya da Erckmann-Chatrian'dan birkaç bölüm okumak için yatağa kadar çekilmesini sağlıyordu. Ama ilk önce lambayı söndürmek, sonra bir iskemleye çıkmak, ayak uçları üzerinde doğrulmak ve kolları kaldırmak gerekiyordu. Lambanın benim ihtisas alanımda kitaplar ve pullardan daha az olmayan bir yeri vardı. İnsanın ise, hiç...

Odaya girmişti. Annemle babam iki yanında duruyor ve hayran oldukları bir dosta, ondan daha az hayran olmadıkları iki oğullarını tanıştırmaktan duydukları zevki gizlemek için hiç zorlamıyorlardı kendilerini.

Akşam çöküyordu; Petrograd'ın erken basan kış akşamı. Lambanın ışık konisi içinde ebeveynimin gülümseyen yüzlerini görüyordum, ama tanımadığım adamı seçemiyordum. Ondüleli kenarları yüzünün yarısını benden saklayan abajurun ötesinde daha da yoğunlaşan gölgede, hiç alışkın olmadığım boyda birisi duruyordu. Şimdiye dek böylesine boylu bir adamla hiç karşılaşmamıştım. Bir adım ilerledim.

Önce kalın, sarkık bir bıyık farkettim. Sonra, aşağıdan bakılınca kocaman görünen iki burun deliği. Ardından, fırça gibi kesilmiş saçlar belirdi görüş ala-

nımda: Adam başını eğmiş beni inceliyordu. Somurtkan, tatsız bir havası vardı. Gözleri griydi. Sağ gözü solundan daha iri görünüyordu. Bundan ötürü, onun, başkalarının görmediği şeyleri herhalde gördüğünü ve onu sevimsiz kılan şeyin de bu gördükleri olduğunu düşündüm. Bana bakıyordu; demek, hoşnutsuzluk konusu bendim.

Babam bunu görmezlikten geliyor ya da en azından önemsemiyordu. Sanki benim üzerime dikkatleri daha fazla çekme anı gelmiş gibi, apaçık bir sevinçle:

— Bu Vova, dedi. Sonra kardeşimi göstererek: Bu da Georges. Ve işte Aleksey Maksimoviç, diye ekledi daha yavaşça ve hecelere basa basa.

Adam elimi sıktı: şimdiye dek hiç kimse elimi böyle sıkıkmamıştı. Pürüzlü bir sesle:

— Pul mu biriktiriyorsunuz? diye sordu.

Böylece açığa çıkan kâhinlik yeteneği şaşırttı beni. Ama kimsenin bana karşı kullanmadığı o alışamadığım «siz»e daha çok şaştım. Benimle «siz» diye konuşarak herhalde pul sevmediğini göstermek istiyor ve hoşnutsuzluğunu açıklıyor olmalıydı. Dahası, elim çok ağrımişti. Yalan söylemeyecek kadar gururluydum; gururlu ama, gözüpek değil; homurdanmakla yetindim:

— Evet.

Gözleri gözlerimden ayrılmamıştı; içlerinde bir eğlence parıltısı görür gibi oldum.

— Çok güzel, dedi, gelecek sefer getireyim size öyleyse.

Böyle durumlarda teşekkür etmek gerektiğini ve ebeveynimin bunu yapmamı beklediğini biliyordum. Umutla bunu beklediklerini bilmem, kendimi kötürümleşmiş hissetmeme yetiyordu. Parmaklarım uyuşmuştu; gözlerim yaşla dolmuş, bakışlarım puslanmıştı:

— Onları hemen almalıyım, dedim ve ayakkaplarımın uçlarını incelemeye koyuldum.

Her şeye hazırdım, şu onayıcı gülüşten başka. Tanımadığım adama yeniden baktım: Bir saniye önce iç karartıcı bir şekilde çökmekte olan bıyıkları, şimdi bir kedi gibi kalbararak büsbütün güven verici bir hal almış, yay gibi kıvrılıyorlardı. Burun delikleri de öyle, biçim değiştinmişlerdi: O meydan okuyan hallerini bırakmış, saflaşmış, gülünçleşmişlerdi. Ama en çok değişen, gözleriydi. İkisi de birbirinin eşi ve maviydi; derin ve ışıltılı bir mavi. Ve hepsi, gözleri, bıyıkları, hatta burun delikleri, tüm yüzü gülüyor, parıldıyor, kıvılcımlar saçıyordu.

— Biz böyleyiz işte! dedi gülünç ve ürküntülü bir sesle. Her şeyi anladığını ve onayladığını anlatan o ses, her ikimizi aynı kategoride birleştiren o rahatlatıcı «biz», sonunda ebeveynime de geçen o gülüş, ve canlı mavi gözleri, bana, bir sınavı atlattığım ve bundan yüzümün aklıyla sıyrıldığım duygusunu verdi; — bütün tanıdıklarımın en büyüğü olan — bu adam bana iyilik etmek istiyordu; kırk yıl sonra bile hafızamda hâlâ bozulmamış duracak olan, sadece ikimizle ilgili, varlığı sürüp gidecek imalarla dolu konuşmamız son derece garipti.

Çıkarılırken, annem kulağıma:

— Bu Gorki, dediğinde hâlâ gülümsüyordum.

Bu karşılaşma, Petrograd'da, 1914 yılı sonu ya da tam 1915 yılı başlarında oldu sanıyorum. İsviçre, İtalya ve Balkanlar üzerinden oraya yeni varmıştık. Savaş, Avrupa'da tüm yolları kesmişti. İlk gece, ebeveynimin yatağına yuvarlanmış, babamı bekleyen yeni iş

hakkında konuşmalarını dinliyordum.

Son macerasına girmiş Çar hükümeti, uğradığı bozgunların, katliamların ve sarayda yuvalanmış casusluğun acısını Yahudilere zulmederek çıkarmaya çalışıyordu. Bunlar, kısa süre önce savaş alanına dönmüş batıdaki taşra şehirlerinde kapalı bir hayat sürüyorlardı. Oralarda kanun zoruyla tutuluyorlardı, ama şimdi bu onlar için ağır bir suç sayılıyordu. Bu küçük zanaatkârlar ve dükkâncılar askerî çözülmeden sorumlu tutulmuşlardı.

Bir grup aydın, onların savunmasını üzerlerine almıştı. Tabiî, Gorki de bunlardan biriydi, dedi babam: Bir derginin — Le Bouclier (Kalkan) — yayınıyla biz-zat uğraşmak zorundaydı. Rus edebiyatının bütün büyük isimleri dergide çalışacaklardı. Gorki, başka iki yazarla birlikte redaksiyon işini yürütüyordu.

Genel bir aften yararlanarak, uzun süren Capri sürgününden aşağı yukarı bir yıl erken dönmüştü. Zaten, Lenin de ona, bu aften yararlanmamakla büyük saflık etmiş olacağını söylemişti. O sıralar bir meslektaşına şöyle yazıyordu: **«Demokratlar beni sevimli ve heyecan verici bir şekilde karşıladılar. Sadece Moskova tek başına yetmiş kezden fazla kutladı beni; bu arada, ekmekçiler, tuhafiyeler, işçileri, kurşun işçileri, hatta — Novy Torjok yöresi köylüleri — mujikler de vardı. Çok duygulandım. Oysa aydınlar zümresi, gerçeği söylemek gerekirse, bana antipati duyuyor. Sık sık bir bakış yakalarım; ok gibi keskin, dokunaklı, harabedici ve: «Gene ne yapmak niyetindesin, Allahın belası?» diye soran bir bakış. Ben ise, susarım. Ve soru pek yakından sorulduğu zaman da susmaya devam ederim, yani, daha doğrusu şöyle cevap veririm: «Ne yapmamı istiyorsunuz? Kendimi tedavi ettirmeye ihtiyacım var. — Ama, siz tedavi oldunuz ya? — Hoşuma gitti, gene tedavi**

olmak istiyorum. — İyî ama, şarap ve sigara içiyorsunuz? — Uzun süredir, bu da hoşuma gidiyor.»

Bütün bunları sonradan öğrenecektim. O akşam, annemle babamın heyecanlı yüzlerini seyrederken seslerini dinleyip, («dinsel bir katliam» ne demektir? «Pogrom» ne demektir?) cümlelerinin karanlık anlam_ larını ararken, yerli yersiz kullanılan «acı» sözcüğünün çok yakıştığı bir dünyayı sezinler gibi olmuşum. Rusça'da «gorki» sözcüğünün «acı» demek olduğu bilinir. Bu «gorki»nin ne anlama geldiğini sormak için babamın sözünü kestim. Bana ne cevap verdiğini şimdi hatırlamıyorum, ama herhalde, büyük bir yazar demekti. Aynı vesileyle onun gerçek adının Peşkov, küçük adının da Aleksey Maksimoviç olduğunu öğrendim. Bu «gerçek ad» deyimi kafamı karıştırdı, ama, daha soru soracak gücüm kalmamıştı; uykudan gözlerim kapanıyordu. Annemle babam alçak sesle kendi aralarında konuşmalarına devam ediyorlardı. Fransızca'da olduğu gibi Rusça'da da «acı hayat», «acı göz yaşları», «acı sürgün ekmeği» deniliyordu. Hep dinliyor muydum, yoksa rüya mı görüyordum, artık bilmiyordum. Gecenin kör saatinde yataklarından çekilip çıkarılan ailelerden, yeni doğmuş bebekleri öldürmekle suçlanan masumlardan, tümüyle sürgün edilen topluluklardan ve tabîî, onların savunmasını üstlenmiş, gerçek adı Peşkov olan adamdan sözediliyordu. **Gorki**, bana diğerinden daha gerçek bir isim gibi geliyordu.

Artık Aleksey Maksimoviç'den başkası çağrılmaz olmuştu bize. Her hafta, hatta bazan daha da sık geliyordu **eve**.

Bir kenarda biraz çalkalanmış kaymak ayrılrsa,

Aleksey Maksimoviç akşam yemeğine bekleniyor demekti; kahvesine bundan koymayı severdi. Eğer babam akşam yemeği için gecikse, bilirdik ki hâlâ «A. Maksimoviç ile başkomutanın son emrini tartışmaktadır.»

Emirler Yahudilerle ilgiliydi. Sansürün kırmızı kalem, aşırı antisemitlerin yazılarını görmeden geçiyordu. Ağızdan ağıza haberler dolaşıyordu. A. Maksimoviç sessizce dinledikten sonra, — dinleme sanatını geliştirmeye çalışırdı — masanın kenarında parmaklarıyla trampet çalmaya koyulurdu. Sırtı kamburlaşmış, yüzü hareketsiz, sabit bakışlarla, içini altüst eden heyecanı bastırmak içinmiş gibi, ciğerlerinin olanca gücüyle sigarasına yüklenirdi. Masada bulunanlar birbiri ardından susar, en küçük bir fısıltı ve şu kâh hızlı, kâh yavaş ve ağır trampet tıkırtılarından başka, odada en küçük bir hareket kalmazdı. Sonra, Gorki konuşmaya başlardı.

Volga'dan gelme halk adamı aksanı, «o»ları basa basa söyleyişi, onu diğerlerinden, Petersburg'lu ve Moskova'lı aydınlardan ayırdetmeye yetiyordu. Bir de boğuk, kesik kesik öksürüşü vardı ki, onunla, yaşlı bir hayat arkadaşına karşı nasıl davranmak uygun gelirse öyle, sabır ve özenle uğraşıyordu. Ama, hele sözcükleri...

Sözcükler, toparlak, gür, pırıl pırıl bıyıklarından çıkıyor; en beklenmedik, en doğal ve her harfi tek tek çizilmiş yazısına benzeyen bir düzen içinde, ardarda diziliyorlardı. Anlamalarını çok kez yakalayamazdım ama, amaçlarını öyle değil: Onların «soluk mavi gözlü, gri saçlı ufak tefek adam», yani Nikola Romanov, yani Car için hiç de övünç şeyler olmadıklarını hissediyordum.

Beni en çok ilgilendiren bu değildi. On yaşına bas-

miştım ve kızıl derililerle, büyük gezginlerle dolu bir dünyada: Jules Verne'in ve Fenimore Cooper'in işlediği, ve bu kez de benim incelemekte olduğum; somut anlamı, tapirleriyle, devekuşlarıyla, gergedanlarıyla birlikte Gabon'un üçgen pulları ve Borneo kenar süslemelerinden ibaret olan bir dünyada yaşıyordum.

Bu dünyaya savaş gürültüleri ancak sağırlaşmış ve ilk anlamlarını yitirmiş olarak sızabiliyordu. Ama o, Gorki, orada birden bire kendi yerini bulmuştu.

Bazan, yemek sonlarında, üzerinde çalkalanmış kaymak bulutu yüzen kahvesini yudumlarken rasgele bir cümle ya da bir isim üzerine anlatmaya koyulurdu. Hep geçmişinden ve hep birinci şahıs olarak konuşurdu ama bu geçmiş hep kendisiyle dolu değildi.

— Birgün Kazan'da bir serseri ile karışlaştım. Adam...

Bağ kurulmuştu, Gorki kayboluyordu; serseri, yirmi yıl önceki haliyle, Petrograd'da bir yemek salonunun masasına yerleşiyordu. Bu öyküleri yeniden ve aynen anlatmak imkânsız. Sadece, bende bıraktıkları etki hâlâ yaşamakta. Bunlardan bazılarını **Çocukluğum, Ekmeğimi Kazanırken** ve başka kitaplarında bulmak mümkün. Diğerleri ebediyen kaybolmuşlardır ve artık hiç kimsenin onları yeniden derlemesine imkân yok. Anlatan Gorki, yazan Gorki kadar değerli, hatta bazan üstündü. O konuştuğu zaman yazılı şeylerin niteliklerine ayrıca ses, mimik ve jest ekleniyordu.

A. Maksimoviç nasıl yazıyorsa, nasıl yazmayı öğretiyorsa öyle anlatıyordu; «hiç birşey saklanmak istenmeyen ve her şeyi, leb demeden leblebiyi anlayacak ve değerlendirecek olan çok sevgili bir dostla, insanların en iyisiyle konuşur gibi, yalın, açık yürekle...»; ve sanatın üçüncü boyutu olan bu azıcık puslu yalınlık, «açık yüreklilik», «leb demeden leblebiyi anlama»,

onun eliyle, ölümünden birkaç yıl önce de belirttiği gibi, kendisine «hafızasının yanlışlarını düzeltme» imkânını veren ve sonuna dek koruyacağı yanılmaz bir göz hafızasının hizmetine giriyordu.

Bütün bunları çok geç anlayacaktım: o zamanlar anlatılanların her birini yaşayabilmek için anlatıcıyı önemsemezdim. Her şeyi görüyordum, her şeyi işitiyordum, ama, her gerçek karşısında olduğu gibi, yarım anlıyordum. Hâlâ hatırlarım: Bir yaz gecesi, orman, bir ateşin çevresinde oturmuş birkaç adam, alevler yüzlerini tek tek açığa vurmakta gölgelendirmekte, yeniden sıyırmakta gölgelerden; konuşuyor adamlar, ne söylediklerini artık bilmiyorum, ama sokakta onlara rastlasam tanırım, hele o genç delikanlıyı, saçları öylesine siyahtı ki, maviye çalıyordu, işte ona, sanki çok eski bir tanıdıkmiş gibi bir şeyler bile söyleyebilirim, çünkü ben de o gece ormanda, ateşe kuru odun atmakta, fıskıran kıvılcımları seyretmekte, birisinin — kimin? Gorki'nin tabî — anlattıklarını dinlemekteydim, — neyi? belki de, yıldızların altında geçirilmiş ve sivrisineklerin adamakıllı sokup kan içinde uyandırdıkları uykucuları ağır bir suç işlediklerine inandıran o diğer yaz gecelerinin öyküsünü...

A. Maksimoviç insanlar karşısında tavrını ifade eden yarı hayran, yarı bağışlayıcı bir havayla gülümser, sağ elinin işaret parmağını kaldırır ve herkese hâkim olan bir bakışla en sevdiği deyimlerden birini söylerdi:

— Bu bir gerçek!

Fincanını anneme uzatır, o da doldurunken sertçe çıkışırdı:

— Bıyıklar, Aleksey Maksimoviç!

— Ne varmış bıyıklarında, Ne güzel bıyık işte!

— Ama, çalkanmış kaymakla değil...

Gülüşünü büyük beyaz mendili ardında gizler, sesi oradan boğukça çıkardı:

— Doğru, bu bir gerçek!

Böylece benim mitolojik çocuk dünyama, rahatça yeni bir öykü daha girerdi. Bu mutsuz, gülünç ya da yavuz, ama hep benzersiz kişilerin, o dünyada başsız süvari ve Richard Coeur de Lion (1) kadar yurttaşlık hakları vardı, ama onlar seslerini daha çok duyuruyor, dikkatime daha fazla buyuruyorlardı. Hiç bir şeyin yaşayan insandan daha değerli olmadığını ve Gorki'nin, yavaş yavaş keşfetmekte olduğum tüm yazarların en büyüğü olduğunu henüz anlayamıyordum.

Pazar günleri, daha doğrusu büyükannemlerde tombala oynamak zorunda kalmadığımız pazar günleri öğleden sonra onlara giderdik. Bugün Maksim Gorki Bulvarı adını almış olan Kronverkski Bulvarı'ndaki geniş apartmanda sayısız kitaplar, duvarda asılı silahlar, bir para ve madalya koleksiyonu, Çin sanat eserleri ve Capri'li balıkçılardan anmağan bir mercan kalem sapı vardı. Hepsinden önemlisi, seçkin insanlar vardı.

Ev sahibesi Maria Fedorovna Andreyeva, kırk yaşlarında bir kadındı; Çehov'un ve Gorki'nin piyeslerinde roller almış, Moskova Sanat Tiyatrosu'nun eski oyuncularındandı. Yer değiştirirken hafif bir parfüm ve ses bulutunu da ardından sürüklerdi: gülüşmeler, geçerken atılan sözler, kumaş hışırtıları... Hatta, işin garip yanı, fısıltıyla konuştuğu zaman bile sesi uzak-

(1) Fransız bestecisi André Grétry'nin (1741 — 1813) bir opera — komiği. (Ç. N.)

tan işitilirdi. Büyükler hayrandı onun güzelliğine. İlk evliliğinden iki çocuğu olmuştu: Oğlu Yura ve kızı Katya. Katya'yı güzel bulurdum. O ise on sekiz yaşının tepesinden süzerdi beni. Evin devamlı konukları vardı: Aleksandr Tikhonov aslında maden mühendisiydi, ama dergilerle, komşusu Aleksey Maksimoviç'in yayın girişimleri için, Sibiryaya taygasında altın madeni araştırmak üzere yaptığı yıllık gezileri bırakmış, bürosundan ayrılmıştı; uzun boylu, ciddi görünümlü Doktor Manukhin'in, Gorki'yi tedavi eden bir doktora yakışacak şekilde gözlükleri vardı; boyu ve sakalının rengiyle Çar'a benzeyen N. E. Burenin piyanistti; daha başkaları da vardı ama, yalnızca adları ya da konuşma ve davranış biçimlerinin birkaç özelliği kaldı aklımda, o kadar.

Gedikli konuklar arasında birisi vardı iki, zarif ve kesin bir açıklıkla konuşur, aynı şekilde davranır ve öyle giyinirdi; kol ve bacakları sanki becerikli ve usta bir zanaatkâr tarafından bir araya getirilmişti; mühendisti ve adı Leonid Krassin'di. Bir de Şalyapin vardı; saçları ve gözleri pırıl pırıl, canlılığı tüm başkalarına yapmacık ve çalımlı görünen, neşeli bir adamdı; elbisesi üstüne iyi oturur ve yakışırdı; hemen hiç kimseye sen diye hitabetmeyen Gorki, gariptir ama, ona sen diye hitabederdi.

Evde konuşulanlara kulak verirdim: A. Maksimoviç'in şöyle biriyle düşüp kalkmaya ne ihtiyacı vardı? Ne çıkarı olabilirdi şöyle bir başkasıyla oturup görüşmekten? Ya şu cahil adamla? Ya şu kuruntudan boğulan adamla? Bütün bu insanların kendisinden yararlandıklarını A. Maksimoviç nasıl göremezdi? Bu soruları birçok kez dinleyen ve şimdi öyle birinin, şöyle bir başkasının ve o bir ötekinin karşısında olan ben, çevreme merakla bakardım.

Burada herkesi diğerlerinden ayıran bir özellik olduğunu anlıyordum. Bana öyle geliyordu ki, bütün buradakilerin hepsi «orijinal», hepsi «marifetli» insanlardı: Birinin hafıza yeteneği vardı; diğeri gülmeye-görsün, herkes gülmeye başladıldı. İşte bu yönleriyle A. Maksimoviç'in çevresindeydiler. Daha doğrusu, A. Maksimoviç onlarla konuşmaya başladığında, gözü-müze çarpan bu yönleriydi. Kayıtsız, ilgisiz, yarı sarhoş insanlardan başka, her türden insan vardı burada. A. Maksimoviç dostlarını ve tanıdıklarını kanılarının çeşitlerine ya da erdemlerinin sayısına göre seçmezdi. Bir mektubunda bunu şöyle açıklamıştı: **«İnsanlara karşı davranışlarımda, teori ve düşüncelere hiç bir zaman kesin bir rol atfetmedim.»** Ve devamla: **«Bana göre, fantezisi olmayan bir insan, henüz tam bir insan değildir.»** diyordu. Burada, herkeste en azından bir hayal gücü kırıntısı, bir çılgınlık tohumu, göze çarpar bir sertlik vardı. Bunlar, belki de, olağan denmesi uygun olan ve A. Maksimoviç'in, kendi kitaplarındaki kişiler için gayet güzel yaptığı gibi, özelliklerini gözler önüne serdiği insanlardı. Bununla birlikte, birçoğu kendi kitaplarının kişileri idi.

Konuşurlar, gülerler ya da müzik dinlemek için susarlardı. A. Maksimoviç saatlerce müzik dinleyebilirdi. Çoğu kez piyanoya oturan Burenin olurdu. Kısa bir süre önce öğretmenim olmuştu, ama burada bana hiç bir zaman öğrencisi gibi davranmazdı; bu yüzden kendisine müteşekkirim. A. Maksimoviç'in beğendiği çağdaş bestecilerden biri olan Grieg'den, diğeri İskandinav müzisyenlerinden, Beethoven'dan parçalar çalardı. Bazen A. Maksimoviç ona aynı parçayı iki üç kez tekrarlatırdı.

Konuşma yeniden başlar, gelişir, yayılır ve o bildik hafif öksürük karşısında aniden kesilirdi; bu ses-

sizlik içerisinde A. Maksimoviç'in yanındaki bir kadına yönelttiği veciz söz işitildi:

— Öksürmesini bilmek gerekir, hanımefendi !

Bu arada, çocuklar kolleksiyonlara bakar, mercan kalem sapını hayranlıkla seyreder, birbirlerinin kulağına, duvarda, yukarda asılı duran kalkanın Afrikalı bir savaşçının ganimetlerinden alındığını fısıldar ve güzel Katya'nın bakışlarıyla karşılaşınca da, yanaklarının kızarmasına engel olamazlardı. Salondaki hay-huy arasında çın çın çınlayan sesi rahatça seçilen ev sahibesinin, bolşevik partisinin eski bir militanı olduğuna kuşkuları yoktu. Topluluğun kusursuz zarif insanı; bazan Nititiç, bazan Zimin, bazan da Winter ya da Nikolayev denilen Leonid Krassin'in 1905 Devrimi'ni örgütleyenlerden biri ve onun da bolşevik olduğundan; şu anda Grieg çalan Burenin'in, daha önceleri, NewYork eyaletinin kuzeyinde, A. Maksimoviç'in Ana'yı yazdığı geniş kır evinde de Grieng çaldığından (romanda Sophie'nin Grieg çalması rastlantı değildir) kuşku duymuyorlardı. 1905'de Merkez Komitesi nezdindeki mücadele grubunun üyesi olan bu sakin ve alçak gönüllü adamın, Çar'a ödünç para verilmesini önlemek için, profesyonel devrimci bir kişi olarak bulunduğu Birleşik Devletler'de Gorki'ye eşlik ettiğine nasıl inanabilirlerdi? Çocuklar bu salonun dört duvarının o güne kadar okudukları tüm kitaplardan daha fazla harikalar içerdiğini bilmiyorlardı. Onlara göre, burada biraz gereğinden fazla müzik çalınıyorsa da, verdiği uyku mahmurluğu bir yana, şekerlemeler şahaneydi. Ve A. Maksimoviç birden önlerine dikilip sustalı bir bıçağın sapını havada salladıktan sonra burunlarının dilbinde — herhalde zehirli — çelik ağzını şrak diye açarken, taşkınlıkla:

— Bakın bakalım! Siz bu konuda ne düşünüyorsunuz? diye sorduğu zaman irkiliyorlardı.

Rusya'da henüz hiç yaz geçirmemiştim. Breton ve Bask tatillerinden sonra her şeyi, kayın ağaçları, granitleri ve gölleriyle Finlandiya'nın fersiz temmuz güneşi altında öğrenecektik. Ebeveynim başkente iki saat mesafede, Mustamiaki'de, A. Maksimoviç'in oturduğu evin yakınlarında bir kır evi kiralamıştı. Oradan, karşılıklı ziyaretlerimizin belli belirsiz birkaç anısı var hatırımda sadece. Fakat atlet göğüslü, sivri kulaklı küçük buldog köpeği Bulka'yı unutamam: Maria Fedorovna'nın mıydı, yoksa kızının mı, hatırlamıyorum; ama kısa pantolonumun arkasını ısırp yırttığı gün, ikisinin de orada bulunduğunu çok iyi biliyorum. Onuruna düşkün bir insan için ne kötü bir durumdur bu; hele aşıkça, ve hele sevgilisi kahkahasını tutmayı başaramamışsa...

A. Maksimoviç ortalıkta görünmediği zaman bile bizden ayrı kalacak gibi değildi. Hediye vermek onun için bir tutkuydu. Babam sık sık birkaç nadir eşyayla yüklü gelirdi eve: Hafifçe açık mora boyanmış kuvars bir blok, ya da kuş kirazı ağacından, üzeri savatlanmış gümüş kakımalı bir baston...

Bir akşam, A. Maksimoviç'le yaptıkları ortak toplantılardan birinden dönmüştü; yeni bir hediye getirdiğini bildirdi. Çantasından katlanmış kâğıttan yapılmış tavuklar çıkardı, daha doğrusu, hani şu altüst edilince iki uçlu şapka haline gelen küçük kayıklar vardır, onlardan. Gözlerime inanamıyordum, ama hiç kuşkuya yer yoktu. Üç tanesi birbirinin tıpatıp aynıydı, dördüncüsü daha küçüktü. Toplantılarda, özellikle sı-

kıldığı ve masa üzerinde parmaklarının trampet çalış- kendisini yatıştırmaya yetmediği zamanlar, A. Maksi- moviç beyaz bir kâğıdı eline alır, eşit parçalar halinde katlar, yırtar, hızla ve bir madeni eşya makinesi şaş- mazlığıyla o kayık-şapkalardan yapardı. Küçücük ola- nı, herhalde makinenin bir hatasından dolayı öyle ol- muştı !

Sokakta her zaman henüz yeni sakatlanmış askerlerle karşılaşılıyordu. Şehirde casus söylentileri dolaşıyordu. Bir sabah — bunu ancak çok geç öğrenebildim — gerici bir gazetecinin makalesi başkentin duvarlarına yapıştırılmıştı. Duyduğum kadarıyla, cephe de düşmana işaretler gönderirken yakalanmış bir Yahudi'nin öyküsünü anlatıyordu. Makale sahibi özetle, bu insanlar bizim konukseverliğimize nasıl karşılık veriyorlar görün, diye yazıyordu. Bütün Yahudileri Petrograd'dan Finlandiya'ya sürgün etmek söz konusuydu.

‘O gün öğleden sonra kapı çalındı. Ebeveynim evde yoktu; bizimle birlikte oturan halam gidip kapıyı açtı. Karanlık sofaya kadar ardından gittim. Gorki’ydi. Henüz anlam veremediğim — yalın, renksiz, cansız — bir sesle, balbamlarla annemi görmek istediğini söyledi. Kararsızdı; eşikte kambur gibi duruyordu. Uzun, kemikli vücuduna göre küçük başı, sanki ayaklarındaki bir şeyi inceliyormuş gibi hafifçe öne eğikti. Günaydın dememişti bana, bakmış mıydı sadece, bilmiyorum. Sofanın yarı karanlığı yüzündeki ifadeyi saklıyordu. Kendi kendine konuşur gibi: /

— Kadınlarla çocuklar... dedi.

Gerisini unuttum.

Birden, beni kucaklamak için eğildi. Gözlerinin yaşlı olduğunu farkettim. Henüz hiç bir adamı ağlar-ken görmemiştim. Sümkürdü ve halama — aynı cansız sesle — şu esrarengiz cümleyi söyledi:

— Gidip işçilere bir çağrı yazacağım.

Daha sonra annemle babamı bu konuyu tartışır-larken dinledim.

— Kendini kişisel olarak sorumlu hissediyormuş gibiydi, diye anlatıyordu halam. Rusya bir Gorki'ye sahip olduğu müddetçe her şeyini affettirir, diyordu.

Bir sonbahar günü, annemle babam çok heyecan-lı, allak bullak olmuş döndüler sinagogdan. Oraya hiç gitmezlerdi, ama bu kez, Kefaret Günü, törene katıl-mak isteyen A. Maksimoviç'le Kippur, onların da gel-mesini rica etmişlerdi.

Yerler tıka basa doluydu. Ayin yöneticisi, onca yüzyıllık eski yakarışları gür ve bas sesiyle söylerken, herkesin kendi başından geçmiş deneyleri hatırlatır gibiydi. Müminler ona karşılık veriyor:

Merhameti bol Tanrı, bize acı!

diye haykırıyorlardı.

Merhameti bol Tanrı, bize yardım et!

Merhameti bol Tanrı, bizi kurtar!

Günahsız süt çocukları için yap bunu;

Henüz hatadan muaf çocuklar için yap bunu;

Bizim için değilse, kendin için yap bunu;

Kendin için yap ve bizi kurtarmak lûtfunda bulun.

İsterik kadın çığlıkları kalabalığın uğultusunu bas-tırıyor ve ortada, kalabalığa hâkim bir yerde, herkesin gözü önünde ve tüm tanıdıkları arasında, Gorki ağlı-yordu.

Rasputin'in adı konuşmalarda gittikçe daha fazla geçmeye başlamıştı. Sansür, sıkıyönetim, grev, sıkıyönetim mahknemesi gibi sözcüklerin anlamlarını öğrenmiştim. Bir ikindi vakti, büyük bir patlama sesi, A. Maksimoviç'in salonunun camlarını titretti. Herkes pencerelere doğru koştu.

Pencereden bakılınca, karşıdaki parkın ağaçları, A. Maksimoviç'in 1905'de hapsedildiği —beşinci hapisliğiydi— Piyer-Pol kalesinin yaldızlı burcu ve başkentin soluk göğü; anılarımda belli belirsiz kara dumanlı bir kasırgayla bulanık olarak canlandırabildiğim geniş bir gökyüzü görünüyordu. Ufku boğuk patlamalar dövüyordu.

Krassin içeri girdi; özlü, ciddi, ağırbaşlı bir şekilde:

— Baruthane havaya uçtu, dedi.

Hava barut kokuyordu. Hava Devrim kokuyordu.

Askerî yetkililer babamı Petrograd dışına çıkartmaya karar vermişlerdi. Gorki birçok yere başvurmuştu ama, huzuruna çıktığımız büyük kişilerin sessizliğinden, bir sonuca varamayacağımız anlaşılıyordu. Hiç bir şey çocuklara masal anlatmaktan daha nafile değildir; kansere yakalanmış bir ihtiyar, sözlükte «sürgün» ve «mecburi ikamet» sözcüklerinin anlamlarını arayıp bulamayan bir çocuktan daha çabuk kanar.

İşte o zaman A. Maksimoviç'in karısı imdada yetişti. Maria Fedorovna, ilk evliliği sırasında umulmadık tanıdıklar edinmiş ve bunlarla ilişkilerini koparmamıştı. Babamın kaderinin bağlı olduğu şehrin komutanıyla gidip görüşmeyi teklif etti.

Öğleden sonrası için sözleşilmişti, ama biz sabah-tan itibaren bir haber, bir mesaj, bir işaret, ne bileyim,

bir şeyler bekliyorduk işte. O kadar çok kaygılıydık ki, büyükler bizi oyalamaya çalışıyor, biz ise her telefon çalışında koşuyorduk. Gün bitecek gibi değildi.

Giriş kapısı çalındı; A. Maksimoviç kısa bir süre önce kadınlarla çocukları düşünüp ağlamıştı; Maria Fedórovna neşeli bir kumaş hışırtısıyla içeri girdi. Grantuvaletini giymişti. Yüzünde kaderimizi okumaya çalışarak dikkatle ona bakıyorduk.

Babamın uzattığı ele aldırmadı ve sevimli bir şekilde hafifçe gülerek:

— Önce elimi yüzümü bir yıkayayım, dedi. Şehrin komutanı az önce elimi öptü.

Değişen her tonunu kontrol ettiği ve o güne dek bana yapmacıklı gelen o çınlayan büyük oyuncu sesini, kurtulduğumuzu anlayınca, çok yüce buldum.

Kısa bir süre sonra şehrin komutanı, şefleri ve yardımcıları pencerelerimizin altından ardarda geçen bir asker dalgası içinde görünmez oldular. Gösteriler için kullanılan sokaklardan birinde oturuyorduk. Bulvarın köşesinde, muzip işçilerden bir grup, şişman, yaşlı bir kadının giysilerini soyuyorlardı; sayısız çul çaputu ve iç etekliği çıkarılınca, altından, korkudan tir tir titreyen bir polis çıktı ortaya. Yakındaki bir çan kulesine yerleştirilmiş bir mitralyöz, okula giderken izlemek zorunda olduğumuz kaldırımı tarıyordu. Karşıda, bir takım insanlar, bir parmaklığın üzerine oturulmuş ve yıllardan beri tanıdığım, fonttan yapılmış iki başlı kartalın boyunlarına bağladıkları bir ipe asılıyorlardı; mutlakiyetin sembolü karların içine devrildi. Başlarından biri sağa, diğeri sola bakıyordu. Solda

ve sağda, göz alabildiğine, kalabalığın üzerinde kızıl bayraklar dalgalanıyordu.

1918'i Moskova'da geçirdim, Petrograd'a dönerken hokkada mürekkep donuyordu. İnsan uyuyabilmek için ancak yarıya kadar soyunabiliyordu. Öğretmenler sınıflara pardesüleriyle giriyorlardı. Kiliselerde papazlar sırtlarına kürklü, uzun pardesülerini alıyor, ayinleri elleri eldivenli olarak yapıyorlardı.

Kâgir evlerde ısınmak için tahta kulübelerden yararlanılıyordu. Kiracılar bu kulübelerin doğramalarını küçük odunlar halinde parçalayıp, «dişi burjuva» dedikleri teneke sobalarda yakıyorlardı. Aynı şekilde, döşeme odunları, kapılar ve Yaz Bahçesi'nde, şimdi don yüzünden bozulan heykelleri soğuktan korumakta kullanılan tahtalar da ısınmak için kullanılıyordu. Soğuk ısırmaları burada bahara kadar sürerdi.

Yiyecek istihkakları iki veya üç haftada bir dağıtılıyordu. O gün herkes torbasını alır, altı saat, sekiz saat devamlı kuyrukta beklerdi. Kaldırımlarda buzdan gezilmiyordu. Şoselerin ortasından yürüyen yayalardan başka artık ne tramvay kalmıştı, ne otobüs. Atlar sokak köşelerinde can çekişiyordu. Çevrelerinde insanlar ve köpekler beklediği. At öyle kısa zamanda ölmezdi. Akşama herkes karabuğday, darı ya da donmuş patates yüklü olarak dönerdi evine. Ben istihkaklarımı kırmızı yamalı mavi bir torbaya koyardım; ama bunu taşımaya utanırdım. Öyle ya, Katya beni böyle görse, halim nice olurdu?

Annem hastaydı. Doktorların dediğine bakılırsa, ona kuru sebzelerden ve bulgurdan başka şeyler gerekiyordu. Kronverkski Bulvarı'na gittim. Kitapları, ma-

dalyaları, silahları, fildişi eşyalarıyla, yarı yerleşik, yarı göçebe halkıyla gene aynı apartmandı, ama onu iyice ısıtmak artık imkânsızlaşmıştı. Sakinlerini yeniden dağıtmak ve daha küçük, daha sıcak odalara yerleştirmek zorunda kalınmıştı. Bir geçitten yürüdüm, ağır bir perdeyi kaldırdım ve kendimi küçük bir büroda buldum; A. Maksimoviç'i her zaman gördüğüm yerler gibi bir büroydu: Bir masa ve duvarlarda, mobilyaların üzerinde, yerde üstüste yığılmış kitaplar... Değişen tek şey, duvarlarla masa arasındaki uzaklıktı. Bu odada hiç uzaklık yoktu.

A. Maksimoviç zayıflamıştı; kaygılı görünüyordu; kısa bir süre önce makineye vurulmuş ve şimdi uzamakta olan saçlarıyla, sanki bir hastalıktan yeni kalkmaktaydı. Her zaman olduğu gibi, ebeveynimin sağlık durumunu sorarak konuşmaya başladı. Alışılmış «iyidir»in yerine, doktorun söylediklerini tekrarladım. Bu kez yüzü daha fazla asıldı.

— Size bir şey yazıp vereyim, dedi ve harfleri birbirine bağlamadan yan yana çizerek yazmaya koyuldu.

Ona benimki gibi ziyaretler aralıksız yapılıyordu. O zamanlar, birçok nedenle az yeniliyor, çok ölüyordu. İç savaş ve müdahale başlamıştı. Bunu Petrograd'da patlayan top seslerinden, kazılan siperlerden ve Devrim'i tehlikeden kurtarmak için duvarlara yapıştırılan çağrı bildirilerinden anlamıştık. Geleceğin değeri yanında bir kimya profesörünün hayatının ya da bir XVI. yüzyıl ikonasının hiç önemi yok gibiydi; eğer bilgin, işçi-köylü iktidarına karşı bir fesat çevirirse, eğer aziz resmi karşı devrimci mucizeler meydana getirilmesine yararsa, bunlar, bu geleceğin yolu üzerinde birbiri ardından ortadan kaldırılması gereken engeller haline gelirler. O zaman, birinin kimyacı, ötekinin de bir halk sanatı eseri olduğunu anlamak için bayağı bilgelik ve

soğukkanlılık gerekir. Lenin ve çevresindeki insanlar her şeye yetişemiyorlardı: Sıra neferleri arasında kim bilir kaç kişi imzasını bile atamıyordu. Fakat, savaşıyorlardı ya, önemli olan buydu.

Onlara bilginlerin ve ikonaların öneminden söz edecek olanlara, karşılık olarak, çocukların da en azından onlar kadar büyük önemleri olduğunu söyleyebilirlerdi. Hele hele, Ekim Devrimi'nin aydınlar olmaksızın, hatta, başlangıçta ona karşı oldukları için, onlara rağmen yapıldığını hatırlatabilirlerdi. Zaten pek çoğu bunu yapmaktan geri kalmamıştı. Gorki ise tereddüt ediyordu ve tereddütleri daha yıllarca sürecekti. Bunu anlamak için, **Rus Köylülüğü Üzerine** broşürünü ve Lenin'le ilgili anılarıyla, ikisi arasındaki mektuplaşmaları bir daha okumak yeterlidir.

Daha sonra, ama çok sonra, Gorki Lenin'e hak verecekti. Şimdilik her konuda tereddüt ederek hareket ediyor ve düşünüyordu.

Hayalle eylem arasındaki sınırlar yıkılmıştı; yaşanan deney, herkese, artık hayallerine gerçekleşmiş gözüyle bakabileceklerini gösteriyordu. Gorki de biliyordu bunu; bir dostuna şöyle yazmak için Devrim'i beklememişti: «Her zaman olduğu gibi, durmadan ilginç ve aktüel hayaller kuruyordum.» Fakat, bunlar ilk kez 1917 Ekimi'ndeki kadar aktüeldiler.

Gençlik suçlarına karşı kendi başkanlığında bir mücadele komisyonu kurulması görevini üstlenmişti. Aynı zamanda, bilginlerin hayat koşullarını iyileştirme komisyonuna da başkanlık ediyordu; astronomlar, doğu dil bilginleri, Roma hukuku uzmanları, gezegenlerarası ilişkiler uzmanları Bilginler Evi'ne gelip gidecek,

ilâç, ve özellikle ek istihkak alıyorlardı. Ek istihkak sayısı bin sekizyüzdü; **«fakat bu kadarı bütün bilginleri memnun etmeye yetmediği ve yüksek nitelikli önemli sayıda bilgin bundan yoksun olduğu için, komisyon Halk Komiserleri Konseyi'nden bu istihkak sayısının iki bine çıkarılmasını rica etti.»** diye yazıyordu Gorki.

Gorki, Dünya Edebiyatı Yayınları'nı kurmuştu; bu işten en iyi anlayanları ve en iyi çevirmenleri yanına alarak, Sovyet okuruna tanıtmak istediği XIX. yüzyılın göze çarpan tüm eserlerini sırayla yayınlamaya girişti. Sovyet okuru yakında okumayı öğrenecekti; Gorki onun okuma açlığını kendi çocukluğundaki açlığıyla ölçüyordu. A. Maksimoviç'in ortaya çıkardığı bir başka yayıncı Rus klasiklerini yayınlayacaktı. Çağdaş romancı, şair ve eleştirmenlere gelince, Gorki onlara biraz sıcaklık ve biraz kara ekmek bulabilecekleri Sanat Evi'ni vermişti. Burası, el konulmuş eski bir oteldi. Gorki, Ermitage Müzesi Konseyi ile, artistik hazinelerin yurt dışına çıkarılmasını önlemek amacıyla kurulmuş ve sanat eserleri için çıkış lisansı veren ya da bunu reddeden Devlet Komisyonu'nun başkanıydı. Bu arada, Petrograd'ın en önemli basımevlerinden birinin de komiseriydi. Liste bu kadar değildir.

Gorki'nin herhangi bir örgütte çalışmaksızın kendini orada göstermekten hiç bir zaman hoşlanmadığını ve faaliyetinin haftada birkaç toplantı ile sınırlı olmadığını hatırlatmak yerinde olur. O insanlarla görüşmeli, yetkililere, hükümete, Lenin'e telefon etmeli, onlarla konuşmalı, onlara yazmalıydı; özellikle Lenin'e: **«Kaçınılmaz olarak sizi yeniden ve yeniden rahatsız etmek zorundayım, çünkü bazı sonuçlara varmanın başka yolu yok.»** diye yazıyordu. Ve mektuplar çok geç gittiği ya da etkisiz kaldıkları zaman, acıyan, sezgi sahibi, kocaman bilge yüreğini kurcalayan sorunları bizzat dile

getirmek üzere, trene atladığı gibi, — o zamanlar yolculuk yirmi saat kadar sürüyordu —, Moskova'nın yolunu tutardı. Elektrik arızaları Petrograd'ı karanlıklara boğuyor, soğuktan su boruları patlıyordu. Ve Gorki Pavlov'u, Miçurin'i düşünüyor, tekniğin son gelişmeleriyle donatılmış, büyük, bilimsel enstitüler hayal ediyordu. Aynı zamanda, karşı devrimci olsalar da profesörleri, mucizeleri resmediyor olsalar da ikonaları kurtarmak ve bir dosta şunu yazmayı unutmamak gerekiyordu: **«Ekmek bulamayışınız, nasıl olur dostum? Ekmeğinizi düzenli olarak Bilginler Evi'nden almalısınız. Ve ayakkabılarınızı tamir ettirmeniz gereken yer de orasıdır.»**

Cephenin ihtiyaçlarının, yüksek entellektüel faaliyet için hazırlık çalışmalarından önce geldiğini ve Lenin'e hayatlarını bağışlattığı bazı bilginlerin Devrim'e düşman olduklarını çok iyi biliyordu; ama bu düşmanların her birinde bir bilgi kıvılcımı bulunduğunu ve sosyalist insanın bu ateşten vaz geçemeyeceğini de iyi biliyordu. Genel altüst oluş içerisinde, bir karınca gibi bıkmadan, usanmadan çalışıp çabalıyor, — savaş bittiğinde savaşçılar için, büyüdüklerinde çocukları için gerekli olacak — eserleri, kişileri ve nesneleri; kültür adına ne varsa hepsini güvenlik altına alıyordu. Kalbi zayıflıyordu; yine kan tükürmeye başlamıştı, ama kendini tüm varlığıyla çalışmaya vererek, telefonlar ediyor, raporlar kaleme alıyor, ayakkaplarına pençe yaptırma peşinde bir yazarı salık vermek, ya da annem gibi eski ve hasta bir dostun hatırlarını sormak için mektuplar yazıyordu.

Gorki bana kâğıdı uzattı, ama sonra vazgeçti: «Kendine gelebilmesi için ona şarap lâzım. Hem de Fransız şarabı; kırmızısından» dedi ve bunu bir dip notla kâğıda ekledi.

Sonra şaka yapmaya koyuldu: Teşekkür edilmesinden ödü patlardı.

Devrim'in savaşçıları, özgürlükle birlikte keşfettikleri edebiyata susamışlardı; Gorki'nin gelip Tolstoy ile ilgili anılarını okuduğu o gün, öğleden sonra, geniş salon onlarla doluydu. O anıların, yüzyılın başında iki yazarın da beraberce bulundukları Kırım'da tutulmuş notlardan meydana gelen ve en büyük Rus romancısına ayrılmış en güzel sayfalarını, — ki, elli kadardılar — ve ölümü sırasında yazmış olduğu, bitmemiş, uzun bir mektubu herkes hatırlar.

Mutfak masasına benzeyen küçük bir masanın önünde duran A. Maksimoviç, bir zanaatkârı andırıyordu; örneğin, bir kunduracıyı. Bir an dalınca, bakışlar, meşin önlüğüle elinde bir biz ve delinmiş bir kundura arıyordu. Oysa, önünde bir kâğıt yığınınan başka bir şey yoktu. Sanki Tolstoy'dan ya da kendinden hoşnutsuzmuş gibi asık bir yüzle, bazan öksürmek için ara vererek, azıcık boğuk bas sesiyle okuyordu.

Ağına kadar dolu salonda çıt çıkmıyordu. Kızıl muhafızlar, Baltık denizcileri, halktan kadınlar, işçiler, öğrenciler, yaşlı birkaç profesör ve üstü başı oldukça perişan bin kadar kişi birbirine karışmıştı. Çoğunun midesi boştu; kimi Devrim'den beri, kimi her zaman için açtı. Hepsi Ekim'i görmüş, pek çoğu ona katılmıştı; aralarında okuma yazma bilmeyenler de vardı, ama Gorki'yi bilmeyen bir tek kişi bulamazdınız.

Gorki okumaya devam ediyordu:

— «...**Puşkin ve Tolstoy; bizim için onlardan daha yüce ve daha aziz hiç bir şey yoktur...**»

Sesi kesildi. Kendini tutmak için bir çaba sarfetti; «Leon Tolstoy öldü.» cümlesini okumaya çalıştı. Dü-

dakları kımıldıyordu, ama ağzından hiç ses çıkmıyordu. Bir iki kez daha denedi; sonunda vazgeçti. Ağlıyordu. Kalabalık sessizce, saygıyla onun ağlayışını seyrediyordu. O mendilini çıkardı, gözlerini, yanaklarını, kalın bıyıklarını kuruladı ve birden ayağa kalkarak kuliste gözden kayboldu.

Bu tür bir olayda, çoğu kez her kafadan bir ses çıkar, insanlar kendi aralarında yorumlar, varsayımlar yapar ve ara azıcık uzasa, kendi işlerinden söz etmeye koyulur ya da çıkıp hava alırlar. A. Maksimoviç'in yokluğu on dakika, belki de daha fazla sürdü. Bu süre içinde kimse ayağa kalkmadı, konuşmadı, öksürmedi. Gorki tekrar görüldü, küçük masanın önüne oturdu, sigarasını ezdi ve yeniden okumaya başladı.

O gün, mizacında bir gariplik yoktu. Onu heyecanlandıracak ya da sinirlendirecek bir şey de olmamıştı. Bir yıl sonra, aynı anıları bir başka salonda, başka dinleyiciler önünde okurken dinlemeye gitmiştim.

— «...Bizim için onlardan daha yüce ve daha aziz hiç bir şey yoktur». diye okumuş; «Leon Tolstoy öldü» demeye çalışmış ve yine ağlamaya başlamıştı.

Aşağı yukarı o sıralarda, bir ikindi vakti kardeşimi — kendi isteğiyle mi, yoksa zorla mı, hatırlamıyorum — Aleksandr Blok'un şiir okuyacağı bir toplantıya götürdüm. O zamanlar pek az isim onun kadar etkiLEYİCİydi ve gençler, şairin yorgun gözlerine, güzel başına büyük bir ilgiyle bakıyorlardı: Şunun şurasında iki yıllık ömrü kalmıştı.

Boğuk çan sesiyle ezbere okurken, önümüzde A. Maksimoviç'in kambur sırtını farkettilim. Antrakta ona iyi günler dilemeye gittik. Bizi yanındaki bir kadınla

taniştırdı; uzun boylu, genç, sağlam yapılı, mat benizli, gözleri gök yeşili, elmacık kemikleri çıkık bir kadındı.

Gorki, hepimiz aynı yaştaymışız gibi, bizim adımızı söylediği tonla:

— Maria İgnatiyevna Zakrevskaya, dedi ve böylece, Klim Samguin'in Hayatı'nı ithaf ettiği adı ilk kez duymuş oldum.

Kronverkski Bulvarına döndüm. Gene o kadar, belki de daha fazla pansiyoner ve ziyaretçi vardı. Devrimci fırtına bu sakin kıyıya olağan dışı canavarlar atıyordu: Bir grandük ve sadece bir köpeğe benzediği için onunla evlendiğini sık sık söylemekten hoşlandığı karısı; ölüleri bile uyandıracak güçte ve fakat, gene aynı nedenle, yaşayanlar arasında pek az meraklısı bulunan bir alarm zilinın mucidi; ücra kıır yerinde tek başına diferansiyel hesabın prensiplerini bulmuş ve keşfinin bu konuda ilk olmadığını öğrenince, herhalde kendini asarak intihar edecek olan bir köylü; daha başkaları, ve bütün o yazmak arzusunda olanlar.

Henüz on dört yaşındaydım; harfleri bir araya getirmeyi öğrendiğimden ve kendi kendime «soleil» (güneş) 'in «vermeil» (lâl renkli) ile kafiyeli olduğunu ortaya çıkardığımdan beri, yazıyordum. Yazıyordum ama, Fransız nesrine tekrar başlayıncaya kadar benim şimdi uğraştığım Rusça kafiye idi. Biraz tereddütten sonra, babam şiirlerimi A. Maksimoviç'e göstermiş ve her defasında bana aynı cevabı getirmişti; babamın ağızında bu cevap iyimserlikle renkleniyordu:

— Güzel, devam etsin!

Ezbere okumak için ayağa kalkmıştım. A. Maksi-

moviç masasında oturmuş, etrafı kitaplarla çevrili; sözümlü kesmeden ciddi ciddi beni dinliyordu.

— Bunu yayınlamalı; üzerinde halk ne düşünür, eleştirmenler ne der, görmeli, dedi. Öylesine incelikle konuşuyordu ki, kalbim nerdeyse duracaktı.

Heyecanımı farketmiş olmalıydı. Bana kendimi toparlayacak zamanı vermek için konuşmasını sürdürdü. Eserlerin, bir kez basılınca, okuyucunun yargısı bir yana, yazar için bile görünüşlerinin değiştiğini anlatıyordu. Eleştirmenlerin yargısına daha az önem veriyordu; bunların düşünce ve öğütlerinin kendisine hiç bir zaman yararı olmamıştı. Çok heyecanlıydım; söylediklerini anlamakta güçlük çekiyordum. O zaman, şiir konusunda bir şey söyleyecek durumda olmadığını ve okuyucu olarak, hatta dinleyici olarak da bir düşünce ileri süremeyeceğini, çünkü şiirlerimi dinlemekten başka bir şey yapmadığını belirttikten sonra şöyle, devam etti:

— Kalbinizden söz eden şu üçüncü dizede kullandığınız, neydi o sözcük?... Konuşma dilinde öyle söylenir, ama yazı dilinde olmaz...

Böyle devam ederek, detaylı, ama ihtiyatlı konuşuyordu: A. Maksimoviç için sözler, **«duygu ve düşüncelere pantolon ve ceket yapılan kumaş»** idiler. Ve ben bu işi yapma arzusu göstermediğim için, 'bu eski üstatterzi bana, ben çırağa, başlangıç için iğneyi nasıl tutmak gerektiğini gösteriyordu. Sonraları şöyle yazacaktı: **«Bütün bunlar önemsiz, gereksiz, kıvrır zıvrır şeyler değildir; bu bir teknik sorundur. Bir ağaç veya metal tornacısı gibi, her yazar da kendi materyallerini iyi tanımak zorundadır: Dil, sözcükler... Bunlar olmazsa kendi duygularını, düşüncelerini ve deneylerini tasvir edemez; nerde kaldı tablolar, kişiler yaratmak...»** Fransız romancılarından Balzac, Stendhal ve Flaubert'

in etkisiyle üslûp sorununa diğer Rus yazarlarının pek çoğundan daha fazla önem verirdi. Dolayısıyla, biraz önce el yazısını okuduğu yeni başlayan birine: «(Ol-mak) fiilini aynı sayfada sekiz defa kullanmışsınız. Bu bağışlanmaz bir hata.» elbette diyebilirdi.

Eline kırmızı bir kalem almış, öyle okuyordu (iyi yontulmuş kalemleri çok sever, onları kendisi açardı. Masasının üzerinde, tahta bir kap içinde her zaman iğ-ne gibi sivriltilmiş birçok kalem bulunurdu); beceriksizce düzenlenmiş söz oyunlarının, gereksiz tekrarların, istemiyerek yapılmış ve kötü rastlantılardan ileri gelen alliterasyonların üstlerine işaret koyuyordu. En göze batanların altını özenle çiziyordu. Savaştan önce, evde, A. Maksimoviç'in bana gönderdiği bazı kitaplar vardı; yazarları acemi değillerdi ama, kitaplar baştan sona dek kırmızı çizgilerle işaretlenmişti.

O gün, Kronverkski Bulvarı'ndaki apartmanda, tüm bu konuların henüz yabancıyıldım. A. Maksimoviç hep o boğuk sesiyle konuşuyordu:

— Ben yarım kafiyelele pek sevmem. Gerçi yarım kafiyelelele moda olduğunu biliyorum, ama Puşkin'i alin: Yarım kafiyelele gayet rahatlıkla boş verirdi. Bakın, işte size kafiye düşürmesini bilen biri: Mayakovski.

Dışarıda, kaldırım taşlarıyla parke taşları arasında otlar bitiyordu. Göğle doğru duman tütmeyle fabrika bacaları yükseliyordu. Ufuk, yıkılmış ahşap evlelelele ve sökülmüş tahta perdelerin aralıkları içinden, birden bire denize açılıyordu. Her şeye — denize, otlara, fabrikalara — kafiyelelele arıyordum. Başka onca kişiden sonra, Gorki'nin sayesinde iğne tutmayı öğreniyordum.

Yalnız ben değildim. Bundan bir süre sonra, Dün-

ya Edebiyatı Yayınları nezdinde bulunan komisyon çalışmalarını bitirmiş ve Gorki'nin önsözüyle bir katalog yayınlamıştı. Buradan anlaşıldığına göre, XIX. yüzyılın göze çarpan eserleri üç bin kadardı; bunların çoğu Rusça'ya yeniden çevrilecekti. Diğerleri ise ilk kez. Ama, bu işi kim alacaktı üzerine?

Bir akşam eve döndüğümde, babam, bizim evin birkaç adım ötesindeki bir otelde bir edebiyat «Atölyesi» açılmakta olduğunu söyledi. Tanınmış yazar ve eleştirmenlerin yönettiği kurslar herkese açılmış. Hemen oraya koştum ve yeni taşınma kargaşalığı içinde, A. Maksimoviçlerde karşılaştığım insanları görünce şaşırdım. On beş yaşından küçüklere onun davrandığı gibi davranmıyorlardı. Böylece, kursların gerçekten herkese açık olup olmadığını öğrenmiş oldum; sadece belirli bir yaştan sonrası için öyleydiler. Çok gençtim, doğru, ama öte yandan Fransızcam, hiç çaba sarfetmeden bile, tecrübeli pek çok çevirmeninkinden iyiydi.

Amaç şuydu: Atölye, sözünü ettiğimiz üç bin şaheseri Rus okuruna sunacak kadroları yetiştirecekti. İlerde, A. Maksimoviç şu itirafta bulunacaktı: «**Bu amaç biraz ütopyaya benziyor, ama, bildiğiniz gibi, Rusya'da en az çekinilen şey ütopyadır.**» Gerçekten, birkaç hafta sonra tek bir sınıfta bir araya gelen cökük karınlı, rasgele giydirilmiş kızlarla oğlanlar, henüz ergin olmayan, tatlı dilli ve miyop bir çocuk şairin gözetimi altında, özenle, José-Maria de Hérédia'nın sonelelerini çeviriyorlardı.

Trophées'nin sonuna dek gidememişsek, bu bizim üç bin şahesere hayran olmayışımızdan değildir. Tek nedeni şu: Her birimiz bu şaheserleri kendimiz yaratmaya can atıyorduk. İnatçı çevirmenler olarak bizler, bütün bir gece, belki bir şiir buluruz umuduyla Neva nehri boyunca aylâk aylâk dolaşmaya hazırдық. Hem

şiiir de ne? Bir dize, yarım dize sadece!

«**Kısa zamanda, — konuşan Gorki'dir — Atölye'nin öğrencileri arasında tartışılmaz edebiyat yeteneğine sahip bazı gençlerin bulunduğu ortaya çıktı... Atölye'nin kurucu ve yöneticileri bu öğrencilerle ayrı bir grup kurarak, onların edebiyat yeteneklerini geliştirmek üzere çalışmaya koyuldular...**» Birkaç ay daha sonra bu gençlerin, yaşları yirmiye yeni aşmış bir düzine kadarı bir grup kurmaya karar vererek, Hoffmann'ın bir romanından esinlenip, Serapion Kardeşler adını aldılar.

Onları birbirlerine bağlayan şey, dostluk ve iki ortak dövizdi. Birinde, «**Yazmak güçtür.**» yazılıydı. Diğeri ise şöyle uyarıyordu: «**Her horoz kendi çöplüğünde öter.**» Aynı bir limanda bir araya gelmiş her türden ve her tonajdan gemilerin bir filo oluşturmayaışı gibi, Serapion Kardeşler de ne bir ekol, ne de bir akım oluşturmuyorlardı. Yakında her biri kendi yolunu tutacak, alıp başını gidecekti; kimi tüm gücünü tükettiği için, kimi dünya turu yapmak için. Şimdilik çalışıyor, hazırlanıyorlardı. Kivılcımlar saçan gözleri genç kızlar arasında yıkımlara yol açan Konstantin Fedin, ilk romanı Siteler ve Yıllar üzerinde çalışıyordu. Nikola Tikhonov henüz terhis olmamıştı ve Kızılordu'daki yoldaşları üzerine, **Çiviler Baladı'nı** yazıyordu:

Eğer bu insanlardan çiviler yapılısaydı

Yeryüzünde daha sert çivi hiç bulunmazdı.

O sıralar, yazarlığa yeni başlayanlar henüz duyulmamışlardı. (A. Maksimoviç'in bana bu konuda verdiği öğüt teorikti; böylece onu da kavramış oldum). Kullandıkları kâğıt kadar nadir olan basım makinaları, istihkak kartları, afişler, broşürler ve küçük kitaplar basıyordu. Kelepir bir Puşkin'e sahip olmak bir servet demekti; öğrenciler, eski püskü bir ders kitabını elde

edebilmek için onar on beşer bir araya gelip karşılığını bölüşmek zorundaydılar. Serapion Kardeşler'den hiç biri tek bir satır yayınlamamıştı. Kendilerini yalnızca sözlü edebiyata vermiş olan Yeni Homeroslar, bu sınır içinde, kardeşler arasında olduğu gibi kıskanmadan, teşekkür etmeden, sırayla kendi eserlerini okuyup bunlar üzerinde tartışmak üzere her hafta toplanıyorlardı. Bu toplantılar, içlerinden birinin, Mişel Slonimski'nin kaldığı, Sanat Evi'nin koridorlarından birinin dip tarafındaki küçük hizmetçi odasında yapılıyordu. Mişel, bir düğmesi eksik, kısa hâki asker ceketini giymiş, yatağına enlemesine uzanmıştı; diğerleri rastgele oturmuşlardı; her zamanki çağrılılar arasında birisi vardı ki, sonradan Mişel'in düğmelerini diyecekti. Son kez orada gördüğüm Fedin, oğlunun Konservatuar'da olduğunu söyledi bana.

Her birimiz, postayla gönderilmeyecek kadar değerli şaheserimizi yazdığımıza inandığımız gün, bunu alıp Kronverski Bulvarı'na götürdük. A. Maksimoviç, kırmızı kalemle düzeltip, dip notlar eklediği el yazmalarını bize geri verirdi. O hepimizin hocası, koruyucusu, danışmanıydı. Zamanının olmadığını ileri sürdüğü hiç olmamıştı; aksine, bizi beklettiği için özür dilerdi. Bu tavrı bizi kayırdığından değildi. Herkesi; Polonya sınırından Pasifik okyanusuna kadar, değişik mesleklerden olup da yazmak hastalığına tutulmuş herkesi aynı şekilde karşıladı.

Bir gün, A. Maksimoviç dikişli bir kitap gösterdi bana; yanılmıyorsa turuncu renkteydi; gazete kâğıdından çok, ambalaj kâğıdını andırıyordu.

— Bu Sibirya'dan geliyor, dedi. Bir tipograf işçisi gönderdi; kendisi yazmış.

Gri mürekkebi, baskı hatalarını, yazarın adı Vsevolod İvanov'u kıskançlıkla seyrettim.

— Henüz yazmasını bilmeyen iyi bir yazar, dedi A. Maksimoviç.

Bir bilginden daha bilge, ömrü boyunca bitkilerle birlikte yaşaya yaşaya yapılarını, onlara gerekli maddeleri, hastalık ve alışkanlıklarını bilen bir bahçıvanı düşündürürdü insana: Sebze tarhlarının arasında gezinir, hiç bir şey kaçmazdı gözünden; şuradaki yabancı otlara bir makas, şuraya bir destek çubuğu... Sonra, gece boyunca hafif yeşil bir sisle örtünmüş kara toprağı her zaman canlı bir hayret ve neşeyle incelemek üzere kendi yerleştirdiğı camekânların üzerine kalın bıyıklarını sarkıttı.

Ondan bir süre sonra, Serapion Kardeşler'in hastalık toplantılarında, kısa boylu, şişman, ayı gibi tüylü bir adam görünmeye başladı. Adı Vsevolod İvanov idi ve onda, yaşadığı Hint fakiri ve partizan hayatına dair ilginç öykülerle, **Zırhlı Tren** eserini oluşturacak malzeme vardı. O çağda, Sibirya'da solup gitmek tehlikesiyle karşı karşıyaydı; bu yüzden, Gorki onu aramıza katmıştı.

A. Maksimoviç'in tavsiyesi ağır basıyordu, ama koruduğı kişinin önce derneğimize katılmaya lâyık olduğunu göstermesi gerekiyordu. Yeni gelenin o akşam okuduğı öykü aynen şöyle başlıyordu: «**Sibirya'da pal-miye yetişmez.**» Bu cümle tek başına, onun kabul edil-işini haklı gösteriyordu.

Bunu çok sonra, bir aralık kendimi yeniden bulduğum Paris'te öğrenecektim: Sınırlar aralanmaya, trenler gidip gelmeye, Paris ebeveynimin rüyalarına girmeye başlamıştı; üstelik, rüyaları da hastalık gibi bulaşıcıydı... Petrograd'da geçirdiğim son aylar içinde,

bazan yeni şiirlerimi okumak, bazan Serapion Kardeşler'in haftalık toplantıları konusunda soracağı sorulara cevap vermek ve daha çok, içinde yazarlara ait elyazmalarını biriktirmeye karar verdiğim albümü ona götürüp göstermek için, A. Maksimoviç'e iki üç kez daha gittim.

A. Maksimoviç, gizleyemediği kötü sağlığından garip bir şekilde yakınıyordu. Gene kan tükürüyordu. Petrograd'ın iklimi onun için ölüm getiriciydi. Durumundan söz edildiğini işiten Lenin, yabancı bir ülkeye gidip kendisini tedavi ettirmesini öğütlemişti.

Bir yanda Paris'i tekrar görmek, bir yanda burada kalmak arzusu... Ne yapacağımı şaşırmıştım. Ona danıştım.

— Ne yapacaksınız Paris'te?

Omuzlarımı kaldırdım: Ebeveynim bir edebiyat lisansı üzerinde ısrar ediyordu.

Heyecanlandı:

— Sorbon'da mı?

Bu «Sorbon» ismini, ya da bilime, bilgiye ve kültüre ilişkin herhangi bir sözcüğü telâffuz ederken, sende bir saygı ifadesi belirliyordu. Onun, öğrenimini hangi «üniversiteler»de yaptığını herkes bilir.

— Kurulalı yedi yüzyıl oldu, dedi.

Ve bana, Fransa'da Latince ve Yunanca dilleri eğitimiyle, yazar olmak isteyen bir insan için her şeyi öğrenmenin gerekliliği üzerine bir söylev çekti. Cambridge'in, Salamanca'nın, Krakov'un va da Padua'nın adını verseydim, A. Maksimoviç onlar hakkında da bilgi verebilirdi. Kendimi bahçıvanın elinde bitki gibi hissediyordum. O, Sorbon'u övmeye devam ediyordu.

— Ortaçağ'da, orada herhangi bir kitabı yasaklayabilirlerdi, dedi ses tonunu değiştirmeden.

Ve sağ elinin işaret parmağı kalktı:

— Bu bir gerçek!

Yüzünü astı:

— Tabii, günümüzde bu artık uygulanmıyor.

Sözü öylesine kaygısız bir havayla bağladı ki, ciddiye almaya başladım:

— İşte bu yüzden bunca kötü kitap yazılıyor.

Yüzünün asıklığı gitmedi ama, bir kıvılcım tutuştu gözlerinin derinliğinde:

— Bu sizi yazmaya devam etmekten alıkoymamalıdır.

Ve hoş bir gülümseyişle, sıcak yalın bir sesle, sanki bana, yalnız bana içini açıyormuş gibi, kendisini Maksim Gorki haline getiren sırrı söyledi:

— Yazmak, öğrenmek... gerek.

Bir an sonra:

— Böyle işte, dediğini işittim.

«Böyle işte», onun en çok kullandığı ünlemlerden biriydi; bunu, üzerinde durduğu bir konuyu sona erdirirken kullanırdı. Bu kez, yalnızca bana albümü geri verirken kullanmıştı.

Merdivende albümün sayfalarını karıştırdım. A. Maksimoviç, gök mavisi bir mürekkeple şöyle yazmıştı:

Öz olarak: Siz siz olun, sizde sizin olan ne varsa ona özen gösterin; bırakın özgürce gelişsin. Bunun mükâfatı olarak, başkalarını ağlatan şeye gülmek ve pek çok insanın alay ettiği şeylerden hüzünlenmek bil-geliğini elde edeceksiniz. Ve bir insanın kendisinde, kendisine özgü bir şeysi yoksa, o insana hiç bir şeysi yokmuş gözüyle bakın.

Petrograd'dan 1921 baharında ayrıldım. Henüz Sorbon'a ilk kayıtlarımı yaptırmamıştım ki, gazeteler Gorki'nin Berlin'e gelişini haber verdiler.

A. Maksimoviç'le 1922 güzünde Almanya'da karşılaştım. Berlin dolaylarında, Bad Saarow'da eski bir dinlenme evini kiralamıştı; birkaç gün geçirmek üzere beni eve davet etti.

Oraya vardığımda yağmur yağıyordu. Ev küçük bir gölün, Scharmützelsee'nin yakınında, garın tara karşıındaydı. A. Maksimoviç, oğlu Maksim Peşkov (Maks), gelini (Timoşa), Bayan Zakrevskaya (Mura) ve birkaç dostuyla birlikte kalıyordu.

Herkesin bir lâkabı olduğu (A. Maksimoviç'inki Duka idi) ve yemek saatinde herkesin tuhaf ve değişik şeylerden, garip öykülerden ve karmakarışık teorilerden oluşmuş bir malzemeyle geldiği bu evde hüküm süren arkadaşlık havasını nasıl anlatmalı, bilmem. Evdeki olaylar üzerine doğaçtan içnelemeler ya da eğlenceli şiirler söylemekte, gelişigüzel şeyler anlatmakta, birilerini bir başkası yerine koyup kızıştırmakta Gorki'nin üstüne yoktu.

Az sonra yemek yemeyi bırakıp, dalgın ve melankolik bir şekilde parmaklarıyla trampet çalmaya başlayacaktır. Çağrılırlar, acaba şimdi ne oyun hazırlıyor diye gizlice incelemek için birbiri ardından susacaklardır. En kuşkulu olanlar bile şunu görürler: A. Maksimoviç ciddidir; öylesine ciddi ki, bıyıklarını burmak için parmaklarıyla trampet çalmayı bırakır. Bu, konuşacak demektir; konuşur.

Gayet sakin bir sesle:

— Kertenkelenin, der, duvar çatlağının kocası olduğunu biliş misiniz? (1)

Böylece evlilik oyunu doğar: Le mur la mûre'ün

(1) Fransızcada kertenkele «le lézard» dir. «La Lézarde», kulağa «diş kertenkele» gibi gelirse de «duvar çatlağı» anlamındadır. Gorki burada bir kelime oyunu yapıyor. (Ç.N.)

kocasıdır. (duvar, dutun), le port la porte'un kocasıdır (liman, kapının), le banquet la banquette'in kocasıdır (şölen, arkalıksız kanapenin). Ve bir iki gün boyunca kırıışık alınlardan, dalgın bakışlardan, sessizce kımıldayan dudaklardan başka bir şey farkedilmez olur; tüm ev halkı sözcükleri çiftleştirmeye çalışmaktadır.

Daha çok, yemek sonu alınan soğuklukların sırası geldiğinde, A. Maksimoviç araştırmacı bakışlarını üzerime diker. Konuşsun diye beklerim, ama hiç bir şey söylemez. Ancak yüzünde bir kınama ifadesi belirir. Artık dayanamıyarak sorarım:

— Ne var, Aleksey Maksimoviç?

Sitem eder gibi:

— Sizin Landru'nuz, delikanlı... der ve yeniden susar.

Bana bir kötülüğü olamayacağını bildiğim için gönlüm rahattır, ama yüzyılın en büyük cinayetini düşününce:

— Peki, ne olmuş Landru'ya? diye sorarım.

— Atıyor, diye kısaca cevap verir. Yalnız dumanı düşünün.

Çağrılılardan biri:

— Hangi dumanı, diyerek araya girer.

A. Maksimoviç onu sertçe süzerek:

— Hiç kadavra yakmayı denediniz mi? diye sorar. Sonra, zafer kazanmışçasına:

— Landru palavra atıyor. O kadar kadavra yakmak imkânsız.

Tartışmaya kalkışırız. Ama, o keskince:

— Onu biliyorum, der.

Kalkar, çalışmaya gider. Artık akşam yemeğine kadar onu kimse görmeyecektir. Bazan bana dönerek, soru sorar gibi değil, doğrulayıcı bir sesle, birdenbire:

— Yeni şiirler var mı? diye sorar.

Ve karşılığını beklemeden:

— Gelin, gelin okuyun.

Çalışma odasını hayal meyal hatırlıyorum; bir paravan ve (eminim, yağmurdan) şişmiş birkaç tane çalının görüldüğü bir pencere açıklığı... A. Maksimoviç, daha sonra Sorrento'da olduğu gibi, herhalde aynı odada çalışıyor ve uyuyordu.

Oğlundan ve gelininden bize katılmalarını istemiş, onlar da nezaketleri nedeniyle bu angaryaya hayır diyememişlerdi. Odada, göz ucuyla onlara bakıyordum; nezaketlerinden bir şey eksilmemişti, ama canlarının sıkıldığı belliydi. Yalnız ben ayaktaydım; dokunsalar ağlayacak haldeydim; okuduğum mısraları birkaç saniye önce ne kadar da beğenmişim oysa; ama, tek elle örtülen esneme gibi, donmuş bir gülümsemenin altında gizlenen şu can sıkıntısı yok mu, çok rahatsız ediyordu beni. İçimden, zaten bir şey anladıkları yok, diye boşuna tekrarlayıp duruyor, göğüs germeye, kendimi onlardan soyutlamaya çalışıyordum; oturan genç kadına ve yanında ayakta duran Maks'a arasına bakışlarımın takılmasına engel olamıyordum; ikisi de kımıldamadan, saygılı bir şekilde duruyor, ikisi de sıkıntıdan patlıyordu. A. Maksimoviç'e bakmaya cesaret edemiyordum, durmaya da cesaret edemiyordum; hep okuyordum, sesim sanki artık benim değildi.

Bir şiiri daha yeni bitirmiştik ki, genç çift sevimli bir şeyler mırıldandı ve — ne işleri olduğunu hatırlamıyorum — bir bahaneyle ayrıldı odadan. A. Maksimoviç'le göz göze gelmekten çekiniyor, bir türlü başımı kaldıramıyordum. Henüz hiç bir şey de söylememişti. Baktım; ağlıyordu.

Sık sık ağlardı. Bir mektupta, arkadaşlarından bi-

rine şöyle yazıyordu: «Başımı ezseler bir damla yaş
akmaz gözümden, ama sevinçten her an kolayca ağla-
yabilirim.» Ve bir başka mektubunda: «Sevinçli oldu-
ğum anlar gözyaşlarımı tutamıyorum, ama mutsuzlu-
ğa sessizce katlanıyorum.» diyordu. Burada kişisel mut-
suzluğunu kastediyor, çünkü başkalarınınkini onu her
zaman savunmasız yakalardı. «Gözlerim böyle yapılmı-
ş işte.» derdi kendisiyle alay etmek için, yoksa, ken-
disini kusursuz göstermek için değil. Gözleri her za-
man aynıydı, hatta çocukken de öyleydiler: Darbelere
ve acılara rağmen kuru, fakat hafif bir gülümseme, ya
da bir kitap karşısında yaşlarla dolu... İnsan dünya-
sıyla çocukken kitaplarda tanışmıştı. Şöyle anlatılır:
«İnsanlardan öylesine çok söz edilir ve onlar bana öy-
le yakın, öyle candan gelirlerdi ki, çok kez ağlardım.»
Gorki'nin öfkeleri ve hayranlığı gibi, sevinç gözyaşları
da hep insanlar içindi.

Birkaç gün daha geçirdikten sonra Saarow'dan ayrıldım. Beni Berlin'e götüren trende, yanımda üç genç Polonya Yahudisi vardı. Gorki'nin bir kitabını elimde tutuyordum. Konuşmaya başladık. Nereden geldiğimi söyledim. Bana inanmadılar. Kitaptaki armağan yazısını gösterdim, boşuna... Beni yalancı bile değil, daha çok bir deli sayıyorlardı. Öyle ya, bu kadar da bedavadan yalan söylenmezdi ki... Üçüncü sınıf bir kompartımanda, karşınızda oturan herhangi biri, Balzac'ın, Dickens'in ya da Gorki'nin yanından az önce ayrıldığını söylese, kim inanır?

Daha sonra, Saarow dönüşü yazdığım bir mektupta şöyle diyordum:

«Sağlığı pek iyi değil, onun bunu hiç düşündüğü yok. Rusya'dan her gün mektuplar alıyor. Köylülüğe güveni yok; proleteryaı ve avdınları ardından sürükleyecek toplu bir köylü ayaklanmasından çok korku-

yor. Lenin ve arkadaşlarının böyle bir isyan dalgasını önlemeyi başarabileceklerinden emin değil. Bunu görüyor ama gene de biricik kurtuluş şansı...»

Çok daha sonra şöyle yazmıştım: «Terkedilmiş çocukların kaderi onun için bir işkence kaynağı. Kendi çocukluğunu yeniden yaşıyor.»

Bu binkaç satır, bu silik anılar ve bir kitaptaki ar-
mağan yazısı... İşte Saarow ziyaretinden bende kalan-
ların tümü. On yedi yaşındaydım; çok gençtim, kanım
kaynıyordu, ve bir şeyi yazıyla bir yere not etmekten
ibaret basit bir ihtiyat tedbirini düşünmeyecek kadar
hafızama güveniyordum.

Müteakip on yıl boyunca, Gorki ile mektuplaşan
sayısız kişilerden biri oldum.

Tüm mektuplaşmaları yayınlandığında, — bugü-
ne dek sadece bin küsürü yayınlandı —, herkes kendi
kendine, onun nasıl olup da zaman bulabildiğini her-
halde soracaktır; bunları yazacak zamanı değil, sade-
ce kendisine gelenleri okuyacak zamanı söylüyorum.
Mektuplarını kendi eliyle yazardı. Hiç dikte ettirdiğine
inanmıyorum. Bayan Zakrevskaya, ya da Maksim Peş-
kov bunlardan kopyalar çıkarıyorduysalar da, bu yal-
nızca yok olmamaları içindi, yoksa kendilerini A. Mak-
simoviç'in yerine koyduklarından değil. Dünyanın her
ülkesinde mektuplaştığı insanlar vardı: Romain Roll-
and. Sun Yat-sen, Bernard Shaw, Herbert Georges
Wells... Hele Rusya'da: Tolstoy, Lenin, Şalyapin, Sta-
nislavski ve ayırım gözetmeden tüm yazarlarla, ayrıca
pek çok okuyucusuyla mektuplaşırdı. Mektupları, ye-
rine göre hem zaman, hem dikkat isteyen geniş ve kar-
maşık bir faaliyetin bir bakıma grafiğiydiler. Herkes

ondan bir şeyler isterdi: Bilgi, öğüt, yardım; kimi hafızasına başvururdu, kimi de cömertliğine. O reddetmesini bilmezdi; bunu kendisi de biliyor muydu acaba?... Aksine, sorulanların ve ricaların üstüne üstüne giderdi. Okuyacak şey konusunda kendisinden öğüt isteyene bir paket kitap gönderirdi; zihni gelecekle meşgul yeni yetme birine şöyle yazıyordu:

«... Gözüpekçe açıklamanız yüreğime su serpti «Benim temel uğraşım şiidir», diyorsunuz. Ben de öyle düşünüyorum ve tabii bunu söylerken, hayatı zindan edenlerin, her biri kendi içinde ruh yerine bayağılık şeytanı taşıyan kurulu düzenin düşünürleri olmasına rağmen, herkesin şair olabileceğini ve dünyada var olan en iyi şeylerin şairler tarafından keşfedilmiş olduğunu biliyorum. İşte size bir konu: Herhangi bir küçük insan, kendisini yoklarken, ölümsüz ruhunun yerinde alık ve şaşkın bir şeytancık bulur. Çok şaşırır.

Ebeveyninize yardım etmenizin gerekliliği konusunda söyledikleriniz çok duygulandırdı beni. Bugün hiç uygulanmayan, kimsenin aklına gelmeyen ve kimsenin zihnini kurcalamayan eski moda bir düşüncedir bu. Belki bilirsiniz: Ben eski şeyleri severim; hepsini değil tabii.

Sözleriniz şöyle devam ediyor: «Ama gene de ruhumun sevinci uğruna başkalarını kurban edemem.» Bunu yapacağınızı ve yapmak zorunda olduğunuzu sanıyorum. Kurulu düzenin düşünürlerinin sizin ruhunuza kendi hoşlarına gittiği gibi bir biçim ve renk vermeyi arzuladıklarını bir düşünün bakalım. Bu durumda kaçınılmaz olarak onları başınızdan defetmek zorunda olduğunuzu hissedeceksiniz; bu, ruhunuzun kurtuluşu için vazgeçilmez bir duygudur.

Mektubum yüzünden kendinizi onca üzmenize sebep yoktu; o, sizin için çok iyi duygularla yazılmıştı.

Hem, sizden kırk yıl kadar yaşlı isem de, bu hiç bir zaman gençlere saygı duymamı engellemez. Çünkü ben, hiç de kolay ve sevinçli geçmemiş gençliğime içten bir saygı duyarım.

Coşkun ve saldırgan açıklamanızı okurken kendimi çok mutlu hissettim.

«Mutluluk için elimden gelen her şeyi yapacağım,» **diyorsunuz.**

Mükemmel ! İşte, gereken de bu: Elinizden geleni yapın. Dünyanın mutlu insanlara ihtiyacı var...»

Российская Федерация

М. Горький

18. 11. 28

Сонеты

Сонеты эпохи великого
русского перелома, 1917-1928
гг. Москва.

Николай Бонин

А. Печков

Дedicace de Gorki à l'auteur, suivie d'une note personnelle.

La première est signée « M. Gorki »

la seconde « A. Pechkov ».

Sorrento'dan ayrılan yol, aynı adlı burnuna doğru yönelmek için küçük Massalulbrenso aglomerasından geçişte sola dönmeden ve zikzaklı dağ yollarına vurmak üzere kıyı virajlarını terkedip Sainte - Agathe - Sur - Deux - Golfes köyüne girmeden önce bir süre deniz kıyısını izler; sonra, bu burunun yakınlarındaki yeni Igeia pansiyonuna henüz ulaşmadan, çerçeveleri beyaz pencereci, pembe toprak boyalı, iki katlı bir evi sağında bırakarak devam eder. Yoldan bakıldığında evin yerinde yalnızca bir duvar görünür; öyle ki, gelip geçen kişi evin varlığını ancak duvara çakılmış mermer bir plakayı okuyunca farkeder. Plakada Rusça ve İtalyanca olarak, Maksim Gorki'nin orada kalmış ve çalışmış olduğu yazılıdır. Evin önünde avluyu yoldan ayıran bir demir parmaklık ve bunun üzerinde, gölgesi güneşle birlikte dönen bir çan vardır. Avluyu geçince, camlı, büyük bir kapı çıkar karşınıza; camın ardından giriş bölümünde eski konsollar, donuk aynalar ve birinci kata çıkan, beyaz mermerden, dar bir merdiven görürsünüz.

A. Maksimoviç, karımıla beni işte bu merdivenin başında karşılamıştı. O şubat 1932 sabahı, faytondan inmiş, pembe toprak boyalı evin çanını çalmıştık... Bugünkü gibi o zaman da çan gene aynı çan, villa gene aynı villa — tabii mermer plakasız —, kapı aynı camlı kapı ve merdiven aynı merdivendi. Tek değişik-

lik; yukarda, merdiven sahanlığında duran Gorki idi.

Öyle sessizce çıkmıştı ki karşımıza, geldiğini farketmemiştik. Çizme gibi oturan, tabanları da yüzleri kadar yumuşak sarı potinler giyyordu. Uzun bacakları üzerinde hafifçe geriye kaykılmış duruyordu. Gövdesine göre çok küçük başı biraz yana eğilmişti. Gülüm-süyordu.

Bıyıklarını yanaklarıma sürterek kucakladı beni. Karımın elini sıktı. Onu ilk kez görüyordu; karşısında kendisini sıkılmış hissediyordu. Ona bakmadan ve varlığının farkında değilmişçesine konuşmaya başladı.

Oğlu arabayla Napoli'ye gelip, Continental otelin-den alacaktı ibizi; böyle kararlaştırmıştık. Fakat, otel-den ayrılırken mi, yoksa oraya vardığımızda mı şimdi hatırlamıyorum, planda değişiklik olduğunu bildiren bir mektup aldık: Otomobil tamirdeydi ve Maks gele-miyordu. Mektubun söylemeden geçiştirdiği şeyi sonra-dan öğrendik. On gün kadar önce, Maks — sanırım ağır — bir kaza geçirmişti. Otomobili her zaman mo-tor gücünün son sınırına dek zorlayarak kullanırdı. Roma - Napoli yolunda bir yük arabasına çarpmış, at ölmüş, sürücüsü takla atarak tarlalara uçmuştu. Oto-mobil de parçalanmıştı. Kendisi ise başından yaralan-mış, kafa derisinden bir parça sıyrılmıştı. Kazayı ba-basının bilmediğini sanıyor, kuşkulanmasın diye ke-narları nakışlı bir takke giyyordu.

— Beni heyecanlandırmaktan sakınmak için öyle yapıyor, dedi A. Maksimoviç. Heyecanlanmak bana ya-ramıyor.

Karımın gözlerine baktı ve garip bir şekilde sesi-ni alçaltıp, arkadaki kapıyı göstererek:

— Olaydan haberim olduğunu onlara söylemeye-i-niz genç kadın, dedi.

Hemen hemen değişmemişti. Belki biraz daha kam-

burlaşımtı yalnızca. Parlak saçları arasında bir kaç beyaz kıl parlıyordu. Bıyıkları her zamanki gibi sarımsak tütün rengindeydi. Yanaklarında iki kırışık izi vardı; gülerken daha da belirginleşiyorlardı.

Başını kaldırdı ve birden boynunda bir çukur belirdi; işte bu yeni idi. Ama, gözleri gene aynı mavi gözler, sesi gene aynı boğuk sestti.

II Sorito, eklentileri ve denize dek inen limon ve zeytin bahçeleriyle birlikte Serracapriola düküne aitti. Neşeli ve hoş bir ihtiyar olan dük, orada iki kızıyla bir arada kalıyordu. Her üçü de A. Maksimoviçlerle iyi anlaşıyorlardı. Vakitlerinin çoğunu, harap olmaya yüz tutmuş, ama tamamen güneyli havasıyla sevimli ve güzel bir harabeye dönmekte olan malikâneyi hep birlikte onarmakla geçiriyorlardı.

Ev büyüktü; epeyce de kalabalıktı. Karşılaştıklarının çoğu tanıdık insanlardı: Mura — Bayan Zalkrevskaya —; Maks Peşkov, karısı ve Saarow'a gidişimden sonra doğmuş iki kızı Marfa ile Darya; Tolstoy'u ölüm döşeginde tedavi etmiş doktorlardan biri olan Nikitin; A. Maksimoviç'in otuz yıldan fazladır tanıdığı hastabakıcı O. D. Çertkova — Lipa —; Kronverski Bulvarı'ndan beri tüm yolculuklarında A. Maksimoviç'ten ayrılmamış, Maymuncuk lâkaplı, hem ressam, hem bahçıvan ve yazı falcısı, hem de kaktüslere, deniz haritalarına ve macera romanlarına meraklı biri olan Rakitski. Bu değişmeyen ev halkının yanında, her zaman için, ister çağrılı, ister çağrısız olsun, ya da raslantı sonucu oraya düşmüş göçebeler, gezginler, avareler, gemileri Napoli limanına uğrayan Sovyet denizcileri, Kaliforniya Üniversitesi'nde Rus Edebiyatı tarihçisi olan

bir profesör, yazarlar, sanatçılar, bilginler vardı; hepsi **II Sorito**'nun demir parmaklığındaki çanı çalıp, bir saat, bir gün, bir hafta kalırdı.

Bizimle birlikte iki kardeş kalıyordu: Pavel ve Aleksandr Korin. İkisi de ressamdı. Paleh köyündendiler. Bu köyün sakinleri babadan oğula, yüzyıllardır dünyaca ünlü ikonlar, gülünç motifli resimler çizerler; ben geldiğimde, Pavel Korin A. Maksimoviç'in portresine çalışıyordu. Genç bir biyoloji bilgini vardı aramızda; kırmızı ve yayvan kulaklı, zayıf, iyi bir insandı, ama, doğal bilimler alanında çıkacak bir anlaşmazlık yüzünden birisini öldürebilirdi; küfür savurur gibi, «Lamarck!» derdi. (A. Maksimoviç'in dediğine göre, — ciddi mi, yoksa alay etmek için mi konuşuyordu bilemiyorum —, «Genç biyoloji bilgini bir kurbağa ayağını suni olarak yaşatmayı başardı, ama kurbağayı tümüyle yaşatmayı henüz başaramadı.»)

Gelenlerin bir kısmı villada, diğerleri de karşıdaki Minerva pansiyonunda kalırdı; sahibinin adından ötürü, herkes oraya Cacace pansiyonu derdi; birkaç odası her zaman için A. Maksimoviç'in konuklarına ayrılmıştı. Konuklar orada yalnızca uyurlardı. Sabahleyin saat dokuzdan on bire dek, bu akrabalar, tanıdıklar, dostlar, konuklar, meraklılar, hatta bazan bilinmeyen kişiler kalabalığı yemek salonuna doluşur, kahvaltı ederlerdi. Zamanını şaşmayan yalnız A. Maksimoviç idi.

Kimse bilmezdi saat kaçta kalktığını; saat dokuzda gelip masaya oturduğunda daha önce çalışmış olurdu. Hiç gizlemeye kalkmadığı bir öğrenmeyle iki tane çiğ yumurta içer, kız torunlarına kışkırtıcı öğütlerde bulunarak takılır, sonra tekrar odasına çıkardı. Evin en soğuk odasıydı; siyah beyaz parke döşeli, her yanı kitaplarla kaplıydı. A. Maksimoviç sık sık odanın

balkonuna çıkar, dirseklerini korkuluğa dayayarak sigara içerdi. Uyuduğu yatak bir paravanın ardındaydı. Yemek salonuna açılan kapıyı bir kilim örtüyordu. Bir beyaz ayı derisi üzerinde duran büyük çalışma masasında elyazmaları, fotoğraflar, gazeteler, mektuplar ve ciltler, içi sigara dolu bir fincan tabağı, her renkten kalemle tıka basa dolu, Paleh süslemeli bir vazo, yuvarlak camlı, iri bir gözlük ve kenarları Türkmenistan işi işlemeli bir takke, bir birlerine karışmışlardı. Oadaki tek resim, masanın arkasında, duvarda asılı duran Stendhal'in bir portresiydi.

A. Maksimoviç, sabah, öğleden sonra ve daha çok akşamları, işte burada çalışıyordu. Uyanışını olduğu gibi, paravanın arkasına geçip uyumak için masasından saat kaçta kalktığını da kimse bilmezdi.

Girişe asılmış çan günde üç kez çınlardı. Bir ayak sesi, çarpan kapıların gürültüsü.., Ardından tüm ev halkı masada toplanmaya başlardı.

Hiç bir şey Sorrento'nun bir yemek salonundaki semaver kadar egzotik olamaz. Burada semayerden başka alışılmamış şey yoktu. Aşçı kadın İtalyan'dı, zeykiler Rus, mutfak melez: İtalyan makarnasıyla deniz ürünleri, kaşa ve blini (1) ile bir arada gayet dostça yaşıyorlardı. Masada on iki, on beş, genellikle daha fazla olunurdu. III. Napolyon'un şöminenin üzerine yerleştirilmiş, kıvrırcık bıyıklı, bronzdan bir büstü, karşı köşede bulunan boyalı tahtadan bir etajere bakardı. Nijni - Novgorod'lu zanaatçıların eseri olan bu etajer, altmışıncı yaş günü dolayısıyla Gorki'ye hediye edilmişti. Yalnız, onu altmış yerine yüz on yaşında sânan zanaatçılar, heyecanlarından olacak, yanılmışlardı; etajeri üzerine kazılmış uzun ömür dilekleri, o

(1) Rus mutfağına özgü yemekler. (Ç.N.)

anitsal CX rakamının yanında pek önemsiz kalıyordu. Gorki bunu, yapmacık bir alçakgönüllülüğe bürünerek yeni gelenlere göstermekten geri durmazdı.

Yemek saatlerinde yemek salonunda ve çay saatinde bir başka salonda, yuvarlak bir masanın kocaman kırmızı diski çevresinde herkes aynı zamanda konuşurdu. A. Maksimoviç tabağının kenarında parmaklarını tıkırdatarak, saygılı bir şekilde önüne bakardı. Onu görenler, hiç bir şeyi dinlemiyor diyebilirlerdi. Ama, uzakta birisinin yarım sesle hoş bir cümle ya da beklenmedik bir şeyler söylemesi, dönüp bakması için yeterdi; o zaman, burnu dikilir, kaşları kalkar, sınavda soru soran bir öğretmen edasıyla:

— Neler söylüyorsunuz? derdi.

— Cengiz Han'dan söz ediyorduk.

— Cengiz Han Kazan'da otururdu. Sık sık da belediye tiyatrosuna giderdi. Uzun, keçi sakallı, ufak tefek bir ihtiyardı. Çarşafli üç karısı da arkasında dolayırdı. Soyunun tipik bir örneği idi yani...

Rastgele bir isim ortaya atıldığı ya da masada bulunanlardan biri bir sözcük söylediği zaman konuşmaya başlardı. Her şeyi bilirdi; hiç öğrenim görmemiş olan bu adam her şeyi okumuştı; herkesi tanıyordu. Rusya'daki dinsel tarikatlerin tarihi ya da Rönesans Almanyasının en iyi eserleri üzerine aralıksız bir saat konuşma yapabilirdi; nutuk atmazdı, anlatırdı.

Konuşmasına her zaman, sözünü ettiklerini tanımlamakla, onları göstermekle başlardı. Birkaç cümle, bir bakış, bir dudak bükme, ileriye uzanan bir kol... İşte, hiçten bir varlık çıkmıştı ortaya. A. Maksimoviç bunu, sevimli ve tekellüfsüz bir hokkabaz gibi sakına sakına önüne, masanın üzerine koyardı. Cengiz Han'ın soyundan biri, bir hayvan yetiştirme çiftliğinde hayal meyal gördüğü gümüş tüylü tilki yavruları, komsomol-

lar, Uzak - Kuzeyli köylüler, Bakû'nun petrol işçileri, Sibiryalı partizanlar, Lenin, Tolstoy, Çehov... Ve bir saat süren konuşmanın sonunda dünya kırmızı masada derlenir, canlanır gibi olurdu.

Onu sessizce dinlerdik. Az sonra Marfa ile Darya İsviçreli dadılarıyla birlikte çekilirlerdi. Hastabakıcı Lipa durup dinlenmeden çalışırdı; evin vekilharcıydı aynı zamanda; sabahtan akşama dek yapacak bir sürü işi vardı. Kendisine kumral görünen, fakat A. Maksimoviç'in ona takılmak için kızıl dediği saçları her zaman karmakarışıktı. Ağırbaşlı, entellektüel sakallı Doktor Nikitin, Maksim Gorki'nin sözlerini not ederdi. Defterini dizleri üzerinde saklar, kimsenin kendisinden kuşkulamadığını sanırdı. Sağ eli birdenbire masanın altına uzanıp, omuzu kısa sarsıntılarla dansetmeye başladığında, ev halkı için için gülümser ve onun dalgın bakışlarını, ordakileri kandırmak için mekanik bir şekilde başını sallayışını seyrederlerdi. A. Maksimoviç'in arasına Doktor'unkilerle karşılaşan gözlerinden bir şey anlaşılmazdı, ama başka yöne döner dönmez parıldamaya başlardı.

Kendimi Doktor'dan — kuşkusuz haksız olarak — daha beceriksiz sanırdım. Cebimde her zaman kalem kâğıt bulunurdu. Kolumu göğsüme bastırıp omuzumun sarsılmalarını elimden geldiğince kontrol etmeye çalışarak rasgele bir iki şifreli sözcük karalardım. Yazarken yalnız parmaklarım kımıldardı cebimde. Not tuttuğumu A. Maksimoviç'e önceden bildirmiştim, ama bunu onun karşısında yaptığımı söylememiştim; ne var ki, nezaket gereği, bunun farkında değilmiş gibi davranmak zorundaydı.

Öyle sessizce yürürdü ki, kalkıp gittiği işitilmezdi. Ben de karalamalarımı deşifre edip son derece karışık, kargacık burgacık yazıları kopya etmeye giderdim.

Akşam, Cacace pansiyonunun cimri aydınlığında onları yeniden temize çekdim. Bazı öyküler, kısa anılar ve gözlemler A. Maksimoviç'in şu ya da bu eserine geçmiş olduklarından bana yabancı değildiler. Daha başkalarını, çok sonra, mektuplarının şimdiye dek yayınlanmış bölümlerinde bulacaktım; seçmekten, sıraya koymaktan sakınıyor, yalnızca kaydediyordum.

SORRENTO 1932

Aydınlar arasında çekilmiş fotoğrafında hemen göze çarpardı. Ama, bir işçi grubu arasında onu diğerlerinden ayırmak zordu.

— Gittikçe babama benziyorum, diyordu. Aynı sevimsiz burun, aynı elmacık kemikleri.

Bir sessizlik, ve sonra:

— Tıpkı babamın hatırladığım fotoğraflarındaki gibi... Çok genç yaşta öldü; otuzunda yoktu. Kolera-dan.

Az önce Mura'ya küçük bir yardımda bulunmayı teklif ettim, bunun üzerine A. Maksimoviç'in Politik Büro üyelerinden birine yazdığı uzun bir mektubu kopya etmek göreviyle bir yazı makinasının önüne oturtuldum. Üye, Sovyet fabrikalarının toplu tarihi konusunda Gorki'ye danışmıştı; o da ona kendi düşüncesini yazıyordu. Beş daktilo sayfası hepsi. Ve bu, kendi eliyle yazdığı düzinelerle mektuptan yalnızca biriydi.

Esmer postacı faşist selamını vermek için günde iki kez gelirdi **Il Sorito**'nun avlusuna. Bir tomar mektup havada uçarak A. Maksimoviç'in çalışma masasının üzerine yığılırdı. Rasgele birkaçını gözden geçir-diğim olmuştur.

Sovyetler Birliği'nin ücra kasabasında gözlerden irak kalmış gençten ibiri, Gorki'ye fotoğrafını gönderiyor ve arkasında, en içten duygularla saygılarını sunuyordu. Leningrad'da bir yayınevi, yayın programı için ondan öğüt istiyordu. Uzak - Kuzey'de küçük bir şehirden bir ilkokul öğretmeni kendisine Got dilinde bir sözlük sağlamasını rica ediyordu. Yeni başlayan bir yazar, elyazması eserini gönderip, Gorki'nin eser hakkında ne düşündüğünü soruyordu. Tanınmış bir yazar uzun bir armağan yazısıyla birlikte son romanını gönderiyordu. Ünlü bir bilgin, bir Embriyoloji Enstitüsü'nün İkuruluşundan söz ediyordu.

A. Maksimoviç mektupları, elyazmasını, romanı sabırla, dikkatle okuyordu. Birkaç gün sonra bilgine ve fotoğraftaki gence cevap verecek, — yeni başlayanla, tanınmış olan — İki yazara eserleri hakkında düşündüklerini yazacak, editöre yayınlanacak kitapların bir listesini ve ilkokul öğretmenine de Got dili sözlüğünü gönderecekti.

Eserlerinin müsveddelerini saklamazdı.

Bugün şunu anlattı:

— Bir öykü yazmıştım, **Boğa**. Tolstoy'un hoşuna gitmişti. Bütünöyle beğendiği ilk eserimdi. Mavi kalemle yazılmış büyük bir **Boğa** İbaşlığı İle masanın üzerinde dağınık duruyordu. Tolstoy farketti bunu ve sordu:

«— Bu ne, bu?

«— Bir öykü.

«Okumak için eline aldı. Orada basit bir köy boğasını, damızlık bir boğayı tasvir etmişim. Bir de, hayaller içinde yüzen, akklı havada bir köy öğretmenini; tüm köyün bilginlerle dolu olduğuna inanıyordu. Oy-

sa. köylüler boğaya saygı duyuyorlardı. Tolstoy sevdi bunu... Bir ara öykü kayboldu; sanki yer yarılmış, içine girmişti. O sıralar bir yeğenimi kaybetmiştim, karımın bir yeğenini... Sonra, Akademi'ye seçilme olayım girdi araya (1)... Evet, hepsi aynı zamana denk gelmişti. Öykü bu sırada yok olmuştu ortadan. Bu yüzden saklamam müsveddelerimi.»

Ve belli belirsiz bir üzüntünün sezildiği, azıcık suçlu bir gülümseme yerleşti bıyıklarına.

Elinde gazetesi, gözlüğünü alnına itmiş, muzip bakışlarla çalışma odasından çıktığı sırada ben kahvaltı yapmaktaydım.

— Beneş'in (2) bir sözünü kesip aldım, bak: **«Çin'de savaşı andıran bir şeyler oluyor.»** Güzel demiş! Büyük adamların bilgece sözlerini severim!

Başlıca Sovyet gazetelerini alır, hepsini okur ve saklamak istediği makalelere kırmızı kalemle işaret koyardı. Bir başka gün, elinde dört makale ile geldi; biri Berlinin acınacak halinden, biri yeni bir bilimsel buluştan, diğeri Birleşik Devletler'de otomobil sanayiinden, öteki de Paris'te işlenmiş bir cinayetten söz ediyordu.

(1) Gorki, yüzyılın başında akademiye seçildi. Oniki yıldan beri onu izleyen polis bir rapor kaleme alarak İçişleri Bakanına sundu. Bakan da bunu Çar'a iletti. Sonradan Gorki'nin de yazacağı gibi, «Son derece öfkelenen» II. Nikola, seçimin iptal edilmesini emretti. Akademi bu emre boyun eğdi. Bu durum iki üyenin, Çehov ile Korolenko'nun istifa etmelerine yol açtı.

(2) Edvard Beneş: Çekoslovak devlet adamı; önce Dışişleri Bakanı (1935-38), sonra Cumhurbaşkanı (1945-48). (Ç.N.)

Çay masasına oturdu; sırtı hafifçe kambur, elleri iki canlı varlık gibi önünde... Tırnakları üzerinde sade ve zarif bir desen çizerek sona eren, kalın parmaklı ve bu bedende bir insan için son derece küçük; tırnaklarının başladığı yerde hemen hemen şeffaf ve banyodan yeni çıkmışçasına en küçük kırışığı kalmamış, damarları görünmeyen, şaşılacak kadar temiz eller. Bunlar ihtiyar elleri değil.

Hiç dinlenmemişlerdir. Hareketleri açık ve kesindir (Gorki kuşçuluk yapmıştır), güçlüdür (dok işçiliği yapmıştır), cimrilik derecesinde tutumludur (**Çocukluğum**'u yazmıştır). Sıkı yumruğundan parmakları bir elektrik deşarjı gibi fışkırır (böyle anlarda gözleri, bıyıkları, kaşları, yüzündeki kırışıklar âdeta kıvılcımlar saçardı); sonra parmakları hafifçe aralanır, uçları kıvrılır, eli havada salınır; ardından, sanki büyük bir yolda ilerliyormuş gibi parmakları uzanıp yenden kapanır; parmak uçlarıyla bir yüz, bir nesne çizip tasvir edeceği zaman durur, şekiller tırnaklarında belirginleşir ve el yeniden yola çıkardı.

Bütün bunları biraz önce şunu söylediği için yazıyorum:

— Ellerimi bir türlü temiz tutamıyorum. Bugün dört kez yıkadım, gene de olmadı.

— Bir kuzenim vardı; kilise korosundaydı. Üstelik papazın da yardımcısıydı. Hayatta bir tek arzusu vardı: 1830'larda giyilen türden, şu kat kat yakalı redingotlardan kendine bir tane satın almak. Aradı, taradı, sonunda bit pazarındaki bir eskicide bir tane buldu. Adamın gözleri sağladı sağlam olmasına ama, küçük, mavi, dikdörtgen camlı gözlük kullanırdı. 1830

model mantosunu sırtına geçirir, gözlüğünü takar, parmaklarını yüzüklerle donatır, — taş yerine renkli cam takılan bu yüzükler, o zamanlar işportada satılırdı — ve ziyaretlere böyle giderdi. Bir gün, böyle gülünç bir kılıkla beni görmeye geldi. «Aleksey, dedi, sana kârlı bir iş teklifinde bulunmaya geldim. Bizim şehir aydınlar şehridir; böyle olmasına rağmen, cenaze töreni yapabilecek bir tek firması yok. Bir tane açsak, senle ben, ha?»

A. Maksimoviç sustu. Sonra:

— Kontratı çoktan hazırlamıştı, dedi.

Çay saatinde A. Maksimoviç yakınıyordu:

— Bugün odamda bir türlü çalışamadım.

Mura araya girdi:

— O koltuğu tamir ettirmek gerektiğini söylemiştim size, Aleksey Maksimoviç.

Biraz ikna olmuş gibiydi. Başını salladı:

— Bakın, dedi. Bir romanla uğraşmayı tercih ederim; daha doğrusu bundan çok zevk alırdım demek istiyorum. Ama, Hindu âdetleri üzerine bir dram yazmış olan Rostov'lu bir yazara mektup yazmak söz konusu olunca, üstelik bir de onu incitmeden yazmak...

— Evet, toprağımız hem çok, hem verimli, hem de tarih bakımından zengin. Hazar kıyıları. İnce kum. Kızıl ısı. Güneşte ışıldayan balık pulları. Çürüyen, kokan balık barsakları... Ansızın ortaya öyle zırzopun biri çıkar ki, ona bakmak için herkes bırakır çalışmayı...

A. Maksimoviç'in elleri canlanıyor, tasvir ettiği şeyin resmini çiziyordu.

— İyî giyinmiş; omuzunda av çantaları asılı; solunda bir tüfek, sağında bir tüfek; başında, biri önde, biri arkada iki siperli şapka.

Çizdiği garip silueti incelemek için bir süre duruyor.

— Öğrenilir ki, ördek avlanmaya gelmiş bir İngiliz'dir bu. Rusça bir tek sözcük bilmez. Birtakım işaretlemlerle açıklar istediklerini: İçmek, yemek, uyumak... Ona tıka basa havyar yedirdiler, bardak bardak da votka ikram ettiler.

A. Maksimoviç, geçmişi daha iyi görebilmek için gözlüklerini alnına itiyor.

— O da aldı, içti.

Soruyoruz:

— Hazar'da siz ne yapıyordunuz?

— Nasıl? Ne mi yapıyordum? diyor şaşkınlıkla. Balıkçıydım ben. Mersin avlıyordum.

Çalıştığı mesleklerin hepsini hatırlayıp hatırlamadığını sordum.

— Tabii, dedi, hepsi aklımda.

Ama bunları sıralamaya başladığında tereddüt etti. Bazıları onun için gerçek meslekler değil, tam anlamıyla, iki yolculuk arasında gelip geçici bir ekme-kapısıydı. Bununla birlikte, liste gene de uzundu.

Küçükken paçavracılık, çocuk bakıcılığı, her türlü hizmetçilik, bir ayakkabı mağazasında tezgâhtar çıraklığı etmişti. Sonra, Volga'da çalışan bir gemide buluşıkçı. Kuşçu. Bir tiyatrodaki figüran ve korist. Bir bodrum odasında, günde on altı saat çalışıp, yüz kilo kadar hamuru bir arada yoğuran fırın işçisi. Gemi boşaltma amelesi, bahçıvan, gardiyan, duvarcı. Ha-

zar'da balıkçı. Bir garda gece bekçisi. Yapım yeri yöneticesi, bir depoda teslim memuru Demirci. Bir avukatın yanında sekreter. Rostov'da dok işçisi, Ukrayna'da tarım işçisi, Karadeniz'de tuzcu, Odesa'da dok işçisi, Kafkasya'da demiryolu inşaatında usta yardımcısı, gene Kafkasya'da toprak düzleştirme işçisi, — ben şimdi sayarken unutuyorum; sanırım, o da unutmuştu —.

Ama, bütün bu işlerden hangisinin en uzun sürdüğünü öğrenmek istediğimde, tereddüt etmeden:

— Fırın işçiliği, dedi.

Bugün L. ilk kez mavi tayyörünü giydi. A. Maksimoviç hemen farketti bunu ve L.'yi kutladı.

— Paris'te nasıl giyiniyorlar?

L. ona günün modasını anlatmaya başladı. Dikkatle dinliyor, arasıra soru sormak için sözünü kesiyordu. Belliki öğrenmek istiyordu.

Lenin'den sık sık ve zevkle söz ederdi.

— Londra'da, British Museum'un karşısında bir içkili lokanta vardır; portosuyla ünlüdür. Portoyu, bildiğimiz etiketsiz, camı üzerine beyaz işaretler konmuş şişelerde getirirler.

Portoya verdiği önem sesinden anlaşılıyordu. Baş parmağının tırnağıyla, havada, porto şişelerini belirten işaretler yaptı.

Sonra yeniden konuşmaya başladı:

— Biliyor musunuz, önemli bir şey bu. Lenin'e içirdim bu portodan. 1907'deydi, Parti kongresi sırasında; ve tâ 1921'de Lenin'in aklına gelmiş, «Ne portoydu o!» demişti. Bununla birlikte, şaraptan hiç an-

lamazdı; özentisiz bir insandı, yalnızca bira içerdi.

Başka bir gün:

— Evet, Lenin beni görmeye Capri'ye geldi. Bin dokuz yüz dokuzda. Bir de bin dokuz yüz on birde. «Sinyor Drin-Drin» derdi ona İtalyan balıkçılar; ona bu adı takmışlardı. Oltayla balık avlamasını öğretmişlerdi. İtalyanca bilmezdi, Fransızca konuşurdu. Balıkçılar birtakım işaretlerle, balık oltaya vurur vurmaz — «drin-drin!» — hemen çekmek gerektiğini anlatmışlardı ona. Bu çok hoşuna gitmişti Lenin'in; balığın oltaya her vuruşunda «drin-drin...» diye haykırırdı.

A. Maksimoviç devam etti:

— Kiminle nasıl konuşacağını bilirdi. Herkesle, en uygun, en sade tonu hemen bularak konuşurdu.

Biraz düşündü:

— Atılgan bir adamdı, dedi. **Gorodki** oynamaya başladığı zaman, artık onu durdurmanın imkânı yoktu. Yorulmazdı.

Gorodki — Rusya'da son derece popüler olan ve yere dikili çomakları uzaktan top atıp düşürmeye çalışarak oynanan bir oyun sözcüğü, başka anıları sürükledi ardından:

— Bir Rus yurtseveriydi. Bir defasında İsveç'ten geçiyordu; yanında bir arkadaşı vardı. O da bolşevikti. Arkadaşı Dürer'le ilgili yeni satın aldığı bir kitabı okuyordu. Bu adam, bugün kitap koleksiyonu yapmaya devam etmektedir.

A. Maksimoviç'in sesinde hayal kırıklığı okunuyordu.

— Verimsiz bir bilgindi, anlıyor musunuz? Verimsiz bilginler de var.

Anlattığı öyküye döndü:

— Aynı kompartımanda Almanlar vardı. Kitabı görünce, «Elinizdeki ne?» diye sordular. Dürer'in kim

olduğunu bilmiyorlardı. Lenin dirseği ile arkadaşını dürttü: «Biz onların büyüklerini tanıyoruz, onlar tanımıyorlar.» dedi.

Gorki'nin konuşmasına şimdi bu «büyükler» yön veriyordu:

— Tolstoy'u bir başka severdi, dedi. Tabii, düşüncesini değil; bu çok üzerdi onu. Nahoş bir benzetme yapmıştı. Tolstoy için nahoş... «Görenler sarhoş sanır.» Ama, **Savaş ve Barış'ı**, **Anna Karenina'yı** **Sivastopol Öyküleri'ni** ve özellikle **Kazaklar'ı** severdi. Kremlin'de onu görmeye gelirlerdi: Kâğıtlardan görünmez olmuş bir masa; telefonlar; duvarda büyük bir harita. İç savaş sırasında bu harita küçük kırmızı bayraklarla diken diken olmuştu. Ve çalışma masasının üzerinde, her zaman, Tolstoy'un bir kitabı...

Daldı bir ara; gözlüğüyle oynadı, ve ansızın:

— Müzikten hoşlanırdı, dedi. Ama, son yıllarda artık müzik dinleyecek zamanı yoktu.

— Karga yenir, dedi.

Bunu şaşkınlık vermek ya da gücendirmek için söylememişti, anlatıyordu sadece.

— Hele güzün. İplik veya kıldan yapılmış bir hal-ka ile kuş yakalanır, tüyleri yolunur, karnı yarılıp temizlenir, tuzlanır, bir sopaya geçirilir ve doğru ateşe! Çok lezzetli olur. Kuş da yağlıysa... Bunu bana Rostov'lu serseriler öğretti. Her kuşu yedi onlar; yenilebilir hale getirmek için ne yapılması gerektiğini de bilirlerdi. Martıları da yerlerdi.

Sırayla hepimize bakıyor, sanki, «Ya, öyle mi?» dememizi bekliyordu.

— Martının eti serttir; yenildikten sonra da ağız-

da acı bir tat bırakır, diye açıkladı. Ama o adamlar bilmediğim bir şey katıyorlar ete ve acılık hemen kayboluyor. Bu işi yaparken gözledim onları, gene de martıya ne serpiştirdiklerini anlayamadım.

Bizi inandırabildiğine emin değildi.

Sağ elinin parmaklarını bitiştirip, hayali bir martıya görünmeyen bir baharat serpiştirdi. Artık 1932 yılının Sorrento'sunda değildik; kırk yıl daha geride, Don kıyısında, bir ateşin çevresinde oturmuş serserilerdik.

Otuz yıl önce tanıdığı kişilerin adlarını, Sovyetler Birliği'nde orta öğrenim sırasındaki okul numaralarını, tiklerini, yüz çizgilerini, karşılaştığı insanların kullandıkları deyimleri hâlâ hatırlardı.

— Profesör mü? Ha, evet; tanıyorum onu. Romantik bir anatomi bilgini düşünün, işte öyleydi. Buraya beni görmeye gelmişti. Ayrılırken ne dedi, biliyor musunuz?: «Sevgili kadavralarımın yanına dönüyorum.»

— Oryantal sanatın benim gördüğüm ne güzel örnekleri, Paris'te Guimet müzesiyle, Velasquez caddesindeki Cernuschi müzesindedir. Paris'te otursaydım, oradaki bazı parçaları muhakkak çalardım.

Ve bir sır söyler gibi:

— Alacaklarımı da çoktan seçmişim. Pek fazla da sayılmaz; şöyle on kadar.

Gözleri, kaşları, bıyıkları kıvılcımlanıyordu.

Çok sonra öğrendim doğruluğunu: Cernuschi müzesi gerçekten Velasquez caddesinde bulunuyordu.

Konuşma döndü dolaştı, Tolstoy, karısı ve öğrencilerine geldi.

— Tolstoycuların kolonilerini gidip gördüm. Örnek olarak Tver hükümet kolonisini anlatayım. Tolstoycular bir köye varmışlar, kışlayı andıran uzun bir yapı kurmuşlar. Neyin nasıl yapılacağına dair hiç kimse bir şey bilmiyormuş. Ama kesin olarak hiç bir şey... Avluda kocaman balçık çukurları vardı. Tabii herkes çamurun içinde yürüyordu. Bir yol yapmak gerekirdi ya, onlar bata çıka çamurda yürümeyi tercih ediyorlardı. Doğaya dönüş diyorlardı buna. Bilgili insanlar olmalarına rağmen, atları omuz başlarından yaralandığında, öylece bırakırlardı budalalar.

Sesinde alay, acıma ve şefkat birbirine karışmıştı.

— Bir domuz satın almışlardı, diye devam etti. Domuz temizliği seven bir hayvandır, bilirsiniz. Onları ise, her zaman çamurdan bir zırh ile dolaşıyordu. Bir gün, aralarından bir kadına domuzu temizleme görevini verdiler. Kadın ağladı, inanın, gerçekten gözyaşı döktü. Domuz kocaman bir şeydi; burnuyla bir vursa, yere sererdi kadını. Çiflikte bulunanlardan biri, Vladimir Çernov, bir gün kalkıp Moskova'ya gitti. Tver'e dek yürüdü. Elli kilometre yol... Oysa bir arabaya binmek o kadar kolaydı ki. Moskova'ya varır, Strastnoy Bulvarı'na gider, bir sıranın üzerine oturur, mendiline potasyum siyanür döker, burnuna dayar ve bir nefes!... Yuvarlanır yere.

A. Maksimoviç'in parmakları bir eğik düzlem çizdi; sıradan kaldırıma inen... Öykünün devamını bekledim. Ama eli bir daha kıımılamadı.

Konuşurken sigara içerdi. Ağızlığını, biraz beceriksizce, sağ elinin büyük parmağıyla işaret parmağı

arasında tutar ve külünü dökmek için sigaranın ucunu sık sık kül­lüğün kenarına sürterdi.

Elleri karıncalar gibi örtünün üzerinde gider gelir, çevresindeki küçük kâğıt parçalarını, kibritleri, ceviz kabuklarını toplayıp sürükler, kül­lüğe dökerdi.

A. Maksimoviç konuşmasını bitirdiğinde kül­lük dolmuş olurdu. Sonra yavaşça, sakına sakına bunu tu­tuştururdu. O ve yanında oturan iki torunu, gümüş, kâğıt adacıkların çevresinde yükselen, cızırdayan ve kül­lüğün şişkinliğini alarak çukurlaşan mavi, sarı, kırmızı, hatta yeşil alevleri merakla ve her zaman aynı şaş­kınlıkla seyredерlerdi.

Bir defasında:

— Aleksey Maksimoviç, dedim, film nasıl yanar, keşke bir görseydiniz!

— Biliyorum, dedi heyecanla, biliyorum. Yanar­ken gördüm.

Birden durdu.

— Yanan göziük de gördüm! diye bağırdı; hem de kemik çerçevesi...

Eliyle çalışma odasını göstererek:

— Benim odamda yandı üstelik. Bilir misiniz? Yanarken patlıyor bu gözlükler.

Marfa ile Darya'nın ağızları açık kalmış, ona bakıyorlardı.

— Taraklar da yanar. Daha başka şeyler de.

Kül­lük alev almıştı. Müzik dinlerken olduğu gibi büyülenmiş, sabit bakışlarla ateşe bakıyordu. Sonra bir çay kaşığıyla su dökerек, üzüntüyle söndürdü kı­zarmış külleri.

Kalıktı, konuşmaya devam ederek üç adım attı. Kambur silueti pencerenin fonu üzerinde ışığa karşı bir an yandan göründü. Sonra, gelecek yemeğe dek lacağı, yazıp okuyacağı ve — kim bilir? — belki de

eski bir gözlüğü yakacağı çalışma odasına girip gözden kayboldu.

Birisi şöyle dedi:

— X, bin sekiz yüz sayfalık bir kitap yazdı. Onu okuyacak tek kişi, gene kendisi.

— Ben de beş bin sayfalık bir roman yazdım, ama onu kimse okumadı.

«Beş bin sayfalık roman» dediği, **Klim Samuin'in Hayatı** idi.

Sovyetler Birliği'ne dönmeden yıllarca dışarda kaldı. 1928'den beri yalnızca yazları orada geçiriyor.

— Orada beni en çok etkileyen şey, aydın güçlerin son bir yıl ayrılıktan sonra gördüğüm akıl almaz gelişimi oldu. Sağlam ve dingin bir kafaları var. Politik Büro'da, Merkez Komitesi'nde bulundum. Ama, parti üyesi değilim; oraya böyle gittim işte. Orada, devlet adamı olmuş basit işçiler gördüm. Çok şey biliyorlar ve öğreniyorlar. Herkes öğreniyor. Köyler şehirlere göç ediyor. Kırdan, izbelerde yaşamak istemiyorlar artık. Kendileri için şehirler kurulsun istiyorlar. Ve sinemalar, tiyatrolar kurulsun istiyorlar. Her yerde ısrarla sorular soruluyor size: Nasıl? Neden? Nerede? İnsanlar istemek hakkını kendilerinde buluyorlar. Ver! diyorlar. Ama gerçekten çok çalışıyorlar. Lenin, ve de Stalin'in nasıl çalıştığını bilirsiniz. Bizde insanlar dinlenmek nedir bilmezler. Bu konuda daha önce de yazmıştım.

Olağanüstü sıkılıgandı. Tolstoy kaba sözler kulla-

nırdı. Bu yüzden gücendirmişti Gorki'yi. O ise, hiç almazdı bunları ağzına.

Gorki, her zaman kullandığı bir kaç sözcük dışında, hiç bir yabancı dili konuşmazdı. Sofraya av eti getiren aşçı kadına, İtalyanca ile Rusçayı birbirine karıştırıp:

— **Como se chiama questo** ölü kuş? (1) derdi.

Bununla birlikte, başka bir gün, Paris Komünü'nden kalma bir şarkının nakaratını Fransızca olarak söylemişti bana; hiç duymamıştım bunun söylendiğini.

— Amerikaya gittiğim sıralarda İngilizce de konuşabiliyordum. Topu topu otuz kadar sözcük vardı dağarcığımda. Bir gün tramvayda bir genç kız asıldı bana; önce yiyecekmiş gibi dik dik yüzüme baktı, ardından konuşmaya başladı benimle. Bir kaç saniye dinledikten sonra, «**I buy only mice** — Yalnızca fare satın alırım.» diye cevap verdim. İnanmadı, anlamsız anlamsız baktı bir süre, ve bir daha ağzını açmadı.

Bazan Gorki'nin her dilden anladığına inanır gibi oluyordum.

Gün batarken, L., Maks ve ben eski filmleri yakmak için bahçeye çıkmıştık. Film, Gorki'nin sözünü ettiği gözlük gibi, yanarken patlıyordu.

Birden onu gördüm. Mura'nın gözetimini atlatmıştı demek; akşam havası yaramazdı ona. Alevler dallardaki limonları, Maks'ın büyük ve biraz dazlak başını, Gorki'nin kamlbur silüetini aydınlatarak parıltıyordu.

(1) Adı ne bu ölü kuşun? (Ç.N.)

Gorki kımıldamadan duruyor, büyülenmiş gibi ateşe bakıyordu.

— Yangınları severim, dedi neşeyle. Ateşle ilgili her şeyi severim ben.

Bir süre sustuktan sonra:

— İtfaiyecileri de...

Onunla olduğum zamanlar, benden iki kattan fazla yaşlı olduğunu asla hissetmezdim.

Çalışma odasında, kitaplığındaki ciltleri karıştırarak tek başıma bir yarım saat geçirdim. Tüm Rus yazarları ona kendi kitaplarını gönderirlerdi. Bu arada, dış ülkelere göçmüş sayısız yazarın saygılı bir dille kalem almış oldukları armağan yazılarını okudum.

Kitapların hepsi okunmuş, not düşülmüş, kırmızı kalemle işaretlenmişti. Bir dostun romanının baş tarafında şöyle bir not vardı: «**Gogol ve Dostoyevski melezii.**»

Gorki anlatıyor:

— G. yayınevi Leningrad'da, Nevski Bulvarı'ndaki eski bir bankanın yerinde bulunuyordu. Orada, eski sahibi tarafından terkedilmiş, duvara gömülü bir kasa vardı. Kimse bir türlü açamıyordu kasayı; anahtarları kaybolmuştu. Yapımcısına telefon edildi. Adam:

«— Hayır, diyordu, anahtarların eşlerini saklamayız; bu dürüstlüğe sığmaz.

«— Peki, ne yapmalı?

«— Kaygılanmayınız; aradığınız adamı hemen buluruz.

«Adam gelir, parmaklarıyla kasaya vurarak dinler,

kilidini inceler, cebinden birer ikiyeşer aletler çıkarır ve kasa açılır. Hepimiz orada ona bakıyorduk. Aramızdan biri:

«— Bu zimbırtıdan iyi anlıyorsunuz, dedi.

«Adam aletlerini cebine doldururken:

«— Bu zimbırtı yüzünden on iki yıl hapis yat-tım.» diye cevap verdi.

A. Maksimoviç'in sesinde yalnızca alaycı bir hay-ranlık yoktu. Ya, kasanın dinlenişini taklit edişindeki ustalığı!

Mura, ona pek sevmediği meyvalardan yedirmenin yolunu arıyor, ikna etmeye çalışıyordu. Lipa ise kurnazlığa başvurmuştu. Mandalinaları soymuş ve hepsini dörde böldükten sonra bir kısmını bir tabağa koy-muştu.

— Aleksey Maksimoviç, size bir mandalina soy-dum.

Kurnazlığından dolayı gururluydu.

Birkaç saniye sonra A. Maksimoviç'in sesini işit-tim.

— Lipa, iki mandalina soydunuz, biliyorum.

Gorki ona takıldığında Lipa kendini gücenmiş gi-bi gösterir, bazan da gerçekten gücenirdi; ama A. Mak-simoviç'in onunla renksiz olarak konuştuğu gün, dün-yanın en mutsuz kadını olurdu.

O sabah Lipa:

— Nasıl uyudunuz Aleksey Maksimoviç? diye sor-du.

— Berbat bir şekilde. Berbat! İçirdiğiniz ilâçlar-la zehirlediniz beni.

Lipa sevinçten uçacak gibiydi.

Bazan bir tartışmada şaşırtıcı bir saflık gösterirdi. Başlangışta bunu bilerek mi, yoksa bilinçsiz olarak mı yaptığını çok düşündüm. şimdi ise, bu durumun farkında olduğunu, ama elinden bir şey gelmediğini ve özellikle bir şey gelmesini istemediğini biliyorum. (1)

Sovvyeter Birliği'nde şehirlerin yeniden kuruluşundan söz ediyoruz.

Aleksey Maksimoviç:

— Moskova'daki evlerin % 86'sı ahşap. şöyle bir gözünüzün önüne getirin: Yedi katlı bir bina yapılıyor ve çepeçevre izbelerle kuşatılmış olduğu görülüyor.

Sonra:

— Kiliseler yıkılıyor. Yıkılsınlar; can sıkıyorlar. Evler kurulacak onların yerine. Ama bazı budalalar var. Yıkmadan önce bir maket yapın, şeytan canınızı alsın, diyorum onlara.

Düşünüyor ve:

— Evlerin % 84'ü ahşap, diyor. 84, 86 değil.

Sustuğu zaman bile elleri rahat durmazdı. Önündeki masayı karıştırır, yaldızlı kâğıtlardan bardaklar yapardı.

O gün öğleden sonra, masada, hemen oracıkta yaptığı küçük bardakları Darya'nın önüne koydu; çocuk

(1) Çok sonra «Bir Okuyucunun Notları»nda okudum: «... Saflık benim kamburumdur, onu ancak mezar düzeltin (x); insanlar, hattâ işleri güçleri başkalarının kamburunu düzeltmeye çalışmak olan şu iki ayaklı develer bile düzeltmezler onu.»

(x) Bir Rus atasözü şöyle der: «Kamburu yalnız mezar düzeltir.»

başka yana döner dönmez üfleyerek deviriyordu onları.

— Dede, sensin dört yaşında, diyordu Darya.

— Hayır Darya, dört yaşında olan Marfa'dır. Marfa dede midir?

— Hayır dede.

— Kim dede öyleyse?

Tatlı, sevimli, birazcık suçlu bir gülümseme; sol göz yarı kısık...

Bir gün Rus kültürü üzerine iyi bir tarih yazmaya karar verdik. Keşfettiğim şeye bakın. Toplandık; kimimiz genç, kimimiz pek genç değiliz. Bölge bilginlerini bize katılmağa çağırdık. Şehirlerin tarihi üzerine döküman topluyoruz. Eski sınır şehirlerinden Simbrisk, Saransk, Kursk; ayrıca Ustiung gibi küçük şehirlerle, daha başka büyük şehirleri inceliyoruz. Bütün bunlar belli bir düzende sistemleştirilip düzenlenecek. Meslekler, eğlenceler, ekonomik hayat... Kuşkusuz bu belgeleri hiç bir zaman yayınlamayacak değiliz; yalnızca güvenlik altına alıyoruz. Yarın bunları çözüp aydınlatacak yetide insanlar ortaya çıktığında, hemen çalışmaya koyulacaklar.

Mura odanın öbür ucunda, Sarah Bernhardt'ın adını andı. A. Maksimoviç başını kaldırdı.

— Sarah Bernhardt mı? Onunla Newyork'da karşılaştık. Oyun sırasındaydı; ben de oradaydım.

Sordum:

— Nasıldı?

— Onu ancak kırk dakika kadar görebildim; lo-casında çay içtik.

Kısa bir süre düşündü.

— Pis, farfaracı bir kadındı. Baştan aşağı lekeli, kirli dantelalı, sarı, garip bir sabahlık giyyordu. Oyundan sonra çok heyecanlanmıştı; artık pek genç görünüyordu bana, galiba bir şeyler de içmişti.

A. Maksimoviç bana baktı:

— Bunu sizin orada anlatmayınız, dedi.

Karanlık basınca akşam yemeğinin de sonu gelir. O an, entrikanın kurulduğu andır. Lipa, entrika arkadaşlarına, zor farkedilir sandığı bir işaret verir; gülümser, göz kırpar, sert bir baş hareketiyle A. Maksimoviç'i gösterir. O ise hiç bir şeyin farkında değilmiş gibidir. Diğerleri başlarını hafifçe sallayıp gülümseyerek onaylarlar hastabakıcı kadını. O da vakit geçirmeden

— Aleksey Maksimoviç, der, bir **avanak** partisi yapalım mı?

— Neden olmasın?

Avanak son derece basit bir kâğıt oyunudur.

Lipa kâğıtları aramaya koşar. Talbakter, çatal, bıçaklar hemen kaybolur. A. Maksimoviç kendi önüne bir yer yapar.

— Haydi oyuna gelin. Siz de. Siz de tabî.

Kötü oyuncu olduğunu ileri sürmenin hiç yararı yok. O zaman, ellerini oğuşturarak, aç gözlüler gibi şöyle diyecektir:

— Çok iyi, tüylerinizi yolacağız demek.

Kâğıtları karıştırır ve dağıtır. Oyun başlar.

Lipa'nın sevinçten yanına varılmaz. Kurduğu oyun tutmuştur çünkü. Artık tek sorun, bütün gün çalışmış olan. A. Maksimoviç'in buna gece de devam etmesini önlemektir. Onu aşırı yorgunluktan korumak için, Li-

pa her şeye, hatta üstüste birkaç parti kaybetmeye bile hazırdır.

Gerçekten de kaybeder, ama gönül almak için kaybetmiş değildir. Korkunç bir oyuncudur A. Maksimoviç. **Avanak**'ın tüm inceliklerini bilir ve hep kazanmak ister. Şanssız rakiplerine hiç acımaz, devamlı kaybetmeleri onu ancak acı alaylar, ağır şakalar yapmaya iter. Lip yavaş yavaş kızışmaya başlar; kendi başlattığı oyunun amacını unutarak bu kez yenmeye karar verir. Ama, boşuna. A. Maksimoviç kazanan kâğıtları masanın üzerine açar. Hastabakıcı kadının perişanlığı yüzünden okunur.

— Bu kadar oyun yeter.

A. Maksimoviç kalkacak... Saat henüz dokuz. **Avanak** entrikası başarısızlığa uğradı demektir. A. Maksimoviç'in her zamankinden daha geç saatlere kadar odasında kalıp çalışma tehlikesi var. O zaman entrika ortaklarından bir başkası girer araya. Çok kez Maks Peşkov'dur bu.

— Aleksey, — Maks babasını küçük adıyla çağırır —, şu geçen gün sözünü ettiğin adam...

Konuşma ilk önce havadan sudan başlar. Maks, Mura ve Maymuncuk birbirlerine cevap yetiştirirler. A. Maksimoviç bir ayrıntıyı düzeltmek, bir tabloyu canlandırmak için zaman zaman söze karışır. Bir sözcük, bir isim, bir tarih, ve ansızın ilişki kurulur.

— Nijni - Novgorod fuarında iç karartıcı şeyler olurdu. Su gilbi para harcanırdı. Canınız sıkılıyor, yapacak bir şeyiniz de yok... Bir palyaço marifetli bir domuzla sirkte numaralar yapardı. Tüccarlar beş bin ruble verip hayvanı çaldırttılar ve kızartıp bir güzel yediler. Palyaço haberi öğrendiği zaman başını bir ilmiğe geçirdi ve herkesin gözü önünde kendini boşluğa fırlattı.

A. Maksimoviç bunu bir çırpıda, yalın bir sesle söyledi ve bakışlarıyla düşey bir yörünge çizdi. Bir an sustu, sonra heyecanla anlatmaya başladı.

— Başka tüccarlar atlara tıka basa şampanya içirdiler, arabaya doluştular ve ileri! Hayvanlar dört nala kalkıp sekiz kilometre yolu bir solukta koştular; şampanya etkisini göstermişti. Yoldan geçenler öfkeyle bağırıp çağırırlar, ama yapacak hiç bir şey yoktur. Heritlerin çoğu yola yuvarlanırlarsa da, aralarından iki kişi sonuna dek dayanır. Atlar nihayet şehir dışında kendiliklerinden dururlar.

A. Maksimoviç bir sigara yakar.

• — Fuara şarkıcı kadınlar gelirdi, Fransız kadınları, daha başka yabancı kadınlar...

Ve biraz şaşkın bir ilgiyle, kibritin mavi alevini seyreder; sonuna dek yanmasını bekler ve istemeye istemeye üfleyip söndürür. Birden gülünç bir hayranlıkla, hecelerini üzerine basa basa:

— Lili Blanche! diye haykırır. Li-li Blanche! Bir Li-li Blanche vardı! Öylesine büyüledi ki bir tüccarı, adam, herkesin gözü önünde balık dolu bir mavnaya hediye etti ona. Ama sabahleyin aklı başına geldi: Mavnanın değeri on bin ruble idi, balığınsa bir pud'u (1) kırk ruble kadar. Adamın yüreği sızladı. Nasıl sızlamasın, ailesi var, çocukları var, kocaman olmuş çocuklar. Tüccar doğru otele, Li-li Blanche'ın yanına koştu. Mavnasının karşılığı olarak beş bin ruble teklif etti. Çünkü bir senet imzalayıp vermişti mavnayı. Kadına, bunun kendi çıkarına olduğunu söyledi; malı ne yapacaktı? Yalnız, Li-li Blanche onun hakkında yeterli bilgiyi daha önceden toplamıştı. Hayır, dedi, yirmi bin. Bir pazarlık. Sonunda adam parayı vermek zorunda kaldı.

(1) Pud: Yaklaşık 16 kilo.

A. Maksimoviç'in hoş gülümseyişinde hiç bir kötülük yoktur. Li-li Blanche gibi, üstelik Fransız olan bir kadına dayanabilecek kişinin mavnayı veren adama ilk taş atan olmasına gülüyordur.

Anlatmasına devam eder:

— Bir kadın geldi fuara. Bir memurun karısıydı. Ona şampanya banyoları yaptırdılar. Bacaklarını öptüler, inanın! Orada bir peykenin üzerine oturmuş, gelen geçenin bacaklarını öpmesini bekliyordu. Ayak bileğine dek on ruble, dizine dek yirmi beş ruble alıyor, daha çıktıkça artırıyordu fiatı. Parayı veren tüccar olduğu zaman daha da ileri gidiyordu, ama bizden birinin, bir edebiyatçının alın teriyle kazanılmış yirmi beş rublelik bir banknot uzatması olacak şey mi?

A. Maksimoviç sesini alçaltır.

— Hem sonra, delikanlı nişanlıdır. Fuardan ayrılır ve gazetenin yazı işlerine gelir. Herkes erkenden gelmiş, işinin başındadır. Nişanlısı da aynı gazetede çalışmaktadır.

Sırayla hepimize bakar; bizi bu genç çifte acındırarak onları eğlendirmeye çalışır gibidir.

Saat on olmuştur. Mura çay getirir. Lipa'nın gözleri ıslık ıslıktır. Kurduğu oyun başarıya ulaşmıştır çünkü. Anılara yakalanan A. Maksimoviç artık çalışmayış aklına getirmez.

— Bir gün bir tüccar gelir Nijni'ye, bir otele iner ve akşam yemeği için yirmi dört masa birden ayırtır. Yalnız, der, masa örtülerini birbirine dikeceksiniz. Bir teki bile ayrı olmasın istiyorum; aralarında da hiç boşluk olmayacak. Her şey söylediği gibi yapılır. Adam akşam gelir, masayı gözden geçirir, örtüyü bir ucundan tutup çeker ve masanın üzerinde ne varsa yuvarlanıp parça parça olur. Tüccar on bin ruble atar ortaya ve çıkıp gider; memnundur. Onun da eğlencesi işte bu.

A. Maksimoviç izmariti küllüğe fırlatır, ağızlığa bir sigara daha geçirir. Birden bakışları yeni bir anıya takılır ve gözleri parıldamaya başlar.

— Bir Besarabyalı birkaç tane at getirmişti fuara. her yanı bıyıklı adamın: Dudaklarını örten bir bıyık, şakaklarında bıyıklar, her yanında bıyıklar vardı. Gözleri çapaklı bir adam, zavallı bir Besarabyalı, bir Çigan düşünün, işte öyle. Bir de, yerli yersiz çıkan o bıyıkları ekleyin!... Tüccarın biri bundan rahatsız olur ve atları satın almaya karar verir. Dört tanesi kara yağız, güzel mi güzel atlardı. Besarabyalı onlara baş döndürücü bir fiyat istiyordu. Tüccar gözünü kırpmadan parayı ödedi ve cebinden revolverini çektiği gibi, pan! pan! pan! pan! Dördünü birden yere serdi. Çigan anlasın diye yaptı bunu.

«Bir akşam kaplıcalara gidip yemek yemeye karar verilir. Havyar, şampanya bol... Çağrılırlar çıplak, tüylü, göbekli adamlardır; görenler kır tanrıları sanır. Bazen da sabahın üçünde kalıkıp kilise çanlarını çalmaya giderler. Gürültü patırtı üzerine komşular uyanırlar. Tüccar beylerin de keyfi yerine gelir...

«Bir defasında çırıl çıplak balığa çıktılar. Herkesin gözü önünde bir kanoya doluşup sarkıttılar olta-ları. Sonra tutuklandılar. Karıları daha önceden bilirdi durumu. Kocaları ortadan kaybolunca doğru karakola başvururlardı. Filanca orada mı? Hiç şaşmazdı bu. Kaybolan adam her zaman aynı karakolda bulunurdu.

«Bir gazeteci vardı, Pastuhov. Fuar sırasında bir gazete çıkarmak üzere Nijni'ye gelmişti. Bir gün ırmağın kıyısında balık avlıyordu. Karşı kıyıda da yumurcağın biri onun hareketlerini taklit ediyordu. Pastuhov revolverini çıkardı, pan! Öldürdü çocuğu. Olay mahkemeye aksetti. Gazeteci yangılandı. Sonunda, oğlunu

bu denli kötü yetiştirdiği için kurbanın babasına ihtar cezası verilmesine karar verildi. Öyle ya, bu kadar nüfuzlu kişileri taklit etmek kimin haddine idi? Pastuhov ise, papazın karşısına geçip günah çıkartmakla sıyrıldı bu işten.

«Fuar sırasında o dolaylar pek emin olmadığı için Moskova'dan, Petersburg'dan polis getirilirdi. Bölgede göller vardı; buzlar çözüldüğünde su yüzüne cesetler çıkardı. Vaktiyle iki Ermeni öldürülmüş ve buzun altına atılmıştı. Baharda su yüzüne çıktılar. Anlaşılr gibi değildi: Cesetlerden biri hemen hemen havada dolaşıyordu; diğeri ise görünmüyordu, suyun altındaydı. Döndürüle döndürüle kıyıya çekildiler ve bambaşka bir yüz çıktı ortaya: İkincisi.

«Bir tüccar kabinelere bir müzik dolabı yerleştirmişti. Müşteri gelip tezgaha oturur oturmaz milli marş çalmaya başlıyordu. Öteki hemen ayağa fırlıyor, kendine bir çeki düzen veriyor ve hazır ola geçiyordu. Bir sessizlik. Tekrar oturuyordu: **«Tan-rı Ça-rı ko-ru-sun...»**

«Nikola Romanov... Onu üç kez gördüm. Bir gün, Nijni fuarında saatlerce arkasından yürüdüm. Açılış töreni için gelmişti; gezip seyrediyordu. Kır saçlı, gözleri gök mavisi, ufak tefek bir adamdı. Yanında iri kafalı, kocaman ayaklı bakanı Witte, ağır adımlarla yürüyordu. Arkasında da maiyeti. Çar bir ara sigara yakmak için durdu, kibriti yere attı, dal'kavuğun teki hemen ileri atıldı, kibrit çöpünü yerden aldı ve özenle cebine yerleştirdi. Çanlar çalındı, lokomotif düdüklere öttü, atlar dört nala kalktı; halk öfkeyle bağırıp çağırıyordu. Moskova'dan üç bin kişi getirilmiş, Nikola'nın geçeceği yol boyunca dizilmişlerdi. Bunlara ve fuara kıyasla, Çar küçük görünüyordu; küçük ve can sıkıcı. Koca kafalı, zeki, herkesten daha zeki Witte bir dola-

dirıcı, ama zeki bir dolandırıcıydı. Nikola'da göze çarpan şey aptallık ve gaddarlıktı. Hiç, ama hiç dostu yoktu. Kaldığı Çarskoye-Selo sarayının içi bir küçük burjuva evi gibi döşenmişti. Bir de özel bir gazete çıkardı sarayda. Bu tür olaylar hanedanı sarsardı; o ise hanedanın reisiydi ve ömrünü zaman değişikliklerini gözlemekle geçirirdi. Dün zaman şöyleydi, bugün böyle... Nasıl var olabiliyordu bunun gibi adamlar?... Fuarda olağanüstü bir kadın vardı, bir köylü kadını, Orina Fedosova; halk masalları anlatır, şiirler söylerdi. Otuz bir mısra vardı ezberinde, **İtalya**'dan fazla. Çar, imparatorluğunda ne olağanüstü kişilerin bulunduğunu anlamak için onu en azından bir kez dinlemiş olsa yeterdi. Ama nerede?...»

A. Maksimoviç çayına şeker atar, karıştırır; buhar bulutları yükselir bardaktan. O konuşmasına devam eder. Nijni fuarı şimdi bu masadan ve çevresindekilerden daha gerçektir. Çar pavyon pavyon dolaşır, onunla aynı yaşta olan koca Gorki onu biraz mesafeli olarak izler, o durduğu zaman durur, yürüdüğü zaman yürür ve onu, bir böcek uzmanının sabırlı tutkusuyla gözetler. Kalabalıkta herkesin gözü İmparatornn üzerindedir. Genç Gorki'ye, bu dev adama kimse dikkat etmez; kullanılmış kibriti yerden kapıp almak için ileri atılan dalkavuğu gördüğü zaman yüzünde beliren ifadeye kimse aldırılmaz. O an belki gayretkeş bir polis gözüne çarpmıştır, o kadar.

O zaman biz de ayrılırız evden. Ama, odasının pencerelerinde ışık vardır; birden aklıma gelir: A. Maksimoviç bütün geceyi, bugünlerde üzerinde çalıştığı **Klim Samguin'in Hayatı**'nın bir bölümü için ihtiyacı olduğu anılarla başbaşa geçirmişti. Ve şimdi bunları yazmaktaydı...

Çocuklarla, tanıdığım kimselerle olduğu gibi samimi ilişkileri vardı. Bu saygı, alay ve ciddiyet karışımı, çocukken benim de ilgimi çekmişti. Çocukları kendine denk sayar, kendini onlara denk hissedirdi.

Yirmi yaşındayken, bayram günleri komşu çocuklarını —elli kadar— toplar, kırlara götürürdü. Bütün günü ormanda çiçek, böğürtlen, mantar toplamakla geçirirlerdi. Dönüşte en küçükler yorgun düşerdi. Bunun için. A. Maksimoviç kendi omuzlarına bağladığı bir sehpa yapmıştı; ayak sürüyenleri oraya yerleştirirdi.

Bir hanım arkadaşı anlatmıştı: On yaşındayken kendi ailesi ve Gorki ile birlikte bir gemi yolculuğu yapmış. Deniz tutmasına yalnızca kendisi ve Gorki dayanmış. Tek başına kalınca canı istediği zaman uyuyor, istediği zaman şampanya içiyormuş.

— Hayır, Ateşli bir özgürlük taraftarı olduğundan benim özgürlüğümü de tanıyordu.

Dış ülkelere göçen Rus yazarlarına karşı, A. Maksimoviç saygılı ve tarafsız tavrını her zaman korumuştur. Sataşmaları onu bazan eğlendirir, bazan da üzerdi, ama dokunmazdı hiç. Bunun'ın sanatı onu hâlâ büyülerdi.

— Saf gümüşten bir bıçak... derdi onun için.

Ve ardından eklerdi:

— Halkının sırtına saplanan.

Bir Moskova gazetesini okuyordu; bıraktı, gözlüğünü alına itti.

— Bakın, dedi, yoldaşlar ekmeğin günlerce taze kalmasını sağlayacak bir yöntem bulmuşlar. Bu son derece önemli.

Heyecanlandı, anlattı, anlattıkça coştı ve ben tüm meslekleri arasında en uzun süreninin fırıncılık olduğunu hatırladım.

— Geçen akşam size Pastuhov'dan söz etmiştim, hani Nijni fuarında bir çocuğu öldürmüş ve yalnızca günah çıkarmağa mahkûm edilmiş olan gazeteciden. Bu hiç de ciddiye alınacak bir ceza değildi. Bir intihar teşebbüsü yüzünden ben de Kilise'ce yargılanmış ve kurallara göre cezalandırılmışım.

1887 yılındaydı. A. Maksimoviç pazardan elden düşme bir revolver satın almış ve yüreğine bir kurşun sıkarak intihara kalkışmıştı. Ertesi gün **Volga Postası**, yerel günlük olaylar sayfasında şöyle yazıyordu:

«12 Aralık akşamı saat 8'e doğru, Kazanka kıyı yamacı üzerindeki Podlujnaya sokağında, Nijni-Novgorod'lu işçi Aleksey Maksimov Peşkov, kendi hayatına kıymak amacıyla sol göğsüne bir kurşun sıkmıştır. Peşkov hemen Zemstvo hastahanesine kaldırılmış ve tedavisi sonucunda doktor tarafından yarasının tehlikeli olduğu belirtilmiştir. Üzerinde bulunan bir notta, Peşkov, ölümünden kimsenin sorumlu tutulmamasını rica etmektedir.»

Muhabir yanılıyordu. A. Maksimoviç o notta şöyle yazıyordu:

«Ölümünden yüreğimi derin acılara saran Alman şairi Heine'nin sorumlu tutulmasını rica ederim. Okuduğunuz bu nota, özellikle bu olay için düzenlenmiş bir kimlik belgesi ekliyorum. Buradan benim A. Peşkov olduğum anlaşılmaktadır. Yazdıklarımı gelince, uma-

rim bunlardan bir şey anlaşılmaz.»

— Bilim tedavimi bitirdiğinde, polis Kilise'ye havale etti beni. Dinî mahkeme önüne çıkarıldım. Papaz:

«— Anlat bakalım, dedi, Tanrı'nın sana verdiği cana sen nasıl kıyarsın?»

«Henüz on dokuz yaşındaydım, gururluydum; onları, kendimi kilisenin kapısına asmakla tehdit ettim. Yedi yıl süre ile afaroz ettiler beni. Yedi yıl boyunca evlenmem yasak, ölmem yasaktı. Ölmedim gerçi, ama vallahi o gün evlendim. -

«Yaygın bir inanışa göre ölesiye yaralananlar sırt üstü, diğerleri yüzükoyun düşerler. Ben, Kazan'ka yamacında sırtımı suya dönerek durmuştum; yaptığım işten emindim; nehre düşmek istiyordum. Ne var ki, başaramadım ve burnumun üstüne yere serildim.»

Uzun uzun öksürür ve sabırla kendi öksürüşünü dinlerdi.

Günlük gazeteleri ilk okuyan A. Maksimoviç'ti. Önce odasına gider, sonra yemek salonuna döner ve gazeteleri ya şöminenin ya da masanın üzerine yayar-
dı. -

O gün A. Maksimoviç odasının kapısını örten kilimi aralayıp, elinde gazeteleri, sessiz ve uysal kedi yürüyüşüyle salona geçtiğinde, ben tek başıma sabah kahvaltımı yapmaktaydım. Yüzü solgundu.

— Japonlar Şanghay'a saldırdılar, dedi. Savaş var.

Ve hemen ekledi:

— Çapei kütüphanesi alevler içinde. Bir milyon-

dan fazla kitap... Eşsiz el yazmaları...

Onu bu denli altüst olmuş durumda pek seyrek görmüştüm.

— Savaş var, diye tekrarladı.

Çapei kütüphanesinin hazinelerini uzun uzun, ayrıntılarıyla anlattı bana.

— Eşi bulunmaz hazinelerdi, dedi.

Bu sabah sanki bütün mülkünü yitirmiş, bir dilenci gibi uyanmıştı.

— Es'ki terkedilmiş çocuklar arasında olağanüstü tiplere rastlanır. Doğal bir elemeye uğrarlar. Alkolik ve frengili çocuklar serserilik ederek, trenlerin altına asılıp yolculuk ederek ölürlər. En güçlü kuvvetli olanlar kalır geriye. Günümüzde ağır suç işleyenler özellikle bunlar arasından çıkar.

«Geçen yaz kolonilerini ziyaret ettim. Bir tanesi, Lermontov'u öldüren Martinov'un gömüldüğü yerde kurulmuştu (1). Bir konferansçı bir gün kolonide bulunanlara Lermontov hakkında konuşmaya geldi. Ertesi gün Martinov'un iskeletini mezardan çıkarıp astılar.

«Bu kolonide Lionka adında bir çocuk vardı. Bölgede ünü yaygındı. Herkes tanırdı onu. Dokuz yaşındaydı; altı yaşından beri serserice dolaşırdı. Bir gün evin önündeki basamaklar üzerinde yedi sekiz kişiyiz. Lionka göründü. Bize bakmaya tenezül etmeden, ilgisiz bir tavırla önümüzden geçiyordu. Aramızdan biri sordu ona:

«— Lionka, ne kadar oldu döneli?

«— Üç gün.

(1) Lermontov'da Puşkin gibi düelloda öldürülmüştür.

«— Nereden geliyorsun?

«— Taşkent'ten.

«— Yakında gene yola çıkıyor musun?

«— Bilmiyorum, görünce anlarsınız.

«Moskova yakınlarında başka bir koloniye gittim.

Bin beş yüz kişiydiler. Spor malzemeleri yapmasını öğrenmişlerdi. Aralarında bazı şairler ve bir yazar vardı.

Fena sayılmazlardı. Herkes çalışıyordu. Orada. Aleksey P. adında, kasa açmakta uzmanlaşmış bir hırsıza rastladım. Dazlak kafalı, kızıl sakallı, yaşlı bir adamdı. Edebiyata, felsefeye dalmış bir adam; ünlü bir hırsız. Varşova'da, Paris'de «çalışmış». Sordum ona:

«— Kendinizi yetiştirmek için neler yaptınız? Yaşama tarzınız itibariyle pek hoş vaktiniz yoktu sanırım?

«— Neden yok olsun? diye cevap verdi. Karımla birlikte yaşıyordum; bir katımız, kitaplarımız vardı. Konserlere, tiyatroya giderdik. Zaman zaman bir telgraf alırdım. Örneğin, Paris'ten. Kalkıp oraya giderdim. İşimi koyar, payımı alır, üç ay rahatça yaşardım.

«Şimdi kültürel çalışmalarla uğraştığı kolonide kalıyor. Orada bir de şenliğe katıldım. Koloni kendi üretim planını saptanan tarihten önce gerçekleştirmişti, onu kutluyorlardı. Bu vesileyle birkaç pansiyonere mendeni hakları geri verilmiş, diğerleri ödülleri almıştı. Aleksey de bunlar arasındaydı. Konuşmak için ayağa kalktı:

«— Ben hırsızdım, dedi. — Sesinden pişmanlığı anlaşıyordu —. Ben hırsızdım...

«Daha devam edemedi.»

A. Maksimoviç de devam edemedi. Heyecanını gizlemek için ayağa kalktı.

— Gerçeği söylemek gerekirse, anılara dönmek-

ten hoşlanıyorum, eğlenceli oluyor, dedi.

Ve suçlu bir gülümseme yerleşti bıyıklarına.

— Şu halkın gücüne bakın! Önceleri kendini gösterme fırsatını bulamıyordu. Bu güç bugün açığa çıkıyor. İç savaş sırasında gördük. Ya partizanlar? Büyük bir partizan taraftarı değilim. Fakat gerçekten yiğitlik ve beceri harikaları yaratıldı. Vendée köylü ayaklanmasından bambaşka bir şey bu. Ve kazanılan başarılar. Bir köylü müfrezesi kendi bölgesini savunurken, Kızıl-lar'dan Beyazlar'a, Polonyalılardan Çekler'e, yirmi dört kez saf değiştirdi. Sonuna dek eğitilmemiş, kendi içinde kaynaşmamış, başsız, anarşik büyük bir halk. İşin anlaşılabilir yanı, Lenin'in Rusya'yı köylülük tarafından taş taş üstüne bırakılmamaktan kurtarmasıdır. Kırklar şehirlerin üzerine yürüyordu.

Bizim tanıyamadığımız İtalya değil, A. Maksimoviç'ti. Napoli'de ya da Amalfi'nin sarp yamaçlarında gezmek üzere ondan ayrılmak bizim aklımıza gelmezdi; telkin ondan geldi: Ne bahasına olursa olsun Pompei'yi görmeliydik. Pompei'den bize o kadar çok sözetti, onu öylesine tasvir etti, anlattı ki, sonunda ikna olduk. Bununla birlikte, ilişki kurmamız güç. Ne L., ne ben İtalyanca biliyoruz. Yemek sırasında kendimize bir yol arkadaşı bulmaya çalışıyoruz. Ama, **il Sorito**'nun gedikli konukları Pompei'yi daha önce görmüşler; Maks'ın otomobili de hep tamirde. A. Maksimoviç çabalarımıza yardımcı oluyor. Ona göre, antik şehrin her gezilişinde yeni şeyler keşfedilir. Öne sürdüğü kanıtlardan kimse etkilenmemiş görünüyor. Ama bu, kendini açığa vurması gerektiği ana dek ısrar etmesine engel olmuyor. A. Maksimoviç Pompei'de bize eşlik etmek için

can atıyor aslında. Herkes itiraz ediyor buna; bir soğuk dalgasının Güney İtalya'yı kasıp kavurduğu söyleniyor.

Dönüşümüzde, A. Maksimoviç sorguya çekti bizi: Rehber bize her şeyi iyice göstermiş mi? Her şeyi açıklamış mıydı?

— Ya Roma savaş arabalarının tekerlek izlerini?

— Kardan bembeyaz olmuşlardı.

— Kar mı yağıyordu? Sahi mi?

Sesinden üzüntüsü anlaşılıyordu. Pompei'nin sokaklarında döne döne kuşbaşı yağan kar manzarasını kaçırdığına mı, yoksa Rusya'nın kışına duyduğu özlem-den ötürü mü üzülmüyordu? Bilinmez.

— Şimdi de Napoli müzesini görmelisiniz, dedi.

Tutkulu bir koleksiyoncu olan A. Maksimoviç bu tutkusunu başkalarına da aşılamaya, onları buna teşvik etmeye çalışırdı (onu ilk kez gördüğüm gün bana posta pullarından sözetmesi raslantı değildir.) Çok sevdiği on yaşında bir kızcağız sigara kutusu koleksiyonu yapmağa karar verir. İşe koyulunca A. Maksimoviç onu coşkunca destekler. Ondan bir süre sonra küçük kıza koca bir paket gönderir. Kız paketi açar ve hepsi birbirinden değişik kırk kadar boş sigara kutusu ile karşılaşır.

Bununla birlikte, kâşif nitelikleri mülkiyet duygularına ağır basıyordu. Hediye vermeye her zaman hazırды. Silah koleksiyonunu Şalyapin'e, para koleksiyonunu da başka birine vermişti.

— Bir balıkçı düşünün. Çalışkan, gayretli, ateşli...

A. Maksimoviç balıkçıyı taklit ediyordu: Bıyıkları kalkık, gözleri pırıl pırıldı.

— ...Size bir çamça balığının yulafla avlanışını anlatıyor. «Anlıyor musunuz, diyor balıkçı, çamça balığı iğneye şöyle yanaşır ve pişmiş yulaflı görünce açar dudaklarını, klap! klap!»

A. Maksimoviç, balıkçı tarafından görülen çamçayı taklit ediyordu.

— Balık suyun altında olduğu için sesi duyulmaz gerçi, ama balıkçı gene de haykırır: «klap! klap!» Kendini çamça balığı sanır.

A. Maksimoviç çamça haline gelmiş olan balıkçıyı yansılıyordu.

L. fotoğraf makinesini yanına aldı. Bunu kullanmasını öğreneli henüz birkaç ay olmuştu. Onun gözünü en çok kim yıldırıyordu? A. Maksimoviç mi, yoksa makine mi, bilmiyorum; ancak kadıncağız her sabah teçhizatının yükü altında iki büklüm geliyor ve akşam, bir tek fotoğraf alamadan Caccace pansiyonunun yolunu tutuyordu.

Bu sabah yemek salonuna girdiğimizde A. Maksimoviç tek başına yaptığı kahvaltısını bitirmek üzereydi.

Fırsat bu fırsat diyerek sordum:

— L.'in birkaç fotoğraf çekmesi canınızı sıkarmı, Aleksey Maksimoviç?

L. aceleyle:

— Başka bir gün çekerim, dedi ve yüzü kızardı.

— Sizi anlıyorum sayın bayan, dedi A. Maksimoviç. Benimki gibi bir yüzün fotoğrafını çekmek...

Sustu, sonra düşünceli düşünceli:

— Hele İtalya'da.

Başka şeylerden söz açıldı. A. Maksimoviç kalktı.

— Size bir şey sormak istiyordum...

Beni pencereye doğru sürükledi, perdeyi açtı, dışarıya bakıyormuş gibi yaparak, benim, Paris'li bir editöre bir seri Sovyet romanı yayınlatma tasarım üzerine konuşmaya başladı. Bu konuyu daha önce de bir çok kez ele alıp konuşmuştuk; şu anda heyecanla anlatmakta olduğu gözlemlerden beni o zaman haberdar etmişti.

Bu arada L. tüm cesaretini toplayarak makinesini kılıfından çıkarır ve ayarlar. A. Maksimoviç hiç oralı değildir. Durmadan konuşur, birtakım isimlerden, kişilerden sözeder, zaman zaman da hareketsizleşir. Hafif bir deklanşör sesi duyulur ve A. Maksimoviç tekrar konuşmaya başlar, başını eğer ya da pencereden ayırmamamaya özen göstererek yukarı kaldırır. Yan yan L.'ye doğru bakar ve ansızın yeniden donup kalır.

Bir çeyrek saat sonra, birden:

— Neyse, dedi A. Maksimoviç. Bu konuyu gene konuşuruz.

Çalışma odasına doğru yöneldi. Bobinindeki filmi bitirmiş olan L.'in yanından geçerken, onu avundurmak isteyen tatlı bir sesle:

— Güzel bir burnum var, dedi, bir Grek burnu.

— İtalyan posta idaresi bana gelen tüm kitap paketlerini, mektupları, özellikle resmi mektupları açıyor. Bu zorunlu, çekeceğiz. Yalnız, budalanın biri bazı bölümleri kopya etmek için kırmızı kalemle işaretliyor, sonra da işaretleri silmeyi unutuyor.

A. Maksimoviç'in tüm şakalarını, acı tatlı alaylarını sevimli kılan şey, olağanüstü ağırbaşlılığıydı. Hiç

kimşenin onuruna saldırmazdı. Çünkü, bakarsınız adamı birden ciddiye alırdı. Havaî hiç bir yanı yoktu. Ona bir soru sorulduğu zaman bunu saygıyla karşılar ve elinden geldiğince cevap verirdi. Ve kendisi de, yeni bir şeyle karşılaştığı her defasında sorular sorar, anlayıncaya dek incelerdi. Daha önce gördüğü şey daha az ilgilendirirdi onu.

— Bir gün Uzak-Kuzey’de Nikolsk Usurisk’ten bir mektup aldım, evet evet, Nikolsk Usurisk’ten.. Bir kız çocuktu bana yazan, bir ilkokul öğretmenin kızı. Şehirdeki tüm kitapları okumuş, okuyacak bir şeyi kalmamıştı. Bir tek yılda beş yüz kitap okuduğunu yazıyordu. On beş yaşında bir kızcağız... Başlangıçta bu kadar genç oluşundan kuşkulandım. Ona, eğer gerçekten bir yılda beş yüz cilt kitabı okuduysa, bunun kendi hesabına çok yazık olduğunu ve Moskovaya gelip öğrenimini orada yapmasını yazdım. Geldi. Güzel değildi; yuvarlak gözlüklü, gürbüz bir çocuktu. On beş yaşındaydı gerçekten.

«— Gorki beni ne kadar üzmüştü bilemezsiniz. Beş yüz cilt kitabı okuduğuma inanmak istememişti, demiş kız.

«Bununla birlikte, doğruydı. Çok şey biliyor, her konuda sorular soruyordu. Soru sorma hakkını buluyordu kendinde. Örneğin dinler tarihi konusunda.. Kilise’nin Büyükleri’ni, Kutsal Kitabı okumuştur. Fransız edebiyatı uzmanı Vinogradov’la tanıştı ve kendisine, düşünebiliyor musunuz, George Sand’ın biyografisini bilmediğini ispatladı. Müze gezilerine rehberlik etmek, öncülerle meşgul olmak gibi üstesinden gelemediği işler verildi ona. Öyle sıkı çalıştı ki, sonunda bir sanatoryuma göndermek zorunda kaldılar.

«Bir de şu çocuk, Maksimov. On yedi yaşındaydı, pedagoji enstitüsünü bitirdi; onu oraya nasıl aldılar bilmiyorum. Sibirya'ya, Yşim bölgesine ilkokul öğretmeni olarak atandı. İlkel inançları olan, sert adamların yaşadığı bir bölgedir orası. İç savaş sırasında okulu yıkılmıştı.

«Ora insanları çocuğa:

«— Burada kalmayı aklından çıkar. Hem sonra, yeni bir okul yapacak da değiliz, dediler:

«Onu bir ahırda yatmak zorunda bıraktılar. Çocukları yavaş yavaş bir araya topladı ve onlarla çalışmaya başladı. Ana babalarının sözlerine kulak asmadan, engellemelere rağmen, her şeye rağmen inatla çalıştı. Çok daha sonra, öğrenimini yapmak üzere onu Moskova'ya gönderdiler. O ise, burada öğreneceklerimi ben şimdiden biliyorum, geri kalanını da kitaplardan öğrenirim, diyerek reddetti ve öğretmenliğe devam etmek üzere tekrar yola çıktı.

«Alma adında bir arkadaşımız var, bir Şor kızı. Şorlar Oiratlar'a yakın bir halktır; Çin sınırında, özerk Oirat ülkesinde otururlar. Sayıları beş yüzden fazla değildir. Devrimden önce alfabeleri bile yoktu. Yenisey'in kaynaklandığı yerde yaşarlar. Alma, on dört yaşına bastığında, bir kız arkadaşıyla birlikte Yenisey'i izleyerek kaçtı oradan. Sağlam vücutlu, geniş yüzlü, elmacık kemikleri şöyle çıkık, kömür gözlü bir kızdı. Bugün mühendislere diyalektik materyalizm öğretiyor.

«Bir arkadaşımız daha var, Galina Grekova, Kuban'da tarım işçisi bir kadın. İç savaş sırasında kaçmıştı evinden. Bir Kazak olan kocası Beyazlar'la kalmıştı; oysa o sırada Galina bir Kızıl'dı. Şimdi Taşkent Üniversitesinde felsefe profesörüdür. Bir gün memleketine gitme arzusu duyar. Orada bıraktığı bir kızkardeşi vardır, Kolhoz'da çalışan ilginç bir kadın; resmini

gördüm. Galina köyüne varır, herkes çevresine toplanır. Onu basit bir köylü kızı olarak tanırırlardı; on yaşımdan itibaren çocuk bakıcılığı yapmıştı. Ama, işte şimdi felsefe profesörü olarak dönüyordu köyüne. Eski kocası yeni karısıyla birlikte yanına gelir, Galina'nın anlattıklarını dinler, sonra eşine dönerek:

«— Sen defol, ben onunla kalıyorum, diye çıkarır.

«Adamdan nasıl kurtulacağını bilemiyordu; önüne çıkanı boğazlayabilecek karakterde biriydi. Galina geceyi geçirmek için evine kapandı ve şafakta yeniden yola çıktı.

«Hayat daha ilginç hale geldi. İnsanlar maceraya alıştılar. Pavlovski diye biri vardı; günün birinde Pavlovski kayboldu ortadan. Bir yıl geçti, iki yıl geçti Pavlovski yok. Nihayet, Kuzey Buz Denizi'nin ortasında bir adada telsizci olduğu, orada şiir yazdığı öğrenildi.

«Bir başkası kalkıp, Sibirya'da, Kuzey Kutup Dairesinin ötesindeki Kolym yarımadasında yaşamaya gitti. O bölgeyi doğduğu köy kadar iyi tanıyordu.

«İnsanlar nelerle ilgileniyorlar! Bir gün Bakû'da bir toplantıya katıldım. Beş yüze yakın kişi vardı. Edebiyattan sözediliyordu. Birden birisi ayağa kalkıp bana sordu:

«— Söyler misiniz, Rabelais'in Rusça çevirisi tam mı, değil mi?

«— Hayır, tam değil.

«— Acaba, Rabelais'nin Fransızca eserlerini sağlamak imkânı yok mu? Kendi çağının bir, XVIII. yüzyılın bir, ve diğer yeni bir baskısını?...

«— Mümkün, dedim. Ama ne yapmak için?

«Bakû'da birkaç kişi Rabelais'yi inceleme derneği kurmuşlardı. Fransızca öğrenmişlerdi. Şu işe bakın, hem de Bakû'da!...

«O kadın basit bir köylü iken, elli dört yaşında okumayı öğrendi ve altmış yaşında da bir kitap yazdı. Üçyüz sayfadan fazla, yer yer çok güçlü, büyük bir eser. Çok tutuldu; özellikle, geçmiş hakkında hiç bir şey bilmeyen köylü kızlar tarafından. Şimdi üçüncü baskısı yapılıyor.

«Herkes okuyor. Kitaplar satışa çıktığı gün tükeniyor. Ertesi gün kitapçıya gidiyorsunuz, bakıyorsunuz çok geç kalmışsınız.» dedi A. Maksimoviç. Çocukken, bir kitap elde etmek için küçük bir hırsızlık yapmak ve onu okumak için yalan söylemek zorunda kalmış birinin sevinçli haliyle söyledi bunları.

Bakışlarıyla süzdü beni; sağ gözü solundan daha açık, dikkatli, tetikte, her şeyi kaybeden, her şeyi zihnine yerleştiren ve — kim bilir, belki de — her şeye katlanan bir yazar gözü. Fakat çatık kaşı ve ağır kapağı altındaki sol gözü ise yargılıyor, kıyaslıyor, dalıp düşünüyordu.

Ve ansızın:

— Siz gençsiniz, dedi. İşte bu can sıkıcı. Eğer otuz beş yaşında olsaydım, bir bilginden bana ikinci bir sağ kol takmasını isterdim; o zaman iki elle yazardım.

— Almanlar her şeyi son sınırına dek söylüyorlar. Oysa, son sınır diye bir şey yoktur. Onların romantizmi böyle; ne zamandır bir edebiyata sahip olmadılar. Fransızlar ise bunu iyi beceriyorlar. İşte bu yüzden insan onlardan bu kadar çok şey bekliyor...

İster Balzac'a, ister Steandhal'e, ister Fleubert'e olsun, o, «Büyük Fransız Edebiyatı» dediği şeye çok şey borçlu olduğunu sık sık söyler ve çocukken bir garajın üzerine çıkıp **Un coeur simple**'i ilk okuduğu günü hatırlamak hoşuna giderdi.

—Anlaşılır şey değildi. Sıradan, mutlu bir kadın, sıradan sözcükler; hayatımda o kadar heyecanlanmamıştım. Görenler bir hokkabazlık oyunu sanırdı. Hatta kitabı havada tutuyor — hava güzeldi —, güneş ışığına karşı sayfaların şeffaflığını inceliyordum. İnsanın, tıpkı tiktaklarını bulmak için saati parçalayan bir vahşi gibiydim.

Ön yargılarından bu derece arınmış kimse görmedim. Kim olursa olsun, onun için önemli olan insandı. Hiç bir şeye bu denli ilgi duymazdı. Ve insanı, insanların kendilerinden daha çok düşünürdü.

Bu hiç te aşırı yürek temizliğinden değildi. İnsana özgü her şeyden, yavuzluktan, budalalıktan ve tembellikten o da yeterince nasibini almıştı. Ama o, insanın daha iyi yönde etki altına alınabileceğine inanır ve bunu düşünce sisteminin gereği olarak söylerdi.

Onda beni büyüleyen çocuksu bir yan vardı. Küçük kız torunlarına, dadılarının kanına dokunan bozguncu öğütler verme ihtiyacı duymasından hoşlanırdım.

— Çay beş parça şekerle içilir, derdi.

— Beş mi dede?

— Beş, altı.

Ya da, masada yanında oturan karıma:

— Doğrusu, votkayı küçük bir bardakla içmek sağlığa zarar veriyor.

Karım, belki yirminci kez, onun ciddi görünüşüne aldanarak haykırırdı:

— Sahi mi?

O ise yaptığı şakanın ciddiye alınışından memnun:

— Bu bilimsel bir gerçektir, derdi.

Başka bir gün Gorki'nin viskiyi neden votkaya tercih ettiğini öğrenmek isteyen Amerikalı, cakalı gazeteciye:

— Viski daha sert olduğu için, cevabını vermişti.

Ve konuk gazetecinin omuzu üzerinden bize göz kırpmayı da ihmal etmemişti.

Bazan kendi kendime düşünürdüm; ona: «Aleksy Maksimoviç, karşıdaki villanın pencere camlarını kıracağız, gelin», deseler, biraz düşünüp: «Hani taşlar? Yanınıza taş almayı akıl ettiniz mi?» diye cevap verir miydi? Sanırım verirdi.

Süs merakı, sevdiği o pürtüklü kalın dokumalar, bol ve uzun elbiseleri, gözleri gibi mavi gömlekleri hoşuma giderdi.

— Uygun düşsünler diye, bilerek böyle yapıyorum, derdi.

Çocuklara ya da Lipa'ya takıldığı, ve bazan ciddi bir tartışmanın ortasında, sesine en ciddi tonu vererek şöyle dediği sıralar çok severdim onu:

— Gelecek, tavuklarındır. Uygun koşullarda yerleştirilmiş on sekiz tavukla iki horoz on yılda altı milyar piliçlik bir döl verir. Bir Alman bilgini hesapladı bunu. Düşünün. Piliçten başka bir şey yemeyeceğiz. Her yerde piliçler çıkacak karşımıza; dünya piliçle kaplanacak.

Ya da:

— Kağıt oynamayı öğreneceğim, Monte-Carlo'ya gideceğim ve bir milyon kazanacağım.

— Bende İngiliz mizah duygusu var.

Hastabakıcı kadın sorardı:

— Beni mi çağırdınız Aleksy Maksimoviç?

— Hayır, neden çağırayım? Sizi Tanrı çağırınsın!
Ben de o günü bekliyorum zaten.

Ama bazan bakışları sertleşir, cam gibi olur, yü-

z  ağırlaşı r, kararır, donardı; beğenmediğı bir manzara karşısında canı sıkılan bir adamın somurtkan ve inatçı haliyle, parmaklarını masanın üzerinde tıkırdatmaya başlar, susar, hiç bir şey dinlemez, hiç bir şey işitmezdi.

Ve ressam Korin, konuşma arasında: «ne yaparsınız, insanlar hep birbirlerine benziyorlar», dediğı zaman, A. Maksimoviç, olayları sanki kendisi d zenliymiş gibi, ağır ağır karşılık verirdi:

— Hayır, kimi vakit kötünün kötüsü oluyorlar.

O sabah her zamankinden erken gelmiştim **Il Soritto**'ya. Villa halkı henüz uyuyordu. Yemek salonuna çıkacak yerde, bahçeye geçtim. Servilerin siyahından zeytinlerin g m ş ne dek, yeşilin her tonu orada toplanmıştı. Başımı balkona doğru kaldırınc , birden A. Maksimoviç'i gördüm.

Balkonun korkuluğuna dayanmış; sigara içiyordu. Burnu, bıyıkları, yanıkları, Rus zanaat ısı ya da işçi başısı silueti, tümüyle o limon ve portakalların ağır bastığı manzaraya aykırı düşer gibiydi. Gömleği kadar mavi Napoli Körfezi'nin ötesinde, başı karla kaplı Vez v  dikkatle seyrediyordu. Yeni uyanmış bir insan hali yoktu üzerinde; iki    saatlik bir çalışmayı geride bırakmış ve soluk almaktan çok, yapmış olduğu ve yapacağı şeyleri düşünmek üzere kendine on dakika dinlenme veren birini andırıyordu. Sakin, büyük, çok büyük ve yalnız.

Ansızın, panoramaların en güzeline sırtını çevirdi ve sessiz adımlarıyla odasına döndü.

— Acıdan nefret ediyorum.

— Neden?

—Aşağılatıcı bir sev.

Yemek salonundaki masada yerine oturdu; masa toplanalı çok olmuştu. Genel konuşmaya katılmaksızın, hatta ne konuşulduğuna bile dikkat etmeksizin; bıyıkları çökmüş, gözleri solgun, somurtkan bir yüzle, parmaklarını örtünün üzerinde tıkırdatıyordu. Ağızlığı dudaklarına götürmek için tıkırtıyı kesti, dumanı içine çekti, sonra tekrar, işaret ve büyük parmağıyla masayı dövmeye koyuldu.

— Volga'da bir tüccar vardı, dedi ansızın. — Sanki daha önceki bir tartışmayı sürdürür gibiydi ama; hiç birimize yöneltmemişti sözlerini, ortaya konuşuyordu —. Ve şöyle devam etti: Dört karısı vardı tüccarın. Çok sonra büyük oğlunu evlendirdi ve düğün yemeği sırasında öylesine sarhoş oldu ki, gece, genç gelinin yanında büyük oğlunun yerini aldı. Sonra ikinci oğlunu evlendirmeye karar verdi. Beriki babasına karşı gelmeye kalktı; bunun üzerine, ihtiyar döve döve pestilini çıkardı oğlanın; ölene dek aptal kaldı oğlan. Ve adam yeni gelini ile de yattı. Üçüncü oğlu ise kaçtı...

A. Maksimoviç bir duman bulutu içinde kalmıştı; düşündü.

— Bakın, dedi — gene, sanki konuştuğu biz değilmiştik duygusuna kapıldım —. Bir kadın alıp kiliseye uğramadan onunla yaşamak ihtiyar açısından uygun olmazdı. Ama gelinlere gelince, madem ki aynı çatı altında yaşıyorlardı!... Kimsenin bir şey söylemeye hakkı yoktu!

Şimdi, kendisine itirazlar yapılmasını bekliyor-muşcasına sustu. Memnundu; başını salladı:

— Bu adamla karşılaştığımda, sanırım yetmiş ya-şında vardı. Benden büyük bir kafa, nah şöyle omuz-lar; — A. Maksimoviç elleriyle adamı tanımladı —. Pı-rıl pırıl dişler, ansızın kıvılcımlar saçan, soğuk, mavi gözler. Ayı gibi eller ve kocaman ayaklar.

A. Maksimoviç ağızlığını tuttuğu elinin bileğini büktü, ayasını örtüye bastırdı.

— Yürüdüğü zaman onları böyle toprağa gömerdi.

İhtiyarın ağır ağır uzaklaşışına baktı, sonra dön-dü ve ben yüzündeki meydan okuma ifadesini görünce şaşırdım.

— Gordei adında bir başka tüccar daha vardı, de-di. Günün birinde ortadan kayboldu. Her yerde aradı-lar, hiç bir iz yok. Aradan zaman geçti, dönmedi. **Se-nato Haberleri**'nde bir ilân yayınlandı. Gene ses yok. Bunun üzerine işlerini görecektik yöneticiler atandı; ge-micilik şirketi, arazileri, şalupları satıldı. Bunlardan oğluyla kızına yüz seksen bin ruble kaldı. O ise hiç bir hayat belirtisi göstermiyordu. Beş yıl geçti, altı yıl...

A. Maksimoviç bir gözünü kısmış ve sanki görün-meyen biriyle ve yalnız onunla konuşuyormuşcasına, ileriye, sağ tarafa, yemek salonunun apaçık boş olan köşesine doğru bakıyordu.

— Nijni fuarındaydı, dedi. Bir tren girdi gara. Bi-rinci mevki vagonlarının birinden sivri sakallı, çok ağır başlı bir keşiş-papaz indi. O, Gordei! — diye haykır-dı A. Maksimoviç; ve hareketleri canlandı —.

Birdenbire tüm dostları koşuştular; o dostları ki, mallarını bir lokma ekmek karşılığında satın almış-lardı.

« — Nereden geliyorsun?

« — Aynaroz dağı manastırından.

Doğduğu şehri tekrar görmek istemişti. Kalabalık halinde fuarı dolaştılar. Sonra Gordei:

« — Bu olayı ıslatalım, dedi.

«Yirmi dört saatliğine bir otel kiraladılar: Varyete numaralarına devam, ama, içeriye kimseyi sokmak yok! Bu iki gün sürdü. Öyle bir hale geldiler ki, bir kadın artisti çıırılçıplak soyduktan sonra onu o haliyle piyanonun üzerine uzattılar ve kendilerini de peşkirlerle piyanoya koşup otelin salonunu bu şekilde arşınladılar. Artist hiç bir şey demedi. İki günde yıllar boyu elde edemeyeceğinden fazla para kazanmıştı.

A. Maksimoviç görünmeyen muhatabına doğru başını kaldırdı.

— Keşiş de diğerleri gibi at olmuştu, dedi ve tuhaf bir tarzda kendine sordu: Madem ki ikonaları peşkirlerle örtölmüşlerdi, onun da at olmasında ne sakınca vardı?!

Bir an kımıldamadan, sessizce durdu; sonra öfkelendi:

— Şeytan canını alsın, bizde adamın dört ayrı kişiliğı birden oluyor!

Ve sanki keşişin öyküsüyle gelinli ihtiyarındaki ona hak vermek için yeterli değilmiş gibi:

— Başka biri, gene bir tüccar, karakterinin bazı özellikleri yüzünden iflas etti. Alacaklıları onu hapse attırdılar. Serbest bırakıldığında, daha önceden saklamış olduğı birkaç kuruşu kalmıştı. Gidip Tolstoy'u, Lev Nikolayeviç'i gördü, birlikte hareket etmek üzere anlaştılar. Sonra geri dönüp kendine bir kalpakla bir çift kadife çizme satın aldı. Ve bir dava açtı: Polis haksız yere ona bir kapik ödetmişti. Evet, bir kapik. Doğru mahkemeye. Mahkeme bir kapik için kılını bile kıpırdatmadı. Bunun üzerine polisi hedef aldı kendine. Adamın davası reddedildi. Şikâyetini sulh ceza

mahkemesine götürdü. Kimse ciddiye almadı onu ve dava yeniden reddedildi. Bu kez Senato'ya başvurdu. Kendisi de kalkıp Saint-Petersburg'un yolunu tuttu. Sonunda haklı olduğu kabul edildi. Senato, polisi bir kapık parayı geri vermeğe ve mahkeme masraflarını ödemeye mahkûm etti.

A. Maksimoviç, oradaki iyice dinlemiş mi diye bakmak için salonun karanlık ve boş köşesine bir göz attı. Bıyıkları muzip bir gülümseyişle yukarı kalktı.

— Tüccar Nijni Novgorod'a dönüp doğru valinin yanına çıktı. İşte bakın kazandım, dedi. Öteki sustu; incinmişti ama, bunu belli etmiyordu. Tüccar hemen gazeteye başvurdu; o zamanlar ben de yazı kurulunda çalışıyordum.

«— Senato kararını yayınlayınız, dedi.

«Kabul ettik. Metin sansüre gönderildi ve sansür yazıyı baştan sona iptal etti. Ertesi gün, adam elinde bir değnekle geldi gazeteye.

«— Kararı neden yayınlamadınız, diye sordu.

«Sansürden geri dönen kâğıdı ona gösterdik. Bağırıp çağırdı:

«— Arabacı! Valiliğe çek!

«— Demek öyle, dedi valiye. Senato'ya karşı geliyorsun.

«Öteki hiç bir şeyden haberi olmadığını söyledi.

«— Yalan söylüyorsun. Sen valisin, her şeyi bilmek zorundasın. Söyle sansüre, izin versin!

«— Tabii, sansür bir ihtar cezası aldı.»

A. Maksimoviç bir yandan konuşurken bir yandan da masanın üzerinde her zamanki işini yapıyordu: Kırıntılar, kâğıt parçaları büyük kül tablasının yolunu tutmuştu. Bir sigara yaktı ve eski, tecrübeli bir kundakçı olarak, yanan kibriyi yavaşça küllüğe soktu; çatırdayarak yükselen mavi alevleri seyretti. Sağ elinin

baş ve işaret parmaklarını at nalı şeklinde büyük bıyıklarını çenesine doğru sıvazladı.

— Anılarımda Bugrov'u anlattım, dedi; o da tüc-cardı. Sabahın sekizinde onlara çay içmeye giderdim. Arabasını gönderir, çay içmeye gelmez misiniz? diye sordurturdu. Neden olmasın? Çay iyi, ekmek sıcak, havyar taze idi. Evinde pırıl pırıl parkelerle, üzerinde çok güzel, siyah saçlı, esmer tenli, görenlerin rahibe sanacağı genç kızların gezindiği, halı ve kilim döşeli koridorlar vardı. Bir gün Bugrov onlara baktığımı farketmiş:

«— Hoşuna gidiyorlar mı? diye sormuştu.

Tek başına yaşırdı. Hiç bir şeye ve kimseye ihtiyacı olmayan bir adamdı. Kırk milyonu vardı; bunun otuzu miras kalmıştı ona. Genç kızları, ve tercihen on beş yaşından küçük olanları severdi. Bunlardan birini seçer, onunla yaşar, sonra onu yanında çalıştırdıklarından biriyle evlendirirdi. Ona üç beş milyon rublelik bir drahoma verir, bir de küçük bir ev yaptıırırdı. Evlerin hepsi aynı tipteydi. Üç pencree, teneke bir dam. Yalnızca duvarları değişik renkte olurdu. Kasabadan trenle geçerken bu çok tuhaf görünürdü. Şurada bir ev, orada bir tane, az ilerde bir tane daha ev diğerleri, hepsi birbirinin eşi. Bugrov'un nişanlıları...»

Böylece, Bugrov'u en kötü yanıyla tanıttıktan sonra, A. Maksimoviç konuşmayı kesti ve görünmeyen muhatabından bir itiraz bekliyormuş gibi salonun köşesine baktı.

Birden, aynı aldırmaz tavrıyla:

— Hoş bir adamdı, dedi «hoş» sözcüğünün altını çizerek. Tiyatroyu yıktırdı, yerine belediye binası yaptırdı. Tiyatroyu sonra başka yere kurdurdu. Kanalizasyon masraflarını kendi cebinden verdi. Bir han yaptırmıştı, çok iyi bir han. Bir gün kendisine:

«— Sizin handa, dedim, insanları sabahın sekizinde kapı dışarı ediyorlar, onlar da nereye gideceklerini bilemediklerinden meyhaneye gidiyorlar. Bir şeyler yiyip içmek isteseler de, istemeseler de borçlu kalıyorlar. Patron her şeyi veresiye hesabına yazıyor. Böylelikle, istemedikleri halde kış boyunca her biri yetmiş beş, yüz ruble borçlanmış oluyor. Bahar gelince meyhaneci onları adam başına bir, bir buçuk rubleyle çalıştırıyor, ama yalnız yirmi kapık verip gerisini alıkoyuyor.

«Bugrov şöyle cevap verdi:

«— Bu baldırıçıplak serserilerin derdi hep sana mı düştü? Gidip kendilerine bir saat alsınlar.

«— Ne saati?

«— Sarkaçlı bir saat örneğin.

«— Ne yapmak için?

«— Zamanı öğrenirler böylece.

«— Siz alsaydınız ya onlara bir tane?

«— Ya? Gene mi ben satın alacağım her şeyi.

«— Bana para verin, ben gerekeni yaparım, size de tasalanacak bir şey kalmaz.

«— Peki, öyleyse, al...»

Bugrov aklanmıştı; A. Maksimoviç hızla öne eğildi ve:

— İşte böyle bir adamdı, dedi.

Biraz bekledikten sonra anlatmaya devam etti.

— Bir defasında onunla tenha bir kır evine gittik.

Gece otlara uzandık.

«— Uyuyor musun? diye sordu bana Bugrov.

«— Hayır.

«— Herhalde Tanrı'ya inanmıyorsun sen?

«— Hayır, inanmıyorum.

«— Ya yıldızlara?

«— Yıldızların bununla ne ilgisi var?

«— Peki, kim yaktı yıldızları öyleyse?

«Yıldızları kim yakmış! Düşündükçe dehşete kapılıyordu: Ya öbür dünyada her kız çocuk için derisini beş kez yüzmeye kalkarlarsa, hali ne olurdu?»

A. Maksimoviç bir an sustu. Sanki Bugrov'dan, balıkçı Bugrov'dan ilişkisini kesmiş, onu herkesin alay konusu olmaya terketmişti.

— Devrim için para verirdi, dedi. Evet, para verirdi devrimcilere. Bir gün, onun fabrikasında broşür dağıttı bizimkiler. Bunlardan birini bana gösterip, sordu:

«— Bu broşürler benim paralarımı mı basılıyor?

«— Bilmiyorum, belki de evet.

«— İyi valla!»

A. Maksimoviç doğruldu; insan tabiatının çeşitliliğine ve bitmez tükenmez verimliliğine bizi tanık tutmak istercesine, çevresinde oturan bizlere baktı ve birdenbire:

— Böyle bir adamla ne yapılır? diye sordu.

Kalktı, karşılık bekledi...

Onu 1934'de de bir çok kez görecektim; Moskova'da, Sovyet Yazarları Kongresi'nde, kendi evinde, başkente özgü stilde küçük Malaya Nikitskaya otelinde, yanından bir çay akan ve soluk bir göğün altında açık yeşil koruluklarla çevrili kır evinde... — Bunlar onun gördüğü ve kendisi gibi Rus olan son ağaçlar, son manzara, son akarsu idi —. Yakında her şeyden uzaklaşmaya başlayacaktı ve ona her bakışında sanki karşımdaki yüksekliği durmadan artan bir dağmış gibi baskımı daha yukarı kaldırmak zorunda kalacaktım.

Şimdilik insandı, aramızda yaşıyordu. Karşıımızda, elleri cebinde, omuzları çökük, gövdesine göre çok küçük başı biraz yana eğik, öylece, görünmeyen muhababını yukardan süzerek duruyor ve coşkun bir sevinç-

le, hemen hemen hayranlıkla, insanlığın o büyük savunma tanığı:

— Peki, öyle bir adamla ne yapılır? diye tekrarlıyordu.

Bu kez cevap verecek zamanı bile bırakmadı ötekine.

— Eğer insanlar sabah uyandıklarında yeryüzünü cennete dönmüş bulsalar mı bundan hoşlanırlar mıydı sanıyorsunuz? Elbette hayır! Ve ne derlerdi bilir misiniz: Biz uyurken, bu cenneti burada kurmaya kim cesaret etti? İstemiyoruz. Kendi cennetimizi kendimiz kuracağız.

Ve sanki çıkık yanaklı, kalkık burunlu, dağınık saçlı Prometheus'un ta kendisiymiş ve bulunduğu kayanın tepesinden insanları çevreleyen karanlığın içinde az önce sayısız ateşin parladığını görmüş gibi, yüzü alaycı, kışkırtan, sevinçli bir gülümsemeyle aydınlandı.

GORKİ'NİN BİYOGRAFİSİ

1868 — Aleksı Maksimoviç Peşkov, Nijni-Novgorod'da dünyaya geldi. Babası marangoz, annesi tüccar kızıdır.

1879 - 1884 — Ayak işleri, bulaşıkçılık, ikona ressamı çırağı, desinatör ve dölger çırağı.

1884 - 1886 — Öğrenim yapmak umuduyla Kazan'a gider. Halkın aşağı tabakalarıyla düşüp kalkar. Bahçıvan, korist, fırıncı çırağı, sonra fırın işçisi. 1885' den itibaren yeraltı devrimci gençlik toplantılarına katılmaya başlar.

1887 — Devrimci bir derneğe paravanlık eden Derenkov fırınında işçi. Aralık'ta intihara kalkışır. Bu olaydan sonra ciğerleri zayıf düşecektir.

1888 — **Popülistler** ile birleşir ve Haziran'da onlardan M. A. Romas ile birlikte köylere propaganda yapmaya çıkar. Sonuç başarısızlıktır. Eylül'de uzak memleketlere yaptıkları yolculuklara başlarlar: Tarım işçiliği, Hazar'da dalyan işçiliği. Mozdok bozkırında işsiz güçsüz dolaşır. Çaritsin'e gelir, demiryolu bekçisi olur; Borisoglebsk'te malzeme sürveyanı, Krutaya'da ırmak salcısı. Bundan böyle polis gözetimi altındadır.

1889 — Nijni-Novgorod'da, avukat Lanin'in yanında sekreter. Ekim'de tutuklanır, eski siyasi sürgün olan oda arkadaşlarının suç ortağı olmakla suçlanır.

1890 — Korolenko ile tanışır; ona **Yaşlı Meşenin Şarkısı** şiirini gösterir.

1891 - 1892 — Kendi kararıyla Rusyayı dolaşmaya çıkar. Volga, Don, Ukrayna, Besarabya, Kırım ve Kafkasya'da dolaşır. Tiflis'te **Halkın Özgürlüğü** gurbundan, hapisten yeni çıkmış bir devrimci olan Kalujny onu yazmaya yüreklendirir. 1892 Eylül'ünde **Kafka** gazetesi, ilk öyküsü **Makar Cudra'yı**, M. Gorki takma adıyla yayınlar. Ekim'de Nijni-Novgorod'daki işine döner.

1893 — Korolenko'nun yol göstericiliği altında, gazete ve dergilerde bir seri öykü yayınlar.

1895 — Samara'da gazeteci.

1896 — Nijni-Novgorod'da gazeteci. Evlilik. Verem.

1897 — Yalta. Sonra kır hayatı. Durmadan yazar

1898 — Öykülerinin ilk derlemesi (2 cilt). Büyük başarı. Hapsedildiği Tiflis'teki faaliyetinden ötürü tutuklanır. Delil yetersizliğinden serbest bırakılır. Çehov'la mektuplaşmalarının başlangıcı.

1900 — Thomas Gordeyev. Tolstoy'la karşılaşma. Çehov'la sıkı dostluk.

1901 — K. P. Piatnitski ile birlikte **Bilgi Yayınları'nı** yönetir. Büyük edebi ve özellikle siyasi faaliyet. Nisan'da tutuklanır. Eylül'de, polis gözetimi altında Arzamas'ta oturmak zorunda bırakılır. Yıl sonunda Yalta'ya gitmesine izin verilir. Yola çıkışında büyük gösteriler olur.

1902 — Ülke dışında ilk kez Gorki ile ilgili bir kitap yayınlanır: Eugène-Melchior de Vogüé'nin incelemesi. Akademi'ye şeref üyesi seçilir; Çar reddeder; Korolenko ile Çehov bunu protesto etmek üzere istif ederler. Şalyapin'le dostluk. Aralık'ta, Moskova Sanat

Tiyatrosu'nda, **Ayak Takımı Arasında**'nın prömiyeri. Sonuç, zafer.

1903 — **Küçük Burjuvalar** Griboyedov ödülünü alır. Polisin teşviki ile Gorki'yi öldürme teşebbüsü.

1904 — **Ayak Takımı Arasında** da aynı ödülü alır. Gerçekçi ve demokrat yazarları bir araya toplayan Bilgi Yayınları'nın derlemeleri, Gorki'nin yönetimi altında yayınlanmaya başlar. **Yazlığa Çıkanlar** (dram). St. Petersburg, Sestroretsk ve Riga'da oturur.

1905 — 8 Ocak'ta Konsey Başkanı'ndan, ertesi gün yapılacak işçi gösterileri dolayısıyla St. Petersburg'a getirilmiş kıtaların geri çekilmesini istemek için gönderilen delegasyon üyesi. 9 Ocak katliamında, oradadır. 11 Ocak'ta tutuklanır. Dış ülkelerde protestolar (Fransa'da: Anatole France, Rodin, vb.). Hapishanede, **Güneşin Çocukları**'nı (traji-komedi) yazar. 14 Şubat'ta kefaletle serbest bırakılır. Dava açılmayacaktır. Sosyal Demokrat Parti'ye yazılır. İlk legal Marksist yayın organı olan **Yeni Hayat**'ın yazı kuruluna katılır. Lenin'le ilk kez karşılaşır.

1906 — Devrim için para yardımı toplamak üzere Birleşik Devletler'e gider. Çar'ın ödünç isteklerinin yerine getirilmemesi için sayısız çağrılarda bulunur. Amerika'da, **Ana'yı** yazar; kitap ilk önce İngilizce olarak Londra'da ve Almanca olarak Berlin'de yayınlanacaktır. Ekim'de Capri'ye yerleşir.

1907 — Sosyal Demokrat Partinin Londra'da yapılan V. Kongresine delege olarak katılır. D. Filosofov'un **Gorki'nin Sonu** makalesi burjuvazinin Gorki'ye karşı giriştiği salırların başlangıcı olur. **Barbarlar**'ın (dram) prömiyeri.

1908 — **Kinizme Dair, Kişinin Çöküşü, İtiraf, Sonuncular** (dram). Lenin'in çıkardığı **Proleter**'de çalışır. Bogdanov ve Lunaçarski ile birlikte Capri'de dev-

rimci bir okul örgütler.

1909 — **Yaz, Okurov Kasabası.** Lenin'le geçici ayrılıklar.

1910 — Piyesler: **Orijinaler, Vassa Jeleznova. İtalya Öyküleri.** Ve hacimli bir roman: **Mathieu Kojemiakin'in Hayatı.**

1911 - 1912 — Lenin'in çıkardığı **Yıldız**'da çalışır. **Vassa Jeleznova** Griboyedov ödülünü alır. Toplu öyküler: **Rusya'da, Rus Öyküleri. Pravda'nın** edebi yönetimini eline alır.

1913 — Lenin kendisini aftan yararlanmaya ve Rusya'ya dönmeye çağırır; Aralık'ta döner. **Patron'u** yayınlar. **Kalp Para** ve **Zykovlar'**ı yazar. **Çocukluğum.**

1914 — Dostoyevski'nin etkisine karşı var gücüyle mücadele eder. **Proleter Yazarları Dergisi'nin** ilk sayısı çıkar.

1915 — **Yelken Yayınları'nı** kurar. **Yıllıklar** dergisinin başyazarlığını yaparak nasyonalizme ve emperyalizme karşı mücadele eder. Mayakovski ile ilk karşılaşması. Antisemitizme karşı aktif mücadele.

1916 — **Ekmeğimi Kazanırken'i** yayınlar. İkinci bir **Proleter Yazarları Dergisi** hazırlar. Bir **Ermeni Edebiyatı Dergisi** çıkarır. Gençler için **Büyük Adamların Hayatı** serisi yayınlamayı tasarlar ve R. Roland'dan, Nansen'den, Wells'den, Timiriazev'den vb. bu çalışmaya katılmalarını ister.

1917 — **Rus Öyküleri'nden** yeni bir seri. Monarşinin yıkılışından sonra (27 Şubat), sanat eserlerini korumak için bir komisyon kurar; pozitif bilimlerin yayılıp gelişmesi derneğinin kurucu ve yöneticileri arasına katılır. V. Briusov'la birlikte Fin ve Leton edebiyatları dergilerini yayınlar. Bolşeviklerle anlaşmazlığa düşerek **Yeni Hayat** gazetesini çıkarır.

1918 — **Rus Öyküleri'ni, Eralaş** ve diğer öyküleri-

ni, çocuklar için **Kökner** adında bir dergi ve ikinci **Proleter Yazarları Dergisi**'ni yayınlar. Kültürel alanda büyük bir faaliyet gösterir. **Dünya Edebiyatı Yayınları**'nı kurar. Kaplan'ın Lenin'e karşı giriştiği suikastten sonra, bolşevik hükümeti ile birlikte çalışır. Aralık'ta Petrograd Sovyeti Yürütme Komitesi'ne seçilir.

1919 — Yoğun kültürel çalışma: Tiyatro derlemesi, film senaryoları, çocuk gazetesi (**Kuzey Kızılığı**), **İhtiyar** piyesinin prömiyeri. Tolstoy ile, Leonid Andrejev ile ilgili anıları. **Komünist Enternasyonal**'in çalışmalarına katılır.

1920 — Petrograd'da, bilginlerin durumunu iyileştirme komisyonunu yönetir. **Geveze Emekçi** satirik piyesinin prömiyeri. Wells ile ilk karşılaşma.

1921 — İlk Sovyet dergisi **Krasnaya Nov**'un edebiyat seksiyonu sorumluluğunu üstlenir. Batı'yı, kıtlık içindeki Rus halkına yardıma çağırır. Ekim'de tedavi için Almanya'ya gider.

1922 — Korolenko ile ilgili anılarıyla, kendi anıları üzerinde çalışır. Kendi eserlerinin gözden geçirilmiş baskılarını hazırlar. **Rus Köylülüğü**'nü yayınlar.

1923 — Berlin'de, **Sohbet** dergisini çıkarır. **Benim Üniversitelerim**'i yayınlar. Romain Rolland ve Stefan Zweig ile sık sık mektuplaşır. Yıl sonunda Marienbad'a yerleşir.

1924 — **Gazete Sayfaları**'nı, **Anılar**'ını yayınlar. Sorrento'ya yerleşir.

1925 — **Artamonovlar**'ı tamamlar ve **Klim Samguin'in Hayatı**'nı yazmaya başlar.

1926 — **Romain Rolland** makalesi. Çalışmalarını çok yakından izlediği sayısız Sovyet yazarıyla mektuplaşmalar.

1927 — Dış ülkelere göçen Beyazlar ile şiddetli polemik.

1928 — Edebiyata yeni başlayanların sayısız mektuplarına cevap olarak **Yazmayı Nasıl Öğrendim**'i yayınlar. Mayıs'ta resmi olarak karşılandığı S.S.C.B.'ne döner. Ülkeyi dolaşır. **Başarılarımız** dergisini çıkarır. Ekim'de, tedavi görmek üzere tekrar Sorrento'ya döner.

1929 — **Sovyetler Birliğinde**'yi yayınlar. Sayısız makaleler Mayıs'ta Moskova'ya gider. V. Sovyetler Kongresi'nde Yürütme Komitesine üye seçilir. **Dışarda** dergisini çıkarır. S.S.C.B.'nde yeniden geziye çıkar. Ekim'de tedavisi için tekrar Sorrento'ya döner.

1930 — **Klim Samguin'in Hayatı**'nın birinci cildini, **Kahramanlık Öyküleri**'ni, ayrıca sayısız edebi ve siyasi makaleler yayınlar. **İş Üzerine Sohbetler**'i, **Lenin-Anıları**'nı, **Somov ve Ortakları Şti.** piyesini yazar.

1931 — **İç Savaş Tarihi** yayınıni organize eder. **Egor Bulıçov ve Ortakları Şti.**'ni tamamlar.

1932 — **Dostigayev ve Ortakları Şti.** piyesini tamamlar. Bir seri yayını yönetir: **Fabrikalar ve İşletmeler Tarihi, İç Savaş Tarihi, XIX. Yüzyıl Gencinin Tarihi, Başarılarımız, Edebiyat Çıraklığı, Dışarda, Kuruluş Halinde S.S.C.B.** Sayısız makaleler; bunlardan biri, **Kiminlesiniz, Kültürün Ustalarıyla mı?** Nisan'da Moskova'ya gider. **Büyük Adamların Hayatı** serisine başlar. Amsterdam-Pleyel Kongresi'ne delege seçilir (ancak, Sovyet delegasyonuna vize verilmez). Nijni-Novgorod, Gorki adını alır. Gorki, Lenin nişanını alır. Ekim'de gene Sorrento'ya gider.

1933 — **Partinin Kitaplığı** ile **Almanak 1916**'yı eklediği çalışmalarını sürdürür. Mayıs'ta S.S.C.B.'ye döner ve oradan bir daha ayrılmaz. Sovyetlerarası Deneysel Tıp Enstitüsü'nün örgütlenmesine aktif olarak katılır.

1934 — **Klim Samguin'in Hayatı**'nın IV. cildine

çalışır. Sayısız makaleler kaleme alır. Edebiyat dili üzerinde geniş bir tartışma açar. I. Yazarlar Kongresi'nin hazırlıklarını yönetir ve kongreye temel raporu sunar. Yazarlar Birliği başkanı seçilir. **Gençlerle Sohbet**, **Proleter Hümanizmi**, gibi makaleler yazar. Kolhozcu adında yeni bir dergi çıkarır. Mayıs'ta oğlu Maksim'i kaybeder. Aralık'ta yazarların delegeşi olarak Moskova Sovyeti'ne milletvekili seçilir.

1935 — Sayısız makaleler. Akademi'nin Edebiyat Enstitüsü (Puşkin Birliği) direktörlüğü. Paris'te yapılan Kültürün Savunulması Kongresi'ne delege seçilir; sağlığı kongreye katılmasına engel olacak, ama gene de başkanlık kurul üyeliğine seçilecektir. S.S.C.B.'ne onu ziyarete gelen Romain Rolland ile buluşur. **Vassa Jeleznova** piyesini düzeltip yeniden yazar.

1936 — Sonuna dek bu zengin çalışmaları sağlamlaştırmaya devam eder. 18 Haziran'da **Klim Samguin'in Hayatı'nı** bitmemiş bırakarak, ölür. Küllerinin konulduğu kavanoz, Kremlin'in duvarına gömülür.

GORKİ'NİN YAŞAMI

«Kendimizi yenilemek istiyorsak, çağımızın olaylarına değinmemiz kaçınılmaz bir zorunluluktur...» demişti POUCKİNE.

GORKİ'nin yaşamını, kendisinin tanımladığı biçimde; — «Çocukluğum», Ekmeğimi Kazanırken», «Benim Üniversitelerim» ve diğer yapıtlarında olduğu gibi — kimse tanımlıyamaz...

Bu kitaptaki sayfalar GORKİ'nin biyografisi, karakteri veya eserleri hakkında bir kritik olmak-
tan çok uzak; POUCKİNE'nin anlatmak istediğini hedef almıştır...